

TC.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**NATO'NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ
BAĞLAMINDA NATO-RUSYA İLİŞKİLERİNDE
BALTİK DEVLETLERİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

HATİCE İREM ÇELİK

İZMİR-2019

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

NATO’NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ
BAĞLAMINDA NATO-RUSYA İLİŞKİLERİNDE
BALTİK DEVLETLERİNİN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

HATİCE İREM ÇELİK

PROF. DR. KEREM BATIR

İZMİR-2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “NATO’nun Yeni Stratejik Konsepti Bağlamında NATO-Rusya İlişkilerinde Baltık Devletlerinin Rolü” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22.07.2019

HATİCE İREM ÇELİK

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hatice İrem Çelik ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:

Prof. Dr. Kerem BATIR
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı

Sayı :

İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen NATO'NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ BAĞLAMINDA NATO-RUSYA İLİŞKİLERİNDE BALTİK DEVLETLERİNİN ROLÜ başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz 22.07.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi tez sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında ~~OYÇOKLUĞU~~/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
- ii)Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
- iii)Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
- iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kerem BATIR	
Üye	Dr. Öğr. Üy. Haktan BİRSEL	
Üye	Dr. Öğ. Üy. Seçkin Barış GÜLMEZ	
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

NATO'NUN YENİ STRATEJİK KONSEPTİ BAĞLAMINDA NATO-RUSYA İLİŞKİLERİNDE BALTİK DEVLETLERİNİN ROLÜ

Hatice İrem ÇELİK

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası Anabilim Dalı

Baltık devletleri küçük devlet olarak jeopolitik açıdan önemli bir bölgede bulunmaktadır. Eski Sovyet Devletleri günümüzün AB ve NATO üye devleti birçok kez işgallerle yüzleşmesinden dolayı ülke güvenliği önceliklidir. Güvenliklerini korumak için yeniden bağımsızlıklarını kazanmalarıyla NATO'nun içinde yer almayı tercih eden bu devletler için NATO bir garantör görevindedir. Rusya ise Baltıklar gözünde Sovyet sendromunun etkisi ile bölge üzerinde tehditkar bir devlet olarak görünmektedir. Rusya bu durumu ikili ilişkilerle kırmak yerine tekrar büyük bir güç olma amacıyla politikalarını sertleştirmiştir. Soğuk savaş sonrası Avrupa güvenliğinin sağlanmasında etkili bir aktör iken zaman zaman Avrupa güvenliği tehdit eden kendisi olmuştur ve NATO ile karşı karşıya gelmiştir.

Bu tez çalışmasında NATO'nun yeni stratejik konsepti çerçevesindeki kazandığı yeni duruşu içinde yer aralan Baltık devletlerinin, NATO-Rusya ilişkilerindeki rolü araştırılmıştır. Çünkü Eski Sovyet Cumhuriyetleri ve Soğuk Savaş sonrası yeni dünyanın ulus devletleri olan Baltık Devletlerinin çeşitlenen güvenlik tehditleri açısından yeni roller sahip olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu tez çalışmasında önce Baltık Devletlerinin ülke güvenlikleri için garantör olarak gördükleri NATO ve NATO'nun en yeni stratejik konsepti açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte 2004'den itibaren NATO bünyesinde yer alan üç devlet ve başta Rusya, NATO, AB ile ikili ilişkileri analiz edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen veriler sonucunda Baltık devletlerin iki büyük güç (NATO ve Rusya Federasyonu) arasında çok boyutlu ilişkilerde olası bir çatışmanın şiddetini azaltacak devletler olacağı görülmüştür.

Literatür taraması, incelenmesi, yorumlanması ve ülke analiz yöntemleriyle hazırlanan bu çalışmayla, Baltık Devletlerinin iki büyük güç arasındaki jeopolitik konumu detaylı olarak analiz edilerek diğer çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Baltık Devletleri, NATO, Rusya Stratejik Konsept

ABSTRACT

Master Thesis

THE ROLE OF BALTIC STATES OF NATO-RUSSIA RELATIONS IN THE CONTEX OF NATO'S NEW STRATEGIC CONCEPT

HATİCE İREM ÇELİK

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Realitions Programı

The Baltic states are located in a small geopolitical region. The security of the country is a priority because the former Soviet states face the occupations many times and today they are in EU and NATO as a member states. NATO is a guarantor for those states that prefer to take part in NATO by regaining their independence to protect their security. On the other hand, Russia appears to be a threatening state on the region with the influence of Soviet syndrome. Russia has hardened its policies in order to become a major force again, rather than breaking this situation with bilateral relations While he was an influential actor in securing European security after the Cold War, sometimes threatening European security and confronted NATO.

In this thesis, the role of the Baltic States in NATO-Russia relations was explored in the new position they gained in the context of NATO's new strategic concept. That's because the former Soviet republics and nation-states of the post-Cold War new world, have had new roles in terms of the diversifying security threats. Therefore, in this thesis, firstly, NATO and NATO's newest strategic concept which is considered as guarantor for the security of the country by the Baltic States are tried to be explained. Since 2004, however, the three NATO states and their bilateral relations with Russia, NATO and the EU have been analyzed. As a result of data obtained in this study showed that Baltic states would be states that would reduce the severity of a possible conflict in multidimensional relations between the two major powers (NATO and the Russian Federation).

This study, which was prepared by literature review, analysis, interpretation and country profile methods, it is aims to a contribute the geopolitical position of the Baltic States between the two major powers.

Keywords: Baltic States, NATO, Russia, Strategic Concept

İÇİNDEKİLER

YEMİN.....	II
TEZ SINAV TUTANAĞI.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
HARİTALAR LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR.....	XI
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NATO VE NATO'NUN STRATEJİK KONSEPTLERİ

1.1. Soğuk Savaş Döneminde NATO.....	9
1.1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya Düzeni.....	10
1.1.2. NATO'nun Kurulması.....	12
1.1.2.1 NATO'nun Amaç ve Görevleri.....	13
1.1.3. NATO ve Stratejik Konseptler.....	15
1.1.3.1 Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Uygulamış Olduğu Stratejiler..	16
1.1.3.1.1. Kitlesele Karşılık Stratejisi.....	18
1.1.3.1.2. Esnek Karşılık Stratejisi.....	21
1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO'nun Yeni Misyon Arayışları.....	23
1.2.1. NATO'nun 1991 ve 1999 Stratejik Konsepti.....	27
1.2.2. 11 Eylül Sonrası NATO Bünyesindeki Gelişmeler.....	31
1.3. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti.....	35
1.3.1. NATO'nun Yeni Bir Stratejik Konseptte İhtiyaç Duymasının Altındaki Nedenler.....	35
1.3.2. NATO 2010 Stratejik Konsept'inin İçeriği.....	37
1.3.3. 2010 Stratejik Konsepti Çerçevesinde Yakın Geleceğin Değerlendirilmesi.	40

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYON-NATO ARASINDA BALTİK DEVLETLERİ

2.1. Baltık Devletlerinin Kısa tarihi.....	49
2.1.1. Baltık Devletlerinin Jeopolitik Önemi.....	52
2.2. Estonya.....	58
2.2.1 Estonya'nın Kısa Tarihi.....	59
2.2.2. Estonya Dış Politika Tercihleri.....	62
2.3. Letonya.....	65
2.3.1. Letonya'nın Kısa Tarihi.....	65
2.3.2. Letonya'nın Dış Politika Tercihleri.....	66
2.4. Litvanya.....	70
2.4.1. Litvanya'nın Tarihi.....	72
2.4.2. Litvanya'nın Dış Politika Tercihleri.....	74
2.5. Baltık Devletleri-Rusya Federasyonu İlişkileri.....	77
2.5.1. Baltık Devletlerinin Bağımsızlığını Kazanması.....	85
2.5.2. Kaliningrad Sorunu.....	88
2.6. Baltık Devletleri Ve NATO İlişkileri.....	92
2.7. Baltık Devletleri Ve AB ilişkileri.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO 2010 KONSEPTİ SONRASI NATO-RUSYA FEDERASYONU

İLİŞKİLERİ VE BALTİK DEVLETLERİ

3.1. NATO-Rusya Federasyonu Arasında İlişkiler.....	102
3.1.1 Soğuk Savaş Sonrası NATO-Rusya Federasyonu arasındaki İlişkiler.....	103
3.1.1.1. 11 Eylül Saldısı sonrası NATO-Rusya İlişkilerinde Yeni Dönemin Başlaması.....	106
3.1.1.2 2008 Rus-Gürcistan Savaşı ve Baltık Devletleri.....	108
3.2. Ukrayna Krizinde Baltık Devletleri.....	112
3.3. NATO'nun 2010 Konsepti sonrası Rus Dış Politikasındaki gelişmeler ve Baltık Devletleri.....	117

SONUÇ	127
KAYNAKÇA	133
EK	147
ÖZGEÇMİŞ	149

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1.1.a: Baltık Deniz Bölgesi.....53

Harita 2.1.1.b: Baltık Yolu.....55

KISALTMALAR

AB: AVRUPA BİRLİĞİ

ABD: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

AGİT: AVRUPA GÜVENLİK VE İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

AKKA: AVRUPA KONVEKSİYONEL KUVVETLER ANLAŞMASI

BAB: BATI ALMANYA BİRLİĞİ

BALTBAT: BALTİK TABURU

BALTRON: BALTİK DONANMA FİLOSU

BALTDEFCOL: BALTİK SAVUNMA KOLEJİ

BDT: BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU

BİO: BARIŞ İÇİN ORTAKLIK

BM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

DOK: DAİMİ ORTAKLIK KONSEYİ

HEP: HAZIRLIK EYLEM PLANI

IFOR: BARIŞ UYGULAMA GÜCÜ

ISAF: ULUSLARARASI GÜVENLİK VE DESTEK GÜCÜ

KAA: KUZHEY ATLANTİK ANTLAŞMASI

KAİK: KUZHEY ATLANTİK İŞBİRLİĞİ KONSEYİ

KAK: KUZHEY ATLANTİK KONSEYİ

KFOR: KOSOVA GÜCÜ

NATO: NORT ATLANTİC TREATY ORGANIZATION

NRK: NATO-RUSYA KONSEYİ

SSCB: SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ

SFOR: BARIŞ İSTİKRAR GÜCÜ

ÜEP: ÜYELİK EYLEM PLANI

VJTF: ÇOK YÜKSEK HAZIRLIK ORTAK GÖREV GÜCÜ

ÖNSÖZ

NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti Bağlamında NATO-Rusya İlişkilerinde Baltık Devletlerinin Rolü adlı çalışma uzun ve meşakkatli bir süreç sonucu ortaya çıkmıştır. Erasmus Programıyla yaşama fırsatı bulduğum ve başta Litvanya olmak üzere bu üç devlete ilgi duymaya başladığım bu tez çalışmasına, oluşumu ve teslim sürecine kadar kafam her karıştığında çalışmama yön veren ve motive eden değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Kerem BATIR'a,

Kendimi geliştirme imkânı veren İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı öğretim üyelerine, tez çalışmamda dilbilgisi ve anlam bütünlüğü konularında sonsuz yardımları dokunan Görkem DEMİR'e teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hayatımdaki en büyük destekçilerim değerli annem Esmâ Çelik ve babam Hicret Çelik'e tez sürecindeki göstermiş oldukları sabır ve anlayış için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hatice İrem ÇELİK

2019, İZMİR

GİRİŞ

Normal koşullar altında, Geleneksel askeri ittifaklar kuruluş amaçlarına ulaştıklarında varlıklarını hukuken ve fiilen sona ermektedir. Neo realist yaklaşıma göre kendisine yönelik bir tehditin ortadan kalkması ile ittifaka duyulan ihtiyaçta son bulmaktadır.¹ Ancak bu yaklaşımının aksine Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü, kuruluşundan günümüze dek varlığını devam ettirmiştir. NATO'nun varlığını sürdürmesinin uluslararası ilişkilerde, özellikle Soğuk Savaş sonrasında, başka bir benzerinede rastlanmamaktadır. 1990 yılından itibaren NATO, zamanla toplu savunma için kurulan bir askeri ittifak yerine, yoğun bir bürokrasi ve karışık bir karar alma sürecini içeren “politik, askeri, güvenlik, işbirliği teşkilatına” dönüşmüştür. Bu zaman içerisinde NATO, “Çatışmaya dayalı” güvenlik anlayışını terk ederek Neo liberalist güvenlik anlayışı çerçevesinde “işbirliğine dayalı güvenlik anlayışını” benimsemiştir. Bu bağlamda, Soğuk Savaş süresi boyunca caydırıcılığa dayanan NATO stratejileri, Soğuk Savaş sonrasında “acil karşılık ve müdahale politikalarına” dönüşmüş, ve örgütün ortaya koyduğu stratejik konsept kavramı ile dönem sonrasında örgütün kuruluş amacının sona erdiği inancının aşılmasını sağlamıştır.

İçerisinde bulunulan dönemin koşullarına uygun olacak şekilde kendisine yeni stratejik konseptler tanımlayarak varlığını devam ettiren örgüt, en yeni stratejik konseptini 2010 yılında “Aktif Katılım Aktif Savunma” adı altında şekillendirmiş ve buna bağlı olarak müttefiklerin görev ve sorumluluklarını uluslararası ilişkilerde tanımladığı yeni güvenlik alanlarına karşı kendisini görevli kılmıştır. Bu bağlamda NATO'nun küçük müttefikleri olan Baltık Devletleri(Estonya, Letonya, Litvanya) belirlenen konseptle birlikte gerçekleştirilecek olan askeri dönüşümü ve örgüt içi reformları destekleyerek

---

¹Robert B. McCalla, "NATO Persistence After The Cold War", International Organization, Cilt:50 Sayı:3,1996, s.446.

lkelerinin güvenliklerini ulaşabilecek en üst seviyeye çıkarmayı hedeflemişlerdir.

Baltık Devletleri toplam 175.000 km²'lik bir alanda 7.5 milyon insana yakın bir nüfusa sahip olmasıyla beraber jeopolitik açıdan Avrupa ve Asya birleşimi olan Avrasya kıtasında hassas bir güvenlik alanı oluşturmaktadır. Brzezinski göre küresel güçlerin üstünlük mücadelesinin sürdürdüğü bir satranç tahtasına benzettiği Avrasya'da Baltık Devletleri, Batı ve Rusya topraklarının bulunduğu orta alan keşişiminde yer almaktadır.² Avrasyacı görüşün en kuvvetli düşünürlerinden Aleksandr Dugin'e göre ise bu devletler Avrasya imparatorluğunun batı kanadındaki yapısı Moskova-Berlin ekseninin bir parçasıdır.³ Baltık devletleri tarihleri boyunca birçok hegomanyanın etkisi altında olan bu devletler, İkinci Dünya Savaşı öncesinde siyasi açıdan bağımsız devletlerken, Soğuk Savaş yıllarında SSCB sınırları içerisinde yer almış, günümüzde ise siyasi olarak Rusya ile komşu devletler konumundadırlar. Değişken siyasi statüleri Avrupa güvenliği ve transatlantik bağ açısından jeostratejik olarak öneminin en büyük göstergesi olmuştur.

Baltık Devletleri Rusya için ise tarihsel ve kültürel bağlarının olduğu ülkelerin yanı sıra Soğuk Savaş sonrası eski gücüne kavuşmak için ekonomik açıdan da ihtiyaç duyduğu bölge olan yakın yurtdışı (Near Abroad) içinde yer alan devletlerdir. Jeopolitik teoriler üzerinde baktığımızda daha iyi anlaşılabilecek olan bu tanımlamada öncelikle Mackinder'in Heartland teorisinin etkisi görünmektedir. Mackinder'in "Doğu Avrupa'ya hakim olan kalp bölgesine(Orta Asya ve Sibirya), kalp bölgesine hakim olan dünya kıtalarına ve kıtalara hakim olan ise dünyaya hakim olur." teorisine göre; kalp bölgesi Avrasyadır. Spykman ise Heartland teorisine karşı Rimland (Kenar Kuşak) teorisini, Heartland'ı çevreleyen hilal şeklindeki bölgenin neminini savunmuş, Batı Avrupalı olarak Çin'nin kuzey kıyılarına kadar bir kuşak tanımlamıştır. Kenar kuşak teorisini NATO'nun Soğuk Savaş dönemi içinde

---

²Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Siyasal stnlğ ve Bunun Jeostratejik Gereksinimleri, Inkılap, 2018, İstanbul, s.61-62.

³Aleksandr Dugin, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, 2018, İstanbul, s.61-62.

Sovyet Rusyadan gelebilecek tehditlere karşı uyguladığı çevreleme politikasının temelini oluşturmuştur. Aleksandr Dugin ise sadece Batı Avrupa'yı Avrasya'nın Rimland'ı olarak kabul ederken Baltık Devletlerini Rimland'a dahil etmemiş ve ABD'nin deniz merkezli yeni dünya düzeni karşısına Rusya'nın önderliğinde Avrasya İmparatorluğunun içinde yer vermiştir. Bunun yanı sıra Soğuk Savaş Dönemi'nde Sovyet Cumhuriyetleri olarak diğer Sovyet ülkelerden ayrılan bu devletler, Rusya'nın yakın yurtdışı içinde yer alsa da Rusya dış politikasında Bağımsız Devletler Topluluğu üye ülkelerinden daha farklı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre Baltık Devletleri, iki stratejik ilgisinin bulunduğu BDT ile Avrupa arasında yer alan ülkeler durumundadır.⁴

Baltık toprakları her zaman Rusya'nın dış dünya ile etkileşime geçtiği bir temas bölgesi olmuştur. Tarihsel ve jeopolitik sebeplerle Rusya'nın Baltık Devletlerinin de içinde bulunduğu Baltık Deniz Bölgesi'ne yönelik bakış açısı güvenlik hususları ağır basmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla bu güvenlik hususları hala etkili olmasına rağmen Rusya'nın kendisini yen bir stratejik ve jeopolitik konuma yerleştirmeye çalışırken bölgeyi jeopolitik ya da askeri açıdan baskı altına almasının zor olacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak Baltık Devletleri Sovyet sonrası dönemde Rusya için tam aksi bir bakış açısıyla hareket etmeye başlamıştır. “Sovyet Sendromu” olarak ifade edilen yakın geçmişlerinin etkileri ile Rusya kaynaklı güvenlik kaygıları devam etmiştir. Bu durum ikili ilişkilere gelişimini de yansıtmıştır. Ayrıca güvenlik endişelerin Rusya Federasyonun Baltık Devletleri tarafından sovyetlerin siyasi bir halefi olarak kabul etmesi ve Sovyet sonrası iki tarafında uluslarının inşa süreciyle bağlantılıdır. Rusya Sovyetler Birliğinin 15 yeni bağımsız devlete ayrıştığını belirterek Sovyetlerden kalan yasal yükümlülüklerin devralmamıştır. Bu durum ayrıca Rusya'nın 1991 yılından sonra Baltı Devletlerinin aksine hızlıca komünizimin ve Stalinist politikaların etkisinde kurtulamamasıyla alakalıdır. Bu duruma verilebilecek en güzel örnek ise, Baltık Devletlerin 1944 yılında

---

⁴Ingmar Oldberg, ‘*No Loves Is Lost –Russian With Baltic States*’,Baltic Security Loking Towards the 21st Century, Riga, Latvian Institute of International Affaris (1997), s.152.

Sovyetler Birliği tarafından işgal edildiğini savunması karşılık, Rusya açısından bu bir kurtarma operasyonu olarak görülmesidir.

Baltık Devletleri ve Rusya 'nın ulus inşa süreçleri farklılık göstermekle beraber hem Rusya hemde Baltık Devletleri ulusal birlik sorunlarıyla karşılaşmıştır. Rusya çok ırklı bir federe devlet olarak sivil bir milliyetilk anlayışı seçerken etnik bölücü hareketleri ile baş etmeye çalışmıştır Baltık Devletleri ise etnik bir milliyetçilik anlayaşı ile hızlıca ulusunu oluşturmaya çalışırken Ruşa konuşan azınlığın varlığı sorun teşkil etmiştir. Ancak Ruşa konuşan azınlıklar Rusya'nın yaşadığı gibi bir etnik çatışmaya sebep olmamasına rağmen Rusya'nın bu halkların koruyucu rolünü üstlenmesinden dolayı siyasi gündemdeki yerini korumaktadır. Bu bağlamda Baltık Devletleri Rusya Federasyonun, bu tutumlarını neo emperyalist bir hareket olarak değerlendirerek Sovyet dönemindeki gibi bölge üzerindeki tarihsel çıkarlarını devam ettirmeye çalışan bir aktör olarak görülmektedir. Bu nedenle Baltık Devletleri Rusya'nın bu neo-emperyal hırslarının, SSCB'nin dağılmasından sonra kazandıkları bağımsızlıkları ve egemenlikleri için bir tehdit oluşturduğu konusunda Batı(NATO ve AB) ikna ederek dış politikalarında güvenlik ve istikrar için NATO-Rusya ilişkileri arasında etkili olmaya çalışmaktadır.

Baltık Devletleri'nin NATO'nun beşinci genişlemesiyle NATO'ya katılmasından sonra Baltık Denizi'nin NATO'nun içi denizine dönüşmesine yönelik büyük bir adım olarak görülmüştür. NATO bu genişleme ile Rusya ile sınır paylaşmaya başlamıştır. Ancak NATO'nun Avrupa bölgesini güvenliği ve istikrarı için eski Sovyet devletlerine açılmasına karşın Rusya eski siyasi ve askeri gücüne kavuşana kadar Baltık bölgesini bir çeşit tampon bölge olarak kalmasını istemiştir. Çünkü bu bölge Rusya'nın söylem ve politikalarında da yer aldığı gibi komünizm sonrası Avrupada imtiyazlı bir nüfuz alanı olarak grdğu Baltık Devletleri zerindeki etkisini sürdürmeye kararlı olduğu bölge olacaktır.⁵ Bu yüzden Baltık devletlerinin Batı ile bütünleşmesine karşı durmuş, özellikle ittifaka üyeliklerinden sonra daha sert ve birbirinin

---

⁵Agnis Grigas, "Legacies, Coercion and Soft Power: Russian Influence in the Baltic States", BriefingPaper, ChathamHouse, 2012, s.2.
<https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/18532> (erişim tarihi:23.07.2019)

tamamlayıcı yaklaşımlar benimseyerek çıkar alanı olarak gördüğü bu devletlere siber saldırılar, askeri güç gösterileri, ekonomik yaptırım, devletlerin iç siyasi yapısını istikrarsızlaştırma gibi baskı altında tutmaktadır.

Bu baskılar yüzünden Baltık devletleri direkt bir şiddet olayı ile yüzleşmesede saldırıya açık bir konumda bulunmaktadır. Rusya'nın çeşitli bölgelerde mevcut uluslararası güvenlik düzenin test eden eylemlerinden dolayı dikkatle takip ederek özellikle 2008 Gürcistan Savaşı ve 2014 Kırım'ı ilhak etmesi ile Rusya'nın eski Sovyet devletleri üzerindeki nüfuzunu yeniden kurma kararlılığını gözler önüne sermiştir. Bu kararlılık Baltık Devletleri için büyük bit güvenlik tehdidi oluştururken içerisinde yer aldığı NATO'nun güncel caydırma stratejisi barış ve istikrarı sağlamada etkisiz kalmaktadır. Bu bağlamda tezde Yeni stratejik konsept ile Rusya ile karşılıklı ve şeffaflığa dayalı bir işbirliği geliştirmeyi hedefleyen NATO ile zorlayıcı dış politika uygulayan Rusya arasında yeni bir çeşit tampon devlet midir sorusu sorulmaktadır. Bu sorunun cevabı NATO-Rusya ve Baltık Devletleri arasındaki çok boyutlu ilişkiler içerisinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu doğrultuda tezin teorik zeminde Baltık Devletleri, rasyonel bir varlık olarak içindeki yer aldığı sistemin güç dağılımının değişmesi sistemin kendisini de değiştireceğini belirten Neo realist güç dengesine göre Baltık Devletleri Rusya ile ilişkilerinde “küçük bir devlet” olarak kabul edilmiştir. Çalışmada yer alan diğer bir devlet Rusya Federasyonu ise ulusal çıkar, hâkimiyet, etki alanı ile birlikte “büyük devlet” olarak ele alınarak neo realist yaklaşımın vurgulduğu güvenlik paradoksunun içinde yer alacaktır. Küçük devletler sahip oldukları güçle ilgili “neorealist yaklaşım” içinde değerlendirilmesine karşın, uluslararası örgütlenmede önemli rol oynayan “neo-liberalist” bir yaklaşım ile uluslararası örgütlerde yer alan Baltık Devletleri, NATO ve AB'ye üyeliğinin şartları (iyi komşuluk ilişkileri, iç istikrar, liberal bir ekonomi vs) sonucunda Rusya ile ilişkileri değişime uğramıştır. Rusya'nın tekrar güç kazanması neorealist yaklaşımının ‘ulusal

çıkarlar devletin gücüne bağlı olarak değişmektedir”⁶ savının doğrultusunda ortaya çıkan güvenlik ikilemine NATO'nun katkısı 2010-2019 yılları arasında incelenecektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, önce Baltık Devletlerini güvenlik şemsiyesi altına alan NATO'nun nasıl oluştuğu, geçirdiği askeri ve politik dönüşüm süreçleri stratejik konseptler üzerinden anlatılacaktır. En yeni Stratejik Konsept'inin 2010 yılındaki kabulünden itibaren NATO'nun bugünü ve yakın geleceği değerlendirilecektir.

İkinci bölümde, Rusya ve Baltık ülkeleri arasındaki ilişkilere değinilecektir. Bu ilişkiler incelerken, uluslararası ilişkilerde yeri zaman zaman tartışılrsa da günümüzde büyük bir güç olan Rusya ve küçük devletler olarak kabul edilen Baltıklar arasındaki ilişki tarihsel akış ışığında kavramsal olarak analiz edilecektir. Diğer yandan nesnelliği sağlayabilme adına, Baltık Devletleri'nin içinde yer almayı tercih ettikleri NATO-AB ve Baltık Ülkeleri ilişki üçgenine Rus dış politikası çerçevesinden değinilecektir.

Üçüncü bölümde NATO-Rusya ilişkileri, Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenliği ve denge siyasetinin ayrılmaz parçaları” olan, ortaklık hedeflerine şimdilik ara vermiş görünen bu iki tarafın arasındaki anlaşmazlıkların Avrupa güvenliği üzerindeki etkisi, Baltık Devletleri'nin rolleri analiz edilerek incelenecektir. Gürcistan Savaşı ve Ukrayna Krizinin Baltık Devletleri üzerindeki etkisi Rusya'nın yeni güvenlik tehditleri açısından ele alınacaktır.

Son olarak Baltık Devletlerinin tampon devlet olarak soğuk savaştaki küçük gerginliklerin bir çatışmaya dönüşmesini engelleme fonksiyonun yerine Rusya'nın Batı ile anlaşmazlık yaşadığında Rusya'nın askeri ve siyasi baskılarına göğüs geren bir konumda yer aldığından bahsedilmektedir. Lireratürde Rusya ve Batı arasında yeni bir soğuk savaş argümanları tartışılırken önceden Baltık devletlerini NATO ve Rusya arasında köprü olma potansiyeli bir dezavantaja dönerek Baltık devletlerinin güvenlikleri için bir

---

⁶Andreas Heinemann-Grüder, Small States-Big Worries, Choice and Purpose in the Security Policies of the Baltic States, Brief 21, Bonn International Center For Conversation, 2002, s.9-10.

engel teşkil edip etmediği gibi tezin temel argümanlarına yer verilerek ayrıntılı bir değerlendirme yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NATO VE NATO’NUN STRATEJİK KONSEPTLERİ

NATO, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, devletlerin kendi güvenliklerini sağlamada zorlandığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. NATO’yu kuran Washington Antlaşması, 12 üye ülke tarafından 1949 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin yayılmacı politikasına karşı kurulmuştur.

2019 yılında 70. yılını dolduran ittifak, varlığını kurulmasına zemin hazırlayan amaç ve ilkeleri yenileyerek sürdürmüştür. Bu değişen şartlar, Soğuk savaş sırasında kabul edilen “Kitlemel Karşılık” ve “Esnek Karşılık Stratejileri”, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ise kabul ettiğı “Stratejik Konseptler” ile başarmıştır.

Uluslararası ilişkilerde başat aktörlerden biri olan devletler, ulusal çıkarları çerçevesinde güvenliklerini sağlamak için çeşitli kolektif güvenlik sistemleri içinde yer almaktadırlar.⁷ NATO’nun kuruluşundan başlayarak devam eden süreçte üye devletler kolektif güvenlik anlayışının getirdiğı garantiler çerçevesinde hareket ederek, geçirdiğı dönüşümlere rağmen, kuruluş amacında değişiklik olmaması ise kolektif savunma özelliğini kuvvetlendirmiştir. Bir kolektif güvenlik örgütü olarak gelecekte de önemli roller üstlenecek olan NATO’nun oluştuğı uluslararası ortamı anlamak oldukça önemlidir. Bu bölümde NATO’nun oluştuğı İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya düzeninin ve bu düzenin çıktısı olarak kurulan NATO’nun amaç ve görevleriyle beraber geçirdiğı dönüşümler sonucu ulaşılan en yeni stratejik konseptine yer verilecektir

---

⁷ Kolektif güvenlik ülkelerin hayati çıkarlarını güvenliğini veya ülke bütünlüğünü korumak için muhtemel bir tehdit veya tehlikeye karşı belirli bir süre için oluşturulan düzenlemelerdir. Joseph C. Ebeğbulem "The Failure of Collective Security in the Post World Wars I and II International System", Transcience, Vol.2, Sayı.2, s. 23.

1.1. Soğuk Savaş Döneminde NATO

NATO, İkinci Dünya Savaşı sonrasında hem ekonomik hem de siyasi açıdan çöküş yaşayan Avrupa'da, iki büyük gücün mücadelesinin arasında ve devletlerin güvenliklerini sağlamaya en ihtiyaç duydukları anda, Soğuk Savaş Dönemi'nin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler açısından dönemin ihtiyaçlarının ortaya çıkardığı bir ittifak olduğunu söylemek mümkündür. Soğuk Savaş Dönemi'nde çeşitli roller üstlenerek hem ittifaka üye devletlerin barış ve güvenlik politikalarına hem de uluslararası barış ve güvenliğin geleceğine yön vermiştir.

Soğuk Savaş Dönemi'nde barış ve güvenlik politikalarına yön veren NATO'nun, özellikle Batılı yazarlar tarafından, klasik bir kolektif savunma örgütü ya da bir askeri ittifak olarak nitelendirildiği görüşlere rastlanılmaktadır. Teori ve pratikte NATO'yu savunma örgütü olarak nitelendiren görüş, yasal dayanak olarak NATO'yu kuran Washington Antlaşmasının 5. maddesini kaynak göstermiştir.⁸ Askeri ittifak olarak nitelendirilmesi ise, ittifakın içindeki baskın bir aktörün diğer devletleri yönlendirmesiyle bir tehdite karşı durarak, NATO'nun uluslararası ilişkilerde bir analiz birimi olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁹

Soğuk Savaş döneminde NATO'nun ortaya çıkmasına neden olan tehdit algısı SSCB'nin komünizm ideolojisini Avrupa'da yaymaya çalışmasına dayanır. Ayrıca Sovyetler Birliği'nden gelebilecek güvenlik tehditlere karşı ABD'nin desteğine ihtiyaç duymuştur. NATO, Avrupa kıtasının koruması ve Atlantik arasında bağı sağlamış, ABD'yi Avrupa kıtası için ana aktörlerden biri konumuna getirerek, Soğuk Savaş dönemini şekillendirmiştir.¹⁰ Benimsediği

---

⁸NATO'yu pratikte savunma örgütü olarak gören görüş ayrıca NATO'nun nükleer savunma duruşundaki caydırıcılık rolüne vurgu yapmıştır. Gülnur Aybet, "NATO's Developing Role İn Collective Security", Journal Of International Affairs, Ankara,1999, Cilt 4, Sayı:1,s8.

⁹Erdem Özlük, Duygu Özlük'',NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve UyumSüreçleri'',Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014, Sayı 31, s.210.

¹⁰Brzezinski, *a.g.e.*, s.19.

Stratejiler ile iki kutup arasında sıcak savaştan kaçınıldığı bu dönemde, ittifak olarak güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır.

1.1.1.İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya Düzeni

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra harabeye dönüşmüş bir Avrupa kıtası görülmektedir. 1945'den sonra Hitler'in Almanya'sı yıkılmış ve bu yıkıma destek veren iki ülke ABD ve SSCB, savaş sonu güçlenerek iki süper güç olarak dönemi şekillendiren iki önemli aktör haline gelmiştir. Bu bağlamda Avrupa kıtası ise bu iki büyük devletin yeni düzeni sağlama adına rekabet ettiği güç mücadelesi alanına dönüşmüştür. Brzezinski'ye göre Avrupa artık küresel güç siyasetinin öznesi olmak yerine nesnesi olmaya başlamıştır.¹¹

İkinci Dünya Savaşından sonra yeni düzeni sağlamak için düzenlenen konferanslarda, savaş döneminde ittifak içinde olan devletlerarasındaki görüş ayrılıkları, ekonomik ve güvenlik sorunları kendini göstermiş, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa'daki galip devletler sosyal ve ekonomik sorunlarla uğraşırken ABD ve SSCB'nin öncülük ettiği iki kutuplu sistem ortaya çıkmıştır. Uluslararası düzendeki diğer aktörlerde bu iki süper gücün yanında yer alarak, güç dengesi kurmaya çalışmışlardır

SSCB, komünizm ideolojisini ekonomik ve sosyolojik zorluklar yaşayan diğer devletlere yaymaya çalışarak tek güç olma amacı, İkinci Dünya Savaşı'ndan harap halde çıkan İngiltere ve Fransa gibi devletler için tehditkâr bir hal almıştır. Bu devletler geçmişte izledikleri politikaları tekrarlayarak SSCB'nin yayılma tehlikesine karşı ABD'den Avrupa coğrafyasındaki yaşanan sorunların çözümüne destek vermesini istemişlerdir. Bu destek çağrısı, ABD Başkanı Truman tarafından cevapsız kalmamış, Sovyet tehlikesi altında olan Yunanistan ve Türkiye'ye askeri ve mali yardımı içeren Truman Doktrini açıklamıştır. Daha sonra Amerikan Dış İşleri Bakanı Marshall 5 Haziran 1947 yılında Harvard Üniversitesinde yaptığı konuşmada ABD tarafından finanse edilecek ve Avrupa'nın yeniden kalkınmasını sağlayacak bir mali yardım planını açıklaması, Marshall Planı Truman doktrininin tamamlayıcısı niteliğini

¹¹ Brzezinski, *a.g.e.*, s.47.

yüklemiş, Avrupa'daki bloklaşmayı pekiştirmiştir.¹²Avrupa kıtasının büyük bir bölümünde komünist hükümetler ülke yönetmek için başa geçmiştir.

Tarih boyunca birçok imparatorlukların ve devletlerin hâkimiyeti altına giren Baltık Devletleri (Litvanya, Letonya, Estonya) ise ayrı bir devlet olarak Birinci Dünya Savaşından sonra modern dünyada var olmaya başlamış ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında önce Sovyetlerin askeri birliklerin topraklarına girmesini kabul etmiş, daha sonra Doğu Avrupa'yı çıkar alanlarına bölen Hitler-Stalin Paktı'nın sonucuyla işgaller gerçekleşmiştir. Baltıkların Sovyetleşme süreci 1940'lı yıllarda Stalin'in büyük etkisiyle başlamıştır. Stalin, bu üç devlet üzerinde asimilasyon politikaları, sürgün ve ağır insan hakları ihlalleri ile bölgenin Sovyetleşmesini sağlamaya çalışmıştır.

Sovyetleşme süreci Baltıklar üzerinde ilerlerken, 1948 Prag Darbesi olarak anılan, Komünistlerin Çekoslovakya'da yaptığı darbe¹³ ve Sovyetlerin İkinci Dünya Savaşı sonrası bölünmüş Almanya'dan batılı güçleri çıkarmak için abluka altına alması Avrupa'da özgürlük ve istikrar için ciddi bir tehdit ortamı yaratmıştır. Prag darbesi ve Berlin Ablukasından¹⁴ sonra, Batı Avrupa

---

¹²Ataöve göre: Marshall'ın yaptığı bu konuşma açık bir tehditten daha çok Sovyetler Birliğine bir uyarı niteliği taşımakta, planın hedefinde özgürlük ve demokratik kurumların geliştirmesi koyarak bu ilkeleri benimseyenülkeleri içereceğini belirtmiştir. Ataöv Türkkiye."Marshall Planı'ndan NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, Cilt. 23, Sayı 3, 1968, s. 275.

¹³Henry Kissinger'e göre Çek hükümet darbesinin yapıış şekli buna benzer başka darbeler olacağını korkusunu uyandırmıştır. Henry Kissinger, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2006, s. 438.

¹⁴İkinci Dünya Savaşı sonrası Berlin şehri 4 ayrı bölgeye ayrılmış Sovyetler hak sahip olduğu bölgenin jeopolitik konumunu kullanarak batılı devletleri Berlin'den çıkarmak için batılılara işgal bölgesi olan Trizona'ya giriş çıkışları kısıtlayarak abluka altına almış ancak ABD hava köprüsü ile bu bölgeyi beslemiştir. Batılı devletler işgal ettikleri bölgeleri birleştirerek Batı Almanya'nın bütünleşmesini sağlamış Federal Almanya Cumhuriyeti ortaya çıkmıştır. Sovyetler buna karşılık olarak kendi işgal bölgelerini birleştirerek 1949 yılında Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Berlin abluka altına alınmasıyla başlayan buhran ile dünyanın Doğu ve Batı Blokları olarak ayrıldığını kanıtlamıştır. Fahir Armaoğlu *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*.(On sekizinci Baskı).İstanbul: Alkım Yayınevi, s.545-546.

ülkeleri Sovyetlerden gelebilecek tehdit ve tehditlere karşı bir savunma birliği kurmak için çalışmaya başlamışlardır.

1.1.2. NATO'nun Kurulması

Sovyetlerin desteğiyle Çekoslovakya'da meydana gelen Prag Darbesi Batılı devletleri bir araya getirerek NATO'yu kuran ilk adımların atılmasını sağlamıştır. Prag Darbesi'nden sonra İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un dışişleri bakanları, 17 Mart 1948'de Brüksel'de "Brüksel Antlaşmasını" imzalayarak "Batı Avrupa Birliği'ni" kurmuşlardır.¹⁵ Bu örgütle SSCB baskısına karşı ilk ortak savunmanın yanında ekonomik ve sosyal işbirliğine gidilmiştir. Teorik olarak ümit vaat eden bu örgütlenme, Avrupa'da güç dengesinin sağlanmasında yetersiz kalarak ABD'nin örgütlenme sürecine dahil olmuştur. Avrupa'ya Marshall Planı ile ekonomik destek veren ABD, Avrupa'daki demokrasinin yükselmesi için bu planı yeterli görmeyerek, 1948 yılında Senatör Vandenberg'in hazırladığı karar tasarısının NATO'da kabul edilmesiyle geleneksel Amerikan dış politikasını bırakılmış ve ABD'nin Avrupalı devletlerle bir ittifak içinde yer almasını mümkün kılmıştır.¹⁶

4 Nisan 1949'a gelindiğinde ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Danimarka, Kanada, İzlanda, Norveç ve Portekiz'in Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanmıştır. Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 1. ve 2. Maddesinde Birleşmiş Milletler hukuku ilkelerini benimsendiğine ve amaçlarına yer verilmiştir. Ayrıca antlaşmanın amacını gerçekleştirmek için, antlaşmayı kabul eden devletlerin özgürlüklerine ve siyasi istikrarlarına karşı yapılacak saldırıların antlaşmaya taraf diğer devletlere

---

¹⁵ Nejat Doğan, Bu antlaşmanın 4. maddesine göre taraf devletlerden bir Avrupa kıtasında bir silahlı saldırıya uğraması durumunda diğer taraf devletler askeri güçlerinin içinde olduğu imkânlarıyla saldırıya uğrayan devlete yardım edeceklerdir. Nejat Doğan, NATO'nun ÖrgütselDeğişimi:1949-1999 Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi Cilt:60, Sayı:3,s.99.

¹⁶Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.542-543.

de yapılmış olduğunu var sayarak işbirliğini vurgulamıştır.¹⁷ 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan, 1954 yılında Federal Almanya antlaşmayı onaylamışlardır. Buna rağmen antlaşmanın uluslararası alanda varlık göstermesi ve savunma konusunda ittifaka dayalı bir strateji ortaya koyması Kore Savaşı ile mümkün olmuştur.

25 Haziran 1950'de SSCB'nin desteklediği Kuzey Kore ve ABD'nin desteklediği Güney Kore arasında başlayan savaşın, Doğu ve Batı Almanya için de çıkma olasılığı, Sovyet tehditinin sadece politik olarak değil aynı zamanda askeri bir tehdit olduğuna ilişkin fikirlerin antlaşma tarafları arasında güçlenmesine neden olmuştur.¹⁸ Yine de, Sovyet tehdidinin askeri bir tehdit olarak görülmesi Avrupa'da askeri bir gücün oluşturulmasına karar verilmesinde etkili olmuş ve Avrupa Müttefik Komutanlığı kurulmuştur.¹⁹ İttifakın savunma ihtiyacı, oluşturulacak “ortak bir askeri güç” tarafından karşılanması ve İttifakın içindeki askeri ve politik denge ise bölgesel ve uluslararası yaşanan gelişmelere göre şekillenmesi kararlaştırılmıştır.

1.1.2.1. NATO'nun Amaç ve Görevleri

NATO, Kuzey Amerika ve Avrupa'dan hem fikir içinde olan demokrasileri bir araya getirmemiş, ortak değerleri; ortak kaderle bir araya gelmiş bir örgüttür.²⁰ NATO'nun Kuzey Atlantik Antlaşmasında düzenlenen esaslı ve sürekli amacı askeri ve politik açıdan üye devletlerinin özgürlüğünü ve güvenliklerini korumaktır.²¹ Henry Kissinger'a göre, Truman ve Marshall

---

¹⁷NATO Public Diplomacy Division, NATO Handbook, 2006, s.16.

¹⁸Nejat Doğan, *a.g.e.*, s.75.

¹⁹NATO Public Diplomacy Division, Short of History, Bruksel

²⁰Anders Fogh Rasmussen, “NATO's Role in The 21st Century and The New Strategic Concept”, Remarks By NATO Secretary General At Vilnius University, https://www.NATO.int/cps/en/NATOlive/opinions_57938.htm ,(erişim tarihi:12.06.2019)

²¹ NATO Public Diplomacy Division, *a.g.e.*, s.18.

Planı, Avrupa'nın ekonomik olarak ayağa kalkması için düşürülmüşken, NATO da Avrupa'nın güvenliğini sağlamak için kurulmuştur.²²

NATO'nun kurulduğu yıllarda, Kuzey Atlantik Bölgesi'nde devletlerin güvenlikleri için en büyük tehdit Sovyet yayılcılığıdır. Devletlerin güvenlik ve özgürlükleri ile refah ve istikrar kavramları arasında sıkı bir bağ vardır. Dolayısıyla NATO'nun kuruluş amacı Sovyet yayılcılığını önlemek gibi görünse de asılı olarak istikrar ve refah için üye devletlerin ögürlüğünü ve güvenliğini korumaktır. NATO'nun bu görevi Washington Antlaşması'nın giriş bölümünde şu şekilde yer almıştır:

*''Bu Antlaşma'nın Tarafları, Birleşmiş Milletler Yasası'nın amaçları ve ilkelerine olan inançlarını ve bütün halklar ve bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyit ederler. Demokrasi, bireysel ögürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüklerini, ortak miraslarını ve uygarlıklarını korumakta kararlıdırlar. Kuzey Atlantik bölgesinde istikrar ve refahın geliştirilmesini amaçlarlar.''*²³

Kuzey Atlantik Antlaşması istikrar ve güveni sağlamak için ittifaka antlaşmanın 5. maddesinde yer alan ''ortak bir savunma ilkesi'' belirtmiştir. Bu ilkeye göre üye BM Kurucu Antlaşması'nın maddeleri dikkate alınarak üye devletlerin egemenliğine ve özgürlüklere karşı yapılacak saldırıların antlaşma taraftarı diğer devletlere de yapılmış sayılarak işbirliğini ön görmektedir.²⁴

---

²²Henry Kissinger, *a.g.e*, s.438.

¹⁸Kuzey Atlantik Antlaşması, Washington DC, 4 Nisan 1949

http://www.NATO.int/cps/fr/NATOhq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr(erişim tarihi:12.11.2018)

¹⁹Kuzey Atlantik Antlaşması 5. maddesinde yer alan bu işbirliği dayanağını BM yasasının 51. maddesinin verilen bireysel ya da toplu savunma hakkından almaktadır. Bu hak silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olması üzerinedir. Herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirecek, Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri alması ile bu görevlerine son bulacağını bildirmektedir. Kuzey Atlantik Antlaşması, Washington DC 4 Nisan

Washington Antlaşması akdi olarak bağlı NATO, ittifakın amacını gerçekleştirmek için üç temel görevi vardır. Bunlar; “toplu savunma”, “kriz yönetimi” ve “ortaklıklar vasıtasıyla işbirliğine dayalı güvenli”. İttifakın görevleri kurucu antlaşmada yer almasının yanı sıra NATO’nun ilerleyen dönemlerde ilan edeceği, tarafların ittifakın amaçlarına ulaşma konusunda yetki verdiği, kullanılacak askeri ve siyasi araçları belirlemelerine rehberlik eden stratejik konseptleri de yer almaktadır. NATO’nun 2010 tarihli en yeni stratejik konseptinde bu üç görev belirtilmiştir.²⁵

1.1.3. NATO ve Stratejik Konseptler

NATO, uluslararası alandaki varlığının devamını ve etkinliğini sadece kurucu antlaşmasına borçlu olmamıştır. Taraf devletler değişen uluslararası düzende NATO’ya yeni görev ve yetkiler verme ihtiyacı duymuştur. NATO’ya verilen bu görev ve yetkiler ise NATO’nun zaman içinde yenilediği stratejik konseptlerinde yer almıştır. Stratejik Konseptler, NATO’nun kurucu Antlaşması Washington Antlaşması’ndan sonra, normlar hiyerarşisi bakımından en üst sıradadır

“Stratejik konsept”, bir bütün olarak ittifakın politikasının uygulanması için kullanılacak siyasi ve askeri araçları belirten en üst düzeyde resmi bir ifadedir.²⁶ Bu bağlamda, stratejik konseptler, hızlı değişen uluslararası güvenlik ortamına karşı ittifakın politik hareketlerine yön vermektedir.

Konseptler ittifakı güvenlik sorunları ile ilgili bilgilendirerek ve gelecekteki siyasi ve askeri gelişimine rehberlik etmeyi amaçlamıştır. Üye devletlerin isteği doğrultusunda stratejik konseptler örgüte yeni görevler de yüklemektedir. Güncellenmiş stratejik konseptler, askeri planlar ve politikaların geliştirilmesine rehberlik ederken; Atlantik ötesi bağın ittifakın askeri yeteneklerinin sürdürülmesindeki önemi vurgulamaktadır.

1949..http://www.NATO.int/cps/fr/NATOHQ/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr, (erişim tarihi:13.12.2018)

²⁵Bu üç temel görev başta olmak üzere NATO’nun 2010 Stratejik konsepti başlığı altında ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

²⁶NATO, Public Diplomacy Division, *a.g.e.*, s. 19.

NATO'nun kuruluşundan itibaren Atlantik-Avrupa bölgesi için güvenlik tehditleri zamanla çeşitlenmiş olup NATO'nun stratejik yaklaşımlarını belirlemiştir. NATO'nun stratejik gelişimi 4 bölüme ayrılmaktadır:²⁷

- Soğuk Savaş dönemi (1949-1991)
- 1991-1999 Arası Geçiş dönemi stratejisi
- 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası güvenlik ortamı (2001-2010)
- NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti (2010-)

Stratejik konseptlerin diğer bir önemi, ortaya çıktığı güvenlik ortamının değişmesinde oynadığı rolüdür. NATO Soğuk savaş döneminde uyguladığı stratejilerle büyük çapta bir savaşın çıkmasını engellemiş, SSCB ile ilişkilerde bir yumuşama dönemi başlamıştır. Soğuk savaşın sonunu getirmede büyük etkisi olan bu strateji, SSCB'nin dağılmasıyla NATO'nun kendisini yeniden tanımlandığı, NATO'nun dönüşümü olarak nitelendirilen süreci başlatmıştır. Bu dönüşüm süreci, uluslararası güvenliğe karşı 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra NATO'nun güvenlik algılamaları yine stratejik konseptiyle biçimlenmiştir. 20 Kasım 2010 tarihinde Lizbon'da kabul edilen en yeni stratejik konsept ile ittifakın gelecekteki on yılını şekillendirilmiştir.

Sonuç olarak, kuruluşundan itibaren uyguladığı stratejik konseptlerin içeriği ve etkinliği zaman zaman sorgulansa da, bu konseptler NATO'nun ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Bu konseptler, NATO'nun değişen dünyada kendini yenileyerek varlığını devam ettirmesine yardımcı olmaktadır.

1.1.3.1 Soğuk Savaş Döneminde NATO'nun Uygulamış Olduğu Stratejiler

1949'dan 1991'e kadar NATO Stratejileri temel olarak "caydırıcılık" ve "savunma" üzerine kurulmuştur. NATO kurulduktan sonra oluşturulan savunma komitesi ve askeri komite gibi ittifak organlarının belirlediği ortak savunma politikaları Soğuk Savaş Dönemin'de NATO'nun uyguladığı

---

²⁷Stratejik yaklaşım dönemleri NATO'nun kullandığı bir ayrım olarak karşımıza çıkmaktadır. NATO, Strategic Concept https://www.NATO.int/cps/en/NATOLive/topics_56626.htm?SelectedLocale=en, (erişim tarihi:15.11.2018)

stratejiler olarak karşımıza çıkmaktadır. NATO, 1991 yılındaki Stratejik konsepti çerçevesinde benimsediği açıklık politikası sayesinde Soğuk Savaş Dönemi'ndeki birçok stratejik belge, kamuoyu ile paylaşılmıştır.

NATO'nun ilk stratejik belgesi, 10 Ekim 1949 yılında oluşturulan "Kuzey Atlantik Bölgesi Savunması İçin Stratejik Konsept" başlığı altında şekillenmiştir. Konseptin ana hedefi "ekonomik kaynaklar" ve "insan gücünün" göstereceği çabayla beraber yeterli askeri güce ulaşacaktı.²⁸ Daha sonra, DC 6/11 Aralık 1949 tarihli belge ilk hedef "savaşı engelleme", eğer bu caydırıcılık gerçekleşmez ise "askeri ve endüstriyel güçleriyle ortak savunma" da kullanılacağı vurgulanmıştır. Buna rağmen, belgenin caydırıcılık özelliği başarılı olamamış, 25 Haziran 1950 yılında Kuzey Kore, Güney Kore'nin toprakların istila etmeye başlamıştır. Sovyet Rusya tarafından desteklendiğine inanılan bu savaşın ideolojik olarak bölünmüş bir devletin olduğu Batı Avrupa'ya sıçramasından çekinen başta Amerika olmak üzere diğer NATO üyesi ülkeler de BM kuvvetlerinin yanında yer alarak Kore Savaşı'na dâhil olmuştur. NATO, böyle bir çatışmayı örnek göstererek hedefine 26 Eylül 1950 tarihinde "Kuzey Atlantik Konseyi" komutasında bir askeri gücün oluşturulmasını onaylamıştır. "Kuzey Atlantik Antlaşması" ile kurulan NATO'yu, askeri-politik bir örgüt haline çevrilmiştir.²⁹ Bu sırada ABD, elinde bulunan nükleer silahları stratejik yerlerde kullanma ayrıcalığını elinde tutmuş, Avrupalı müttefiklerin NATO için gerekli klasikasker gücünün önemli bir kısmını sağlamak amacıyla Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğini desteklemiştir. Jeopolitik olarak SSCB'yi çevrelemedeki önemi göz önünde tutulan bu iki ülke 18 Şubat 1952 tarihinde ABD'nin öncülüğünde NATO'ya katılmıştır.

3 Aralık 1952'de "Kuzey Atlantik Bölgesinin Savunulması İçin Stratejik Konsept" (MC 3/5(Final)) dokümanı ile "Yeni Stratejik Konsept", bir

---

²⁸GregoryW.Pedlow,NATOStrategyDocuments, <https://www.NATO.int/archives/strategy.html> (erişim tarihi:16.12.2018)

²⁹ Nejat Doğan'a göre: Bu tarihten önceki askeri ittifaklara bakıldığında, bunların belirli bir dönem için belirli bir düşmana karşı yapılmış, diplomaside klasik ittifaklar olarak, kendi bürokratik ve askeri örgütlenmesi bulunmayan antlaşmalar olarak görülmektedir. Ancak NATO, bir ittifak antlaşması, kendi ordusu, karargâhı ve personeli ile uluslararası bir örgüt haline gelmiştir. Nejat Doğan, *a.g.e.* s.112.

önceki DC 6/1'deki temel esasları büyük ölçüde korunarak askeri uygulamaya ilişkin diğer dokümanlar da güncellenmiştir.³⁰ MC 14/1(3) “stratejik rehber” olarak, 15-18 Aralık 1952’de onaylanan belgede ise NATO’nun temel amacı; NATO bölge savunmasını koruma altına almak, Sovyetler Birliğini caydırıcı politikalarla engellemek olarak vurgulanmıştır. Bunun yapılabilmesi için, ilk adım stratejik hava taarruzu gerçekleştirmenin yanı sıra hava, kara ve deniz harekâtları icra etmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu açıdan, bu dönemde en etkili caydırıcılığın en önemli koşulunun yeterince askeri güce sahip olmak olduğu anlaşılmaktadır.³¹

Kore Savaşı, NATO için stratejik açıdan yaşanılacak değişikliklerin ilk habercisi olmuştur. SSCB’nin yayılma politikasına karşı stratejisi yetersiz kalmaya başladığı görülmüş Sovyet tehdidine karşı süreç içinde yeni stratejiler geliştirilmiştir.

1.1.3.1.1. Kitlese Karşılık Stratejisi

Kore Savaşı ile sıcak çatışmaların yaşandığı 1952-1954 yılları arasında SSCB, ABD’nin askeri ve politik stratejisinin odak noktası olan Avrupa’dan çok daha uzaktaki hedefleri vurabilecek nükleer vuruş kapasitesine sahip olmuş ve ABD’nin bu alandaki üstünlüğüne rağmen Kore Savaşını başlatan saldırı olasılığını hesaba katmamışlardır.³² Kore Savaşı sırasında SSCB, nükleer bir saldırıya uğramanın önüne geçmek için nükleer faaliyetlere hız vermişken; ABD bu gücün kullanımını “askeri ve politik” stratejisinde yakın bir yerlerde çatışma olması durumunda kullanılmak üzere muhafaza etmişti. Ancak ABD için nükleer bir gücün kullanılması Nagasaki ve Hiroşima’da meydana gelen ağır sonuçlar nedeniyle bir öncelik olmamıştır.

ABD Başkanı Eisenhower, Kore Savaşı’nın bitimiyle, ülkesinin geleceğinin nükleer gücün varlığına dayandığına inanarak, “Yeni Bakış Politikası” ile kendi savunma politikasının büyük bölümünü nükleer silahlara

---

²⁵NATO’nun Soğuk savaş dönemindeki stratejik belge tablosu ektedir.

³¹ Mehmet Gönübol, Uluslararası Politika, Siyasal Kitapevi, 2000,s.182.

³²Kissinger, *a.g.e.*, s.456.

dayanacağını ifade etmiştir.³³ Bu politika ile ABD, nükleer silah yaklaşımını değiştirerek, silahlı çatışmanın ortaya çıkması halinde, gerekli gördüğü yer ve zamanda sınırsız bir şekilde nükleer silahlarla karşılık verileceğini belirtmiştir.³⁴ Ancak ABD'nin bu gücü tek başına kullanması Avrupalı müttefikleri açısından bir fayda sağlamayacaktı. Çünkü SSCB'nin menzili ABD'ye ulaşan füzeleri olmasa da, "Avrupalı Müttefikler" için bu tehlike söz konusuydu. Diğer yandan Avrupa'da devletler nükleer güç teknolojisini finanse edebilecek ekonomik refaha sahip değildi. Bu yüzden, bu stratejinin yalnızca ABD'ye değil tüm ittifaka mal olması gerekiyordu. Dolayısıyla, nükleer silahlar "NATO Askeri Gücünün Önümüzdeki Beş Yıl Zarfındaki En Etkin Yapılanmasına" (MC48) dâhil edildi.³⁵ "MC 48" belgesi ile nükleer silahların kullanımından ittifak içinde ilk kez bahsederek nükleer silah kullanımı kararının tüm örgütünün ortak kararı olması için "kitlesel karşılık stratejisi" ortaya konulmuştur. 17 Aralık 1954'de Kuzey Atlantik Konseyi (KAK) kararı ile benimsenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1948 yılında yaşanan Berlin Buhranı'nı takiben Doğu Berlin ile jeostratejik yakınlığı nedeniyle Sovyet tehdidine en çok maruz kalan ülke Batı Almanya olmuştur. Doğu Almanya ve komünizm tehdidine karşı, Batı Almanya önce 1954 Batı Avrupa Birliği'ne daha sonra, 6 Mayıs 1955 tarihinde NATO'ya kabul edilmiştir. Aynı nedenlerden dolayı Batı Almanya'nın kontrollü silahlanmasına izin verilerek olası çatışmaların ve ideolojik yayılmaların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak, Batı Almanya'nın NATO'ya üye olması "Doğu Bloğu" ülkeleri tarafından tehdit unsuru olarak algılanmış ve NATO'nun bu hamlesine cevaben 14 Mayıs 1955 yılında SSCB önderliğinde Varşova Paktı, NATO'ya karşı bir savunma örgütü olarak oluşturulmuştur.³⁶

---

³³ Eisenhower and the New Look, http://www.intelros.ru/pdf/council_of_war/7.pdf (erişim tarihi:23.11.2018)

³⁴ Samir Jamarov, Dünden Bugüne Rusya - NATO İlişkileri, Ezgi Kitapevi Bursa: 2007,s23.

³⁵ MC 48(Final) ,The Most Effective Pattern of NATO Military Strength for the Next Few Years, 22.11.1954 <https://www.NATO.int/archives/strategy.htm>(erişim tarihi:22.11.2019)

³⁶ Varşova Paktının kurulmasında SSCB en büyük hedefi Doğu Avrupa'yı savunma bütünlüğü altına almaktır. Özellikle Batı Avrupa'nın büyük tehdit algıladığı bu bölgeye SSCB konvansiyonel silahlar konuşlandırmıştır. Armaoğlu, *a.g.e.*, s.563.

Varşova Paktı'nın oluşturulmasından sonra, her iki ortak savunma örgütü birbirine karşı, Avrupa üzerinde nükleer silahlar ve bu silahların kullanımının caydırıcı özelliklerine dayalı bir dönem başlamıştır. Bu dönemin ne kadar süreceğinde nükleer silahlar üzerinde devletlerin gösterdiği teknolojik ilerlemeler belirleyici olmuştur. SSCB, 1957 yılında Sovyet yapımı ilk uydusu (Sputnik) uzaya fırlatmıştır. Bu durum ABD'nin orta menzilli füzeler teknolojisine sahip olduğu bir dönemde, SSCB'nin uzaya uydu göderebilecek bir teknolojiye sahip olduğu mesajını vermektedir. Bu bağlamda, ABD'nin SSCB'nin elinde bulundurduğu teknoloji ile Amerika kıtasını vurma olasılığı, uzun menzilli füzelere sahip olduğu göseriyordu.³⁷

SSCB'nin geliştirdiği bu teknoloji ile Amerika kıtasını vurma olasılığının artması, 1957 öncesi dönemde ABD'nin "sahip olduğu nükleer güç üstünlüğünü kaybetmesi" olarak yorumlamak mümkündür. Batı Avrupa üzerinde büyük endişe yaratan bu olay ile ittifak içinde görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Başta Fransa olmak üzere, nükleer güç konusunda kendini tehdit altında hisseden bazı üye devletler, bireysel olarak nükleer teknoloji geliştirmek isterken diğer yandan da Batı Almanya'yı nükleer güçten uzak tutmaya çalışmış, tarihsel bir düşman olarak gördüğü Almanya'nın yeniden başat bir güç olma ihtimalinin önüne geçmeyi amaçlamıştır.

Fransa'nın bu tutumu ile Kitlesele Karşılık Stratejisini amacından sapmış, SSCB tehditine karşı ülkelerin kolektif olarak bir otorite sağlamasından ziyade, ülkelerin ayrı ayrı bireyselleşmeye ve kendi başlarına güç dengesini sağlama çalıştığı bir ikilem yaratmış ve stratejinin özüne zarar vermiştir.

Stratejinin özünü yitirmesi, SSCB'den gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı nükleer silahlar kullanma politikası uygulanabilirliğini yitirmesine neden olmuş ve NATO üyesi ülkeler stratejinin inandırıcılığını sorgulanmıştır. Kitlesele Karşılık Stratejisi ve üye ülkelerin bireysel olarak nükleer güce sahip olması hususunda fikir ayrılıklarının yaşandığı NATO,

---

³⁷Halil Ülman, NATO ve Türkiye, Ankara, AÜ SBF Dergisi, 1967, C.XXII, s.147.

örgüte üye ülkelerin yeni bir ortak strateji üzerinde anlaşmada güçlük çektiği bir örgüte dönüşmüştür

1.1.3.1.2. Esnek Karşılık Stratejisi

Kitlesel karşılık Stratejisi, ABD'nin nükleer gücünün Sovyetlerin nükleer gücüne karşı üstünlüğünün olduğu bir dönemi kapsıyorken, 1957 yılında SSCB'nin Sputnik'i uzaya göndermesi ile SSCB, bilim ve teknolojide ABD'nin sahip olduğu teknolojiden daha ileride olduğunu tüm dünyaya duyurmuştur.

Teknolojik gelişmelerin ışığında, bir yandan NATO mevcut güvenlik politikasının yetersizliği konusunda üye ülkeler arasında ihtilaflar yaşıyorken, diğer yandan ilk krizden 10 yıl sonra 1958 yılında yine Berlin'de patlak vermiş, Sovyet Rusya batılı devletlerden askeri güçlerini Doğu Almanya'nın güvenliğini ihlal ettiği gerekçesiyle çekmesini istemiştir. Berlin Duvarının yükselmesiyle kriz ertelenmiş ancak, akabinde ABD ve SSCB'yi doğrudan savaşın eşiğine getiren "Küba Füze Krizi" ile aktörlerin sahip olduğu güç kapasitelerinin karşılıklı olarak caydırıcı olmadığı anlaşılmış ve dolayısıyla NATO bir kez daha güvenlik stratejisini güncellemeye ihtiyaç duymuştur. Ancak bu durumun da ittifakın kendi içerisinde birtakım tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin, iki nükleer güç arasında ortaya çıkan "dehşet dengesi"³⁸ konvansiyonel kuvvetlerin önemini tekrar gündeme getirmiştir. Çünkü dehşet dengesinde iki nükleer gücün karşılıklı nükleer silahların kullanımını önlediği için klasik kuvvet olarak nitelendirilen konvansiyonel silahlara dönüş gündeme geldiğinden NATO da bu doğrultuda konvansiyonel silahların kullanımına dayanan askeri gücünü arttırmak istemiştir.³⁹

³⁸Çift kutuplu sistem üzerinde aktörlerden birisinin, diğerinin ikinci vuruş kapasitesinden kaçınarak nükleer silahlara dayalı birinci vuruş kapasitesinden kaçındığı sıfır toplamı oyunları ifade etmektedir. Gönübol, *a.g.e.*, s.444.

³⁹Ülman göre 1957 yılında Doğu Avrupa 'da Sovyet bloğu üyelerinin zırhlı ve motorlu tümenlerinin sayısı 88 iken NATO'nun Batı Avrupa'daki tümen sayısı 20'ye zor ulaşmış olup, Federal Almanya' nın 1955 yılında NATO'ya alınmasıyla sayısal eşitlik sağlanmıştır. Ülman, *a.g.e.*, s.154.

Diğer yandan, Batı Avrupa'ya yönelik Sovyet tehdidine karşı çeşitli askeri krizlerle başa çıkmak için klasik güçlerini arttırmak, radikal bir değişim olarak görülmüştür.⁴⁰Sovyetlerin Küba'ya balistik füzeler yerleştirmesiyle başlayan Küba krizi Amerika'nın nükleer politikasını yeniden tanımlayabilecekleri ve ittifakın stratejisini değiştirebilecekleri bir fırsat doğmuştur.⁴¹

“Esnek Karşılık stratejisi”, ABD Savunma Bakanı Robert McNamara tarafından ileri sürülerek NATO'nun resmi stratejisi olması yönünde 1962 yılında Atina'da yapılan NATO Bakanlar Konseyi Toplantısı'nda kendisi tarafından gündeme getirilmiştir. Ancak stratejinin kabulü NATO'nun Avrupalı üye devletleri için hemen mümkün olmamıştır. Avrupalı müttefikler, ABD'nin strateji için kullandığı nükleer gücün gerekli gördüğü zamanda kullanılacak olması temelindeki esneklik kavramını kendileri için güvenli bulmamışlardır. Özellikle Fransa, ulusal nükleer güç olma hedefi nedeniyle stratejiye şiddetle karşı çıkmıştır. Fransa ABD de tarafından ikna edilememiş, 1966 yılında NATO'nun askeri kanadından çekilmesiyle stratejinin kabulündeki görünürdeki engel kalkmıştır.

1967 yılında Belçika Dışişleri Bakanı Pierre Harmer tarafından “Kalıcı bir barışın faktörlerinden biri olarak ittifakın kuvvetlenebilmesi için, gelecekte üstleneceği görevleri ve bunları yerine getirmekte kullanacağı yöntemleri incelemek” amacıyla, aynı ismi taşıyan bir rapor hazırlanmış ve NATO'nun Brüksel'de yapılan toplantısında kabul edilmiştir. Rapor İttifak'ın geleceğinde yumuşamanın (detant) savunma ile eşit öneme sahip olduğunu savunan küçük ülkelerin sesi olarak görülecektir.⁴² “Harmer Raporu'nun” getirdiği yumuşama faktörü ile “Esnek Karşılık Stratejisi” NATO'nun efektif bir şekilde cevap

---

⁴⁰Francis J. Gavin ,The Myth of Flexible Response: United States Strategy in Europe during the 1960s The International History Review, Vol. 23, No. 4 (Dec., 2001), pp. 847-875

⁴¹Doğan, *a.g.e.*, s:77.

³⁸Lawrence S. Kaplan, Harmer Raporunun 40. Yıldönümü, NATO Review, https://www.NATO.int/docu/review/2007/Reviewing_Riga/40_anniversary_Harmel_report/EN/index.htm, (erişim tarihi:24.06.2019)

vermesine ve bunu yaparken de ittifakın seçeneklerinin esnek bir yapıda olması gerektiği şartları üzerine kurulmuştur.⁴³

“Esnek Karşılık Stratejilerinin” aşamaları ise “direkt savunma”, “tırmanmayı durdurma”, “genel nükleer mukabele” şeklinde benimsenmiştir. Savunma ile ilgili şartlarsa, “önce konvansiyonel silahlar ile yapılarak düşmanın durdurulması”, “konvansiyonel silahlarla yapılacak olan savunmadan istenilen sonuç alınmadığı takdirde taktik nükleer silahların kullanılması” ve “nükleer silahlara başvurma sorumluluğunu karşı tarafa yüklenmesi”, son olarak savunma yetersiz kaldığında ise, “nükleer silahlara başvurulmasıdır”.⁴⁴ Aslında NATO oluşacak bir savaşın gücünü konvansiyonel güçler üzerinden yürüterek SSCB’nin nükleer silah kullanma olasılığını azaltmayı hedefleyen caydırıcı bir stratejidir..⁴⁵

SSCB ile ilişkilerde yumuşama dönemine girilmiş olursa da ilişkiler, 1979 yılında Afganistan’ın Sovyetler tarafından işgal edilmesiyle tekrar gerginleşmiştir. ABD ve SSCB, “Stratejik Silahların Azaltılması” müzakerelerini karara bağlamak için “Salt 1” ve “Salt 2” anlaşmaları imzalamış ve yumuşama sürecinin devam etmesi için “Esnek Karşılık Stratejisinin” 1991 yılına SSCB’nin dağılmasına kadar uzun bir dönem geçerli olmasını sağlamıştır. 1991 yılında SSCB’nin dağılmaya başlama süreci ile Soğuk Savaş döneminin sonuna gelinmiş ve NATO, değişen uluslararası ortam için yeni bir stratejiye ihtiyaç duymuştur. Esnek Karşılık Stratejisi yerini NATO’nun dönüşüm sürecinin ilk aşaması oluşturan 1991 stratejisine bırakmıştır.

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO’nun Yeni Misyon Arayışları

1991 yılından sonra SSCB dağılmış ve bünyesindeki uydu devletler bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Buna bağlı olarak, Doğu Bloğunun askeri-

---

³⁹NATO Strategic Documents 1949-1969,

<https://www.NATO.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> (erişim tarihi 02.02.2019)

⁴⁴ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları, 2008 s. 234.

⁴⁵ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003, s. 201.

politik örgütlenmesine hukuksal zemin sağlayan Varşova Paktı'nın ortadan kalkmıştır. Bu durum da NATO'nun varlığının amacının sonuna gelindiğinin düşünülmesine ve dolayısıyla kendi kendisini feshedeceği ilişkin beklentilerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Buna karşın NATO, yeni uluslararası güvenlik ortamına kendini adapte etmek için yeni görev arayışları içine girmiştir.

SSCB'nin dağılması ve dolayısıyla 1991 yılında Varşova Paktı'nın geçerliliğini yitirmesi, Avrupa siyasi haritasında değişikliklere sebep olmuş ve birer birer uydu ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bunun bir sonucu olarak, Rusya demokrasi bağlamında bir reform süreci yaşamıştır. Liberal demokrasinin bir rejim olarak Rusya'da yeşermesi ile birlikte komünizm çökmüş, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ideolojik savaş, ABD'nin mutlak zaferi ile sona ermiştir. Dolayısıyla Sovyet tehdidi NATO için son bulmuş, artık NATO'nun karşısında belirli bir düşman ya da ideoloji kalmamıştır. Buna rağmen, NATO "*raison d'etre*" ortadan kalktığı savunan neo realist yaklaşımının aksine varlığını sürdürmüştür.⁴⁶ Çünkü ittifakın görünürdeki kurucu unsurun ortadan kalkmış olmasına rağmen üye devletler ve Atlantik-Avrupa Bölgesi için iki kutuplu sisteminin yok olması ile yeni ve çok çeşitli tehditlerin ortaya çıkabileceği bir dönem başlamıştır. Nitekim dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana "Soğuk Savaş sona erdiğine göre artık tek bir genel tehditle değil, çok sayıda yeni risk ve sorunla karşı karşıyayız" demiştir.⁴⁷

Kısa bir süre içinde eski SSCB üyesi ülkelerde ve Balkanlar'da etnik kökenli gerginlikler, bölgesel çatışmalar başlamış, uluslararası göç, aşırı milliyetçilik, değişen dünyanın yeni sorunları olarak yeni sorunlar yayılmaya başlamıştır. Avrupa'da barış ve istikrarı korumak ve bölgesel gerginliklerin artmasını önlemek için yeni bir siyasi ve askeri işbirliğine ihtiyaç duyulmuştur. İşbirliği için ilk adım olarak 1990 yılındaki Londra Deklarasyonu ile

---

⁴⁶"Raison d'etre" varoluş nedeni anlamına gelen kelime NATO'nun varoluş nedeni SSCB'nin dağılmasından sonra çok tartışılmıştır. Özlük, Özlük, *a.g.e.*, s. 211.

⁴⁷Solana bu cümleyi 1999 söylemiş olmasına rağmen, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun güvenlik anlayışındaki değişimi özetlemektedir. https://www.NATO.int/NATO_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20111122_what_is_NATO_tu.pdf (erişim tarihi:17.06.2019)

“Avrupa’da istikrar, barış ve güvenlik için ortaklık” vurgusu yapılmıştır.⁴⁸ NATO, ortaklığa dayalı bir Avrupa için ilk adımı atarak 8-9 Kasım 1991 tarihinde Roma Zirvesin’de “Yeni Stratejik Konsepti’ni” ilan ederek, eski Doğu Bloku’na açılmıştır. 20 Aralık 1991’de ise SSCB’den ayrılan yeni devletlerle iletişimi koparmamak hatta bu devletlerin demokratikleşme hareketlerini destekleyerek onları yeni Avrupa düzenine entegre etmek amacıyla KAIK kurulmuştur.

NATO’nun Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen her zirvesinde, hem örgüt içi reform hareketlerini desteklemek hem de yeni oluşturulacak ortaklıkları teşvik etmek için kararlar alınmıştır. 1994 yılındaki Brüksel zirvesinde NATO’nun Doğu’ya doğru genişlemesinin ön plana çıktığı KAIK’e ilave olarak, BİO kabul edilmiştir.⁴⁹ 1995 yılında NATO, Akdeniz bölgesindeki altı ülke Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus bir işbirliği mekanizması teşkil ederek Akdeniz bölgesinde iyi ilişkiler yaratma amacıyla bölgesel güvenliği ve istikrarı artırmayı hedeflemiştir. 1997 yılında ise NATO-Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin işbirliğine dayalı ilerlemesine yönelik Kurucu Anlaşma imzalanmıştır.⁵⁰

NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde toplu savunma sorumluluğu ile sıkı sıkıya bağlı bir ittifak olmaktan çıkarak daha geniş bir güvenlik alanında işbirliğine gitmiş ve devletlerle ortaklıklar oluşturarak dönüşüm süreci başlatmıştır. NATO’da yaşanan dönüşümü sınıflandırmak gerekirse, ilk sırada coğrafi açıdan Avrupa bölgesi üzerinde dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Bu dönüşüm sürecinin temeli Kuzey Atlantik Antlaşması’na dayanırken, yalnızca toplu savunmayı hedeflemeyip aynı zamanda yeni üye devletlerin katılımına izin vermektedir.⁵¹ Önce ortaklıkların kurulmasıyla başlayan süreci, NATO’nun kurucu antlaşmasına dayanan açık kapı politikası ile genişleme

---

⁴⁸Ülkü Demirtürk Demirögen, “Soğuk Savaş Sonrasında NATO Ve Yeni Stratejisi”, s.156. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/8435> (erişim tarihi:01.11.2019)

⁴⁹ BİO’nun amacı eski Varşova Paketi üyesi ülkelerle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı üyeleriyle genel olarak dünya için özel de Avrupa barışı için işbirliği yapmaktır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Haydar Çakmak, *Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri*, Ankara: Platin, 2004, s. 92-98.

⁵⁰Detaylı olarak ikinci bölümde NATO-Rusya Federasyonu ilişkileri konusunda incelenecektir.

⁵¹ Jamir Samarov, *a.g.e.*, s.70.

(enlargement) adımları takip etmiştir.⁵² Brzezinski'ye göre genişleme adımları ise hiçbir devlete karşı değil, Avrupa'yı şekillendiren yapıcı bir sürecin parçası olarak atılmalıdır.⁵³ 1995 yılında genişleme faaliyetleri için hazırlanan çalışmada, NATO'ya kabul edilecek yeni üyelerin yerine getirmesi gereken şartlar belirlenmiştir. Çalışmada prensipler, ülkelerin piyasa ekonomisine dayalı bir siyasi sisteme sahip olması, etnik çatışmalarda barışçıl çözüm yolu izlemesi, NATO operasyonlarında askeri katkı yapma konusunda istekli ve kabiliyetli olmaları, son olarak da sivil-askeri ilişkilerde ve anayasal yapıda demokrasiye bağlılık olarak sıralamıştır.⁵⁴ NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ilk genişlemesi sürecinde Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya 1997 yılında katılım protokolünü imzalamıştır. Mart 1999'da ise bu devletler, NATO'ya üye olmuştur. Aynı yıl gerçekleşen Washington Zirvesinde, ilerleyen dönemde örgüte üye olacak devletlere yol göstermesi için üyelik eylem planı kabul edilerek "açık kapı politikasının" devam etmesi hedeflenmiştir.

NATO siyasi dönüşümünü, işbirliği ve coğrafi genişlemeye dayandırırken yanı başındaki Yugoslavya'nın Balkanlardaki etnik çatışmalara kayıtsız kalmamıştır. Örgüt, BM Antlaşması'na uygun olarak 1995 yılında Bosna Hersek'e ve 1999 yılında ise Kosova'ya ilk alan dışı (out of area) müdahalede bulunmuştur. NATO'nun Bosna Hersek'e ilk müdahalesi, operasyonları gözlemlerle başlamış; örgüt, Bosna Hersek üzerindeki uçuşa kapalı bölgenin uygulanmasını sağlayarak, 1995 yılında kendisinin başlattığı hava operasyonu ile çatışmaların son bulmasında büyük rol oynamıştır. Aralık ayında imzalanan barış antlaşmasının oluşturduğu ortamı korumak için Barış Uygulama Gücü (IFOR) oluşturulmuştur. NATO'nun Balkanlar bölgesi için

---

⁵² 1997 yılında nükleer güç kapasitesi göz önünde bulundurularak Rusya Federasyonu ve Ukrayna ile birer stratejik işbirliği antlaşması imzalanmış, NATO'nun bu politikası 1997 Madrid Zirvesinde "açık kapı politikası" olarak belirlenmiştir. Açık kapı politikasının temeli Washington Antlaşmasınının 10. maddesine dayanmaktadır. Beril Dedeoğlu, *a.g.e*, s. 237.

⁵³ Zbigniew Brzezinski, "A Plan For Europe: How to Expand NATO", *Foreign Affairs*, 1995, <https://www.foreignaffairs.com/articles/poland/1995-01-01/plan-europe-how-expand-NATO> (erişim tarihi:15.01.2019)

⁵⁴ NATO Enlargements, https://www.NATO.int/cps/ie/NATOHQ/topics_49212.htm?selectedLocale=en, (erişim tarihi:04.02.2019)

IFOR'u 1996 yılında Barış İstikrar Gücü (SFOR) takip etmiştir.⁵⁵ Kosova'da yaşananlar da ise NATO, Bosna'daki deneyimlerine dayanarak hareket etmiş, önce diğer uluslararası örgütlerle işbirliği içinde bulunarak etnik çatışmaları durdurmaya çalışmış, daha sonra bölgeye havadan uyguladığı destekle tarafları askeri eylemlerini sona erdirmeye zorlamıştır. Ancak Kosova'da olayların tekrar patlak vermemesi, güvenli bir ortam sağlanması ve kalıcı bir barışa ulaşılması için 1999 yılında Kosova Gücü (KFOR) oluşturulmuştur.⁵⁶ Ayrıca İttifakın Balkanlar üzerinde operasyonları ile 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşmasını ve 2001 yılında imzalanan Ohrid Kararnamesi gibi barış antlaşmalarının uygulanmasını sağlamak üzerine olmuştur.⁵⁷ NATO'nun Balkanlara alan dışı müdahalesi İttifak'ın dönüşüm sürecini daha dinamik bir şekilde geçirmesi ve çevresindeki güvenlik riskleriyle ilgilenen daha duyarlı bir örgüt halini almaya başlamıştır.

Klasik bir savunma örgütü iken yukarıda ifade edilenler, NATO'nun evrensel bir güvenlik örgütüne (kollektif güvenlik) mi dönüşüyor sorusunu gündeme getirmiştir. NATO 29 üye devleti, kurduğu "Barış İçin Ortaklık", "Akdeniz Diyalogu", "Avrupa Birliği", "Birleşmiş Milletler", "Rusya Federasyonu ile geliştirilen ikili ilişkiler", "İstanbul Girişimi" gibi programları ile siyasi rolü arttırılmaya çalışılarak siyasi ve askeri yapısına ek olarak coğrafi sınırları açısından değişime uğramıştır.⁵⁸ Sonuç olarak NATO'nun değişimi görev arayışları ile beslenerek görev alanlarının üzerinden devam etmektedir.

1.2.1. NATO'nun 1991 ve 1999 Stratejik Konsepti

Soğuk Savaş sonrası etnik ve bölgesel çatışmalar, göçler, aşırı milliyetçilik, kitle imha silahlarının yayılması, uluslararası terörizm, uyuşturucu ticareti ve organize suç şebekelerin yayılması, insan kaçakçılığı

⁵⁵ NATO Handbook, *a.g.e.*, s.188.

⁵⁶ NATO Public Diplomacy Division, NATO Nedir, s.21

⁵⁷ Duran Dukanovic, "NATO's New Strategic Concept And Its Influence On Stability Of The Western Balkans", *Croatian International Relations Review*, 2010, s.106

⁵⁸ BİO kapsamındaki başta Estonya, Litvanya, Letonya gibi devletler güncel olarak NATO'ya üye devletlerdir. Barış için Ortaklık NATO'nun Soğuk Savaş sonrası misyonunu anlatan en iyi örnek olmasıyla beraber ittifaka üyeliğin giden yolun başlangıcı konumundadır. Karadağ 5 Haziran 2017 NATO'ya katılan son devlettir. NATO'nun üye sayısı 29'a ulaşmıştır.

değişen uluslararası güvenlik ortamının sorunları haline gelerek dünya barışını ve istikrarını tehdit eden bir hal almıştır. NATO bu unsurları göz önünde bulundurarak Stratejik konseptinde değişikliğe gitmiştir. Değişikliğin ilk adımı 1990 Londra Zirvesi'nde karar verilmiş 7-8 Kasım 1991'de Roma Zirvesi'nde ise "Yeni Stratejik Konsept" kabul edilmiştir. İttifakın kurucu antlaşmasından gelen temel işlevleri vurgulanarak "1991 Stratejik Konsepti" "Esnek Karşılık Stratejisi" yerine geçmiştir.

Bu strateji, Sovyet Rusya'nın başını çektiği Varşova Pakti'nden gelebilecek tek boyutlu askeri bir tehditin ortadan kalkmasıyla, barış ve güvenlik için artan risklerin karşısında "belli bir düşmanı olmayan strateji" olarak tanımlanıyordu.⁵⁹ Stratejide, NATO'nun belli olan bir karşı tarafı yok olsa da ortaya çıkabilecek risklerin çeşitliliği karşısında hazır olması vurgulanmış ve konseptte tehdit kavramının yerine "çok boyutlu riskler" kavramını kullandığı görülmüştür.⁶⁰ Bu risklerde, değişen güvenlik ortamında ittifakın gelecekteki güvenliğini sağlamak amacıyla güvenlik stratejisini geniş bir açıdan ele alınmasına fırsat vermiştir. 1991 Konsepti ile geniş güvenlik yaklaşımı NATO'nun temeline yerleşmiştir. Artık bu konseptte göre güvenlik, savunma kadar siyasi, ekonomik, sosyal, çevrensel faktörlere dayanmaktadır.⁶¹

Stratejide ittifakın esas görevi, üye ülkelerin güvenliği ve toprak bütünlüğü korunması ilkesi devam ederken, güvenlik politikası; diyaloga, işbirliğine ve barışı sürdürmek için etkili savunmaya dayanmaktadır.⁶² Stratejik konsept kolektif savunmanın önemini vurgularken, ortak savunma için askeri imkânların korunması ve AB, BAB ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile işbirliği içinde hareket etmenin Soğuk Savaş sonrası Avrupa savunma güvenliğini yeniden inşası için gerekli bir adım olarak görülmüştür. Böylece İttifak'ın askeri gücünün yanında siyasi yönünü geliştirmeye çalışmıştır.

---

⁵⁹Klaus Wittmann, Towards A New Strategic Concept For NATO, Roma, NATO Defense College Papers Series,2009, s.15.

⁵⁶NATO1991StratejikKonsepti, https://www.NATO.int/cps/en/NATOHQ/official_texts_23847.htm?erişimtarihi:13.01.2019

⁶¹Ülkü Demirdöven, *a.g.e.*, s.157.

⁵⁸NATO1991StratejikKonsepti,[https://www.NATO.int/cps/en/NATOHQ/official_texts_23847.h](https://www.NATO.int/cps/en/NATOHQ/official_texts_23847.htm?erişim_tarihi:13.01.2019)tm?(erişim tarihi:13.01.2019)

NATO'nun Askeri gücü açısından ise 1991 konseptinde, NATO silah kullanımı savunma amacıyla kullanılacağını, nükleer gücünü minimum düzeyde tutacağını belirtmiştir. Strateji'ye göre NATO yeni savunma gücünün temel noktaları, "hareketli" ve "esnek" olmasına dayanmaktadır. Bu şekilde NATO askeri gücünden, ittifakın savunması ve geri kalan barış zamanda barışın korunması için etkin bir şekilde yararlanabilecektir. NATO'nun askeri kuvvetlerini Soğuk Savaş dönemine kıyasla daha az sayıya indirgemıştır.

1991 yılındaki kabul edilen stratejik konseptinden sonra SSCB'nin dağılmasıyla, Avrupa da değişen güç dengeleri, Körfez Krizi ve Yugoslavya'da yaşanan etnik çatışmalar karşısında NATO'nun siyasi ve askeri rolleri konusunda bir dönüşüm sürecine girmiştir. Yukarıda bahsedilen gelişmeler sonucunda 1991 konsepti, NATO'nun dönüşüm sürecinde yetersiz kalmıştır. Artık Stratejik konsept ittifakın politik amacına hizmet etmek yerine sadece NATO'nun niçin var olduğunu açıklayan bir belge olarak görülmektedir.⁶³ Bu yüzden, ittifakın üye devletleri, önce 1997 Madrid Zirvesi'nde 1991 konseptinin güncellenmesini gerekli görüp, 23-24 Nisan 1999 Washington Zirvesi'nde, NATO'nun kuruluşunun 50. yılında, 1999 Stratejik konsepti kabul etmiştir.

1999 Stratejik konsepti NATO'nun 1991 konseptinden farklı olarak, NATO'nun temel görevlerini "güvenlik", "danışma", "caydırıcılık" ve "savunma", "kriz yönetimi", "ortaklık" başlıkları altında belirtmiştir. Stratejiye göre NATO:

- Avrupa-Atlantik güvenlik ortamı istikrarı için demokratik kurumlar kalkınması ve barış çözümler sağlamak amacıyla tehdit ve kullanımını engellemek,
- Bu güvenliği sağlamak üzere Washington Antlaşması'nın 4. maddesinden üye devletleri tehdit eden riskler için müttefikler için bir danışma organı olmak,

---

⁶³Rob de Wijk, "Towards A New Politic Strategy For NATO", NATO Review, 1998, Cilt 46, Sayı 2 ,s. 15.

- Washington Antlaşması'nın 5. ve 6. maddesine göre herhangi saldırı bir tehdit için caydırıcılık ve savunmayı gerçekleştirmek,
  - Washington Antlaşması'nın 7. maddesine göre çatışmaları önlemek amacıyla her türlü olay üzerinde detaylı inceleyerek ve oy birliği ile çatışmaları engellemek için krizin yönetilmesine katkıda bulunmak,
  - Örgütün şeffaflığına katkı bulunmak, güven inşası ve işbirliği kabiliyetinin arttırmak için diğer ülkelerle diyalog ve işbirliği içinde bulunmak,
- olarak güncellemiştir.⁶⁴

1991 stratejisinden farklı olarak değişen güvenlik ortamında etkin rol oynamak isteyen NATO, kriz yönetimi üzerinde özellikle durmuştur. Kriz yönetimi kapsamındaki askeri operasyonlar, 5. madde içerisinde yer almasa da toplu savunma içerisinde yer alabileceğini belirtmektedir.⁶⁵ Askeri operasyonlarla kriz yönetime katkıda bulunmak isteyen NATO'nun donanımlı askeri gücü ve destek yapıları, komuta kontrol kabiliyetleri ile hazır olunması gerektiğini vurgulanmıştır. 1999 Stratejik Konsept'inin içeriğinde Balkanlar'da devam eden Bosna Hersek, Kosova'da yaşanan krizlerin etkisini görmek mümkündür. Özellikle "kriz yönetimi" başlığı altında NATO'ya biçilen yeni görevlerin alt yapısı oluşturulmuştur.

Stratejik konsept, ittifakın nükleer stratejisinin ölçütlerini de belirlemiştir. Stratejiye göre, ittifakın nükleer gücü, konvansiyonel silahları caydırıcılık için yetersiz kaldığında kullanımı gerekli görülmüş ve ittifakın nükleer gücü barışın korunması ve çatışmaların ve olası bir savaşın önlenmesi için bir politik bir amaç olarak görülmektedir.⁶⁶ Nükleer silahların sadece aşırı durumlarda kullanılabileceğini belirterek aktif nükleer silahsızlanma politikasına önem vermiştir.⁶⁷

---

⁶⁴NATO Official Text https://www.NATO.int/cps/en/NATOHQ/official_texts_27433.htm (erişim tarihi:28.01.2019)

⁶⁵NATO Official Text: *a.g.e*, par.41.

⁶⁶NATO Official Text, *a.g.e*, par 62.

⁶⁷Martynas Zapolskis, '1999 and 2010 NATO Strategic Concepts: A Comparative Analysis'', s. 45.

NATO, Atlantik-Avrupa bölgesinin güvenliği için genişleme sürecinin devam edeceğinin sinyalleri stratejide yer almaktadır. Stratejik konseptin yenilenmesi; NATO'nun dönüşümü ile eski uydu devletlerin NATO'ya katılmasının, Rusya Federasyonu'na karşı netlik kazandırma konusunda yardımcı olacağına inanılmıştı.⁶⁸ Son olarak, NATO demokratik devletleri arasına alarak genişlemeye devam edeceğini vurgulamıştır.

1.2.2. 11 Eylül Sonrası NATO Bünyesindeki Gelişmeler

1999 yılında revize edilen stratejik konseptle değişen güvenlik ortamı için “işbirliği” vurgulanırken aynı zamanda gelecekteki olası tehditlerin çok çeşitli ve öngörülmesi zor olacağı belirtilmiştir. Nitekim 11 Eylül 2001'deki saldırı bunun açık göstermiştir.

Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a 11 Eylül 2001 yılında yapılan terörist saldırılarını üstlenen El-Kaide, Afganistan'ı terörizm faaliyetlerinin üssü olarak kullanarak NATO üyesi bir devlete sivil bir hava yolunu kitle imha silahı gibi kullanarak saldırmıştır. İttifak 12 Eylül 2001 terörist saldırının ertesi günü kuruluşundan beri ilk defa 5. maddeyi uygulamaya koyarak ABD'ye gerçekleştirmiş saldırının kendi devletlerine de yapılmış sayıldığını bildirmişlerdir.⁶⁹ Birçok NATO müttefiğini de içeren koalisyon, 2001 yılının sonuna doğru Afganistan'daki Taliban rejimine karşı askeri operasyon başlatmıştır. Barışı korumak için yürütülen bu operasyonu ISAF (Uluslararası Güvenlik ve Destek Gücü) tarafından yürütülmüş ve 2003 yılından beri NATO tarafından komuta edilmektedir.

Terörist gruplar, Avrupa kıtasında ise 2004 yılında tren sistemlerine bombalı saldırı ve 2005 yılında Londra'da toplu taşıma sistemine hedef alınan saldırılar ile sivil nüfusu hedef almıştır. Böylece terörizm artık ülkelerin tek başına uğraştıkları bir konu olmaktan çıkarak Atlantik-Avrupa bölgesinin güvenliği için en büyük tehdit konumuna gelmiştir. Bu nedenle, NATO'nun deniz kuvvetleri, 2001 yılında Akdeniz'de “terör faaliyetlerini belirleme”,

---

⁶⁸Rob de Wijk , *a.g.e.*, s. 16.

⁶⁹ NATO Nedir, *a.g.e.*, s.11.

“caydırma” ve “koruma” amacıyla bir “Aktif Çaba” (Active Endeavour) adı altında bir deniz gözetleme operasyonu düzenlenmiştir.⁷⁰ Uluslararası terörle mücadele, 11 Eylül saldırılarından sonra NATO’nun zirvelerinde en çok üzerinde durulan konu olarak görülmektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra gerçekleşen “2002 Prag, 2004 İstanbul, 2006 Riga ve 2008 Bükreş Zirvelerinde” alınan kararlar ittifakı yeni bir yola sokmuştur.

2002 Prag zirvesinde, daha çok örgüte yeni yetenekler kazandırmaya odaklanarak, üye devletler arasında “istihbarat paylaşımı” ve “sınırların güvenliğinin sağlanması” için terörizme karşı Ortak Eylem Planı benimsenerek NATO’nun kendi klasik operasyon konuları dışındaki yürütebilecek bir ittifaka dönüşümünün daha hızlı olması görüşülmüştür. Bu zirvede, “bir askeri mukabele gücünün oluşturulması”, “askeri komuta yapısında reform yapılması” ve örgütün yetenek eksikliklerinin üye devletlerin ve ortaklarla işbirliği yaparak aşılacağını vurgulayan Prag taahhütleri adı altında kararlar alınmıştır.⁷¹ NATO’nun askeri yapısının dönüşümüne öncülük etmek için ise, “Transformasyon Yüksek Müttefik Komutanlığı” kurularak ittifakın askeri ve siyasi organlarına tavsiye ve öneride bulunarak sürecin devamlılığı hedeflenmiştir.⁷² Zirvede, NATO’nun askeri ve siyasi yeteneklerini geliştirmenin gerekliliği vurgulanmış ve Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya olmak üzere yedi ülke üyeliğe davet edilmiştir. Böylece 7 ülkeyi Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesine dâhil ederek İttifak en büyük genişleme adımlarından birisini gerçekleştirmiştir. Aynı ülkeler, İstanbul Zirvesi’nden birkaç ay önce 29 Mart 2004’de NATO’ya üye olmuştur.

NATO-Rusya ilişkilerinin 11 Eylül saldırılarından sonra terörizm ile mücadelede ortak hareket etmek için geliştiği görülmektedir. 1997 yılında tesis

---

⁷⁰Aktif çaba Akdeniz’deki petrol ve gazın enerji güvenliği kapsamında korumak için oluşturulmuştur. James M. Goldgeier, *The Future of NATO*, 2010, Council on Foreign Relations, s. 15.

⁷¹ Prag yetenek taahhütleri bireysel taahhütlere gerek olmayan durumlarda yeteneklerini sağlanması amacıyla devletler, bireysel olarak, temel askeri yeteneklerini iyileştirmeler yapmayı, bunu uygulayarak ve kontrol edilerek tamamlamayı kabul etmişlerdir. NATO, “NATO’nun Dönüşümü”, Public Diplomacy Division, Brüksel, 2004, s.9.

⁷²Ali L. Karaosmanoğlu, “NATO’nun Dönüşümü”, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 24.

edilen “NATO-Rusya Daimi Konseyi” yerine 2002’de tesis edilen “NATO-Rusya Konseyi” ile daha yakın işbirliği hedeflenmiştir. Ayrıca ittifak, AB için askeri bir güç geliştirmek amacıyla, 2003 yılında Makedonya’da krizi bastırmak üzere 2000 yılından beri bulundurduğu kuvvet yönetme görevini AB’ye devretmiştir. 2005 yılında NATO Afrika Birliği’nin isteği üzerine Darfur Barış Operasyonu’na AB ile lojistik destek sağlamıştır.

2004 yılında yapılan İstanbul Zirvesinde, Prag Zirvesinde alınan kararlar genişletilerek ittifakın 21. yüzyıldaki dönüşümü sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Zirvede terörizmin her çeşidine NATO’nun uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde karşı duracağı belirtilirken ileride NATO’ya duyulabilecek ihtiyacının artacağına altı çizilmiştir.⁷³ Ayrıca terörle mücadele konusunda Afganistan’da gerçekleşen operasyonlara önem verileceği, müttefiklerin bu operasyonlara katılımı kısıtlayan mali ve askeri güçlüklerin giderilmesine yönelik çalışmalar başlatılması, açık kapı politikasının devam edeceği ancak öncelik olarak ortaklıklar üzerine yoğunlaşılacağı vurgulanmıştır. Bu ortaklık ise adını zirveden alarak “İstanbul İşbirliği Girişimi” olmuştur.⁷⁴

NATO’nun dönüşümü konusunda iki zirve ön plana çıkmaktadır. NATO, küreselleşen dünyanın getirdiği güvenlik riskleri ve bu risklere karşı kazanmaya çalıştığı yeni yetenekleri ile yoluna devam etmeye başlamıştır. 2006 Riga Zirvesi’nde NATO’nun rolü üzerine odaklanarak ittifakın 10-15 yıl içerisinde operasyonları ve misyonları için yeteneklerini geliştirmesine öncelik vermek amacıyla “Kapsamlı Siyasi Rehberlik” kabul edilmiştir. Zirvede ittifakın amacı geliştirilerek “küresel ölçekte artan terörizm ile mücadele”, “kitle imha silahların yayılması” ve “başarısız devletlerden kaynaklanan istikrazlıklar” gibi yeni tehditlere karşı koymak, ortak değerlerin savunularak ortak bir savunmanın gerçekleştirilmesi olarak açıklanmıştır.⁷⁵ Ortak savunmanın, NATO’nun temel amacı olmaya devam edeceğini, örgütün

⁷³NATO İstanbul Zirvesi Bildirisi, (28 Haziran 2004),

<https://www.NATO.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm> (erişim tarihi:02.02.2019)

⁷⁴İstanbul İşbirliği Girişimi Orta Doğu Bölgesi İttifak’ın Orta Doğu’ya açılan programıdır. <https://www.NATO.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html> (erişim tarihi:15.06.2019)

⁷⁵Erdem Özlük, Duygu Özlük, *a.g.e.*, s. 216.

dolayısıyla ilave roller ve sorumluluklar üstlenebileceği savunulmuştur.⁷⁶ Afganistan'nın barış ve istikrarının ittifak için öncelikli olduğu vurgulanmış, Gürcistan ve Ukrayna ittifakın genişleme çabalarında ittifaka daha da yakınlaşmıştır.

2008 Bükreş Zirvesinde ittifakın genişlemesi konusundaki anlaşmazlıklar ön plana çıkmıştır. Arnavutluk ve Hırvatistan MAP dahilinde üyeliğe davet edilmiş, Makedonya ise Yunanistan ile arasındaki sınır ve devletin isimi üzerine anlaşmazlıkları nedeniyle Atina tarafından veto yemiştir. Zirvede Atlantik tarafı Bush yönetimi küresel ortaklık arayışı ile başta Afganistan'daki operasyonun desteklenmesi BİO'ya bazı Asya ülkelerini (Yeni Zelanda, Japonya) dahil etmeye çalışarak enerji güvenliğini sağlama düşüncesine ek olarak Gürcistan ve Ukrayna'nın bir an önce ittifaka katılmasını istemiştir.⁷⁷ Ancak Bush yönetimin hedefleri ittifakın Avrupa bölgesinde benimsenmemiştir. Gürcistan ve Ukrayna'nın Üyelik Eylem Planı'na dâhil edilmesine, Almanya ve Fransa, Rusya'ya enerji konusunda bağımlılıklarından dolayı karşılarına almak istemediklerinden, iki devletin ÜEP'e dâhil edilmesine karşı çıkmıştır.⁷⁸ Ayrıca zirvede NATO'nun yeni misyonunu açığa kavuşturmak için yeni bir stratejik kavram hazırlanması önerisi gündeme gelmiştir. Ancak ABD'de 2010 yılında Bush yönetimi yeni yönetimin göreve gelecek olmasından dolayı, yeni stratejik konseptin hazırlanmasına 2009 yılında başlanmasını istemiştir.⁷⁹

Son olarak, 2009 "Strassburg/Kehl Zirvesinde", Bükreş Zirvesindeki yenilikçi yaklaşım devam ederken Arnavutluk ve Hırvatistan üyeliğe kabul edilmiştir. Ancak bu zirvenin en önemli noktası, üye devletlerin hükümet başkanları NATO Genel Sekreterliğini yeni bir "Stratejik Konsept" geliştirmesi

---

⁷⁶David S. Yost, "NATO's Evolving Purposes and The Next Strategic Concepts", *International Affairs*, 2010, Cilt86, Sayı 2, s. 497.

⁷⁷ Paul Gallis, Paul Belkin, Carl Ek, Julie Kim, Jim Nichol and Steven Woehrel, *Enlargement Issue At Buchaest Summit, NATO And Issue Of Russia* (Ed.Eduardo B. Gorman), Nova Sience Publishers, 2010, s.51.

⁷⁸Paul Gallis, "The NATO Summit at Bucharest,2008", *CRS Report For Congress*,2008, s.5.<https://fas.org/sgp/crs/row/RS22847.pdf> (erişim tarihi:08.01.2019)

⁷⁹ Paul Gallis, *a.g.e.*, s.6.

için görevlendirmiştir. Stratejinin 2010 yılının son zirvesine kadar hazır olması beklenmiştir.

1.3. NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti

NATO'nun 2010 Stratejik Konseptinin içeriğini incelemeden önce anlam bütünlüğünün olması ve konseptin daha iyi açıklanabilmesi için öncelikli olarak kronoloji gözetilecek, tarihsel olaylar incelenecek ve yeni bir stratejiye duyulan ihtiyacın nedenleri ve izleri bu tarihsel olayların içerisinde aranacaktır.

1.3.1. NATO'nun Yeni Bir Stratejik Konseptte İhtiyaç Duyması Altındaki Nedenler

NATO, görevlerini yerine getirerek ittifakın karşılaştığı güvenlik sorunlarıyla baş etmek için Avrupa-Atlantik arasında güçlü bir görüş birliği sağlaması gerekmektedir. Stratejik Konsept ise bu transatlantik görüş birliğini oluşturan ve yansıtan NATO belgesidir.⁸⁰ İttifakın 21.yüzyıl koşullarına ayak uydurmasıyla paralel bir Stratejik Konsept bu misyonu gerçekleştirmeye yardımcı olacaktır.

NATO'nun 21. yy için neden yeni bir konseptte ihtiyaç duyduğu tartışılan bir konudur. Üye devletler ve konu üzerine uzmanlaşmış kişiler süreç içinde görüşlerini belirtmişlerdir. Strateji hazırlamak için oluşturulan “Uzmanlar Grubunun” üyesi Jamie Shea'ya göre yeni bir stratejik konsept, “ittifakı zorlayan bir güvenlik ortamı”, “düzenlenen operasyonların çeşitlenmesi”, “diğer uluslararası örgütlerle bağlantı kurma” ve “işbirliği geliştirme” gibi dört temel nedenden dolayı kabul edilmelidir.⁸¹ Kamp'a göre “NATO, başta Afganistan ve diğer operasyonları üzerine odaklanmış olduğundan ‘raison

---

⁸⁰NATO's New Stratejik Concepts Why?, How??'https://www.NATO.int/strategic-concept/what-is-strategic-concept.html (erişim tarihi:10.02.2019)

⁸¹James Shea, Why does NATO's new Strategic Concept Matter? https://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202010%20nr.%208/Shea.pdf(erişimtarihi:11.02.2019)

d'etre'sini kaybetme durumu" söz konusu olmuştur.⁸² Bu yüzden NATO devam eden operasyonlarının akıbeti içinde yeni bir stratejiye ihtiyacı vardır.

Yeni bir stratejik konseptin geliştirilmesi, ortak bir eylem gerektiren yeni sorunlar ortaya çıktıkça NATO'ya "ad hoc" bir şekilde cevap vermek yerine, ne zaman, nerede, nasıl ya da neden hareket geçmesi gerektiğini prensip olarak belirleme fırsatı sunmaktadır.⁸³ Ayrıca yeni bir stratejik konsept, NATO'nun neden hâlâ var olduğunu ya da var olacağını açıklayabilecektir. Soğuk Savaş sonrası ilk konseptinde belirlediği açıklık politikasını geliştirmesine de yardımcı olacaktır.

1999 Stratejik Konsepti kabul edildiğinde, NATO'nun üye devlet sayısı 19 iken 2010 yılına gelindiğinde 28'e ulaşmış, güvenlik bölgesinin coğrafyası genişlemiş, askeri gücü ve bürokrasi yapısı çeşitlenmiştir. Bölgesel bir örgüt olarak ortaya çıkan NATO'nun odak noktası sadece Avrupa ya da Avrupa'ya yakın bölgelerle sınırlı kalmamıştır. Ayrıca ittifaka yeni devletlerin katılması, tüm üyeleri kapsayan bir stratejik belgenin NATO'nun etkili çalışmasına yardımcı olacaktır.

1999 konsepti, ittifakın alan dışı müdahalesi Kosova'ya yapılan operasyon sırasında kabul edilerek stratejide büyük yer verilmiştir. Ancak 11 Eylül saldırılarıyla güvenlik paradigmalarındaki değişiklikler, ittifak için 1999 konseptinin yetersiz kaldığını gündeme getirmiştir. Afganistan'da terörizm ile mücadele çevresinde düzenlenen barış operasyonu ile bu sorun daha çok tartışılmıştır. 2007 yılında NATO Genel Sekreteri Jaap Hoop Scheffer, "Kosova ve Afganistan operasyonlarının ittifaka 21. yy'da ders verdiğini, bu dersleri uygulamaya dökülebilmesi için bunların dokümanlara entegre edilmesinin gerekliliğini" ileriye sürerek yeni bir stratejiye giden süreci başlatmıştır.⁸⁴

2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz, birçok üye devleti olumsuz etkilemiştir. Doğal olarak NATO da, üye devletlerin askeri harcamalarında

⁷⁸Karl-HeinzKamp, Why NATO need a new strategic concept, <http://www.ndc.NATO.int/news/news.php?icode=997>(erişim tarihi:03.06.2019)

⁸³James M. Goldgeier, *a.g.e.*, s.7.

⁸⁴"NATO ve Madonna Eğrisi; Yeni Bir Stratejik Kavram Neden Önemli?" <https://www.NATO.int/docu/review/2008/03/ART5/TR/index.htm> (erişim tarihi:19.02.2019)

azaltmaya gitmesinden etkilenmiştir. Bu durum, “askeri harcamalara” ve “kaynakların kullanımına”, “operasyonların devamlılığına” yansımıştır. David Yost, ittifakın küresel bir polis organizasyonuna dönüşmesinin imkânsız olduğunu, bu yüzden müttefiklerin öncelik tanımlamaları yaparak 5. madde dışındaki görevler için seçici bir yaklaşıma sahip olması gerektiğini savunmuştur.⁸⁵ Yeni bir stratejik konseptte bu seçici yaklaşımını sınırları belirlenebilecektir.

Son olarak, 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan topraklarına saldırması, NATO'da özellikle Baltık devletleri ve Orta Avrupa devletleri üzerinde endişe uyandırmıştır. Estonya'ya gerçekleştirilen siber saldırı karşısında NATO hazırlıksız yakalanmıştır. Siber saldırı olasılığının askeri ve sivil yapılara vereceği zararın yüksek olduğu günümüzde, ittifakın bu konu üzerine yoğunlaşması gerekmektedir. Stratejik Konseptte “siber saldırılar”, “yeni güvenlik tehditleri” arasında yer bulabilecektir.

Sonuç olarak, NATO genişleyen, dönüşüm geçiren bir ittifaktır. Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası ortama ve hızla küreselleşen 21. yy ortamına kendini hızlı bir şekilde adapte edebilmesini sağlayan konsept değişikliğine ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacın, 2010 Lizbon Zirvesinde kabul edilen “Aktif Katılım”, “Modern Savunma Başlıklı Stratejik Konsept” ile giderilmesi amaçlanmıştır.

1.3.2. NATO 2010 Stratejik Konsept'inin İçeriği

NATO'nun 2010 Stratejik Konsepti geliştirilme süreci ittifakın diğer stratejilerini göre bir ilk olma özelliği taşımaktadır. “2009 Strazburg/Kehl Zirvesinde” üye devletler NATO Genel Sekreterliğini görevlendirmesinden itibaren, ortaklık kurduğu devletler sürece dâhil edilmiş; AB, BM ve sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınmıştır. Genel Sekreterlik Bünyesinde oluşturulan Uzmanlar Grubu seminerler düzenleyerek 17 Mayıs 2010'da

---

⁸⁵David S. Yost, *a.g.e.*, s.498.

analizlerini ve tavsiyelerini içiren bir rapor yayınlamışlardır.⁸⁶ 19 Kasım 2010 Lizbon'daki zirvede ise tam metin kabul edilmiştir.

2010 Stratejik konsepti genel olarak NATO bünyesinde ve akademik çevrede “Yeni Stratejik Konsept” olarak bahsedilmesine rağmen tam olarak “Aktif Katılım, Modern Savunma” başlığı altında şekillenmiştir. 21. yy.’ da NATO’nun geleceğinin anahtar terimleri metnin başlığına da yansımıştır. Lizbon Zirvesi’nde genel sekreter stratejik konsepti sunarken “Konseptin NATO’nun atacağı somut adımları açıkça ortaya koyan bir eylem planı” olduğu belirtmiştir. Bu eylem planının temel görevleri ise “toplu savunma”, “kriz yönetimi”, “işbirliğine dayalı güvenlik” olarak sıralanmıştır.⁸⁷

Konsept, güvenlik stratejisini tanımını küresel düzeyde şekillendirerek “klasik güvenlik, tehditlerle mücadele yöntemlerini” gözden geçirmiş ve yeni olası tehditleri analiz etmiştir. Buna göre yeni olası tehditler: “başarısız devletlerden gelebilecek fanatizm ve aşırıcılık”, “insan haklarının ihlali” ve “etnik unsurlar üzerinde baskı kurma”, “iklim değişiklikleri”, “yeni enerji kaynakları bulmak ve bunların güvenliğini sağlamak” olarak sıralanmıştır.⁸⁸ Bu tehditler doğrudan tehdit altında da sayılmaktadır.

Toplu savunma görevi Washington Antlaşması’nın 5. maddesine bağlılığını sürdürmektedir. Caydırıcılık, toplu savunmanın ayrılmaz bir parçası şeklinde ve ittifakın nükleer ve konvansiyonel güçlerine dayanmaktadır. NATO nükleer silahların olmadığı bir dünya düzeni tesis etmek için çalışacağını belirtse de nükleer silahlar var oldukça NATO’nun da sahip olacağını vurgulamıştır. İttifakın güvenliğin en önemli garantisi ABD’nin stratejik nükleer kuvvetleridir.⁸⁹ İttifak nükleer silahların kullanımında, ABD’nin nükleer gücüne bağımlılığını da göstermiştir. Ayrıca nükleer ve

---

⁸⁶Raporun Stratejik Konsept ile ilgili tavsiyeleri ve analizlerin etkisi Konsept’in son haline yansımış görülmektedir. NATO Public Diplomacy Division, NATO 2020: Assured security; Dynamic Engagment, 2010

⁸⁷Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunulması için Stratejik Kavram, Lisbon,2010,par.4.https://www.NATO.int/NATO_static_files/2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf (erişim tarihi:01.01.2019)

⁸⁸Ciprian Popescu, “NATO And The New Strategic Concept - Security Anchor In a Globalized World”, Strategic Impact, 2012, Sayı:1, s.55

⁸⁹ Stratejik Kavram(2010), *a.g.e.*, par.19.

konvansiyonel kuvvetlerinin kullanımında dengeyi gözeterek 5. madde sorumlulukları yanında “Mukabele Kuvveti” dâhil olmak üzere alan dışı operasyonları yürütmesi için hareket esnekliği ve kolay konuşlandırılacağını vurgulamıştır. Ayrıca kimyasal biyolojik, radyolojik kitle imha silahlarının tehditi için savunma yeteneğini geliştireceğini ifade ederek, “Prag Yetenek Tahaddütlerine” konseptte yer vermiştir.

Balistik füzeler konusunda diğer konseptlerden farklı olarak stratejide yerini almıştır. Konseptte göre, ittifak, balistik füze saldırısına karşı halklarını ve topraklarını savunma yeteneklerini geliştireceğini tahaddüt ederek, Rusya ve diğer ortaklarıyla füze savunması konusunda işbirliği hedeflemiştir.⁹⁰

“Siber Saldırı Tehditi Savunma Ve Caydırıcılık” bölümü altında ayrıca vurgulanmıştır. Gelişen teknoloji ve internet kullanımının yaygınlaşmasının bir sonucu olarak, NATO’nun 2007 yılında Estonya’nın uğradığı gibi siber saldırı ile karşılaşma olasılığı artmıştır. Siber saldırıları önlemek, fark etmek ve saldırı sonrası kuvvetlenme becerilerini geliştirmek için; ulusal siber savunma yeteneklerini güçlendirerek NATO’nun planlama süreciyle tüm merkezi organları siber koruma programı altında birleştirilecektir.⁹¹

Stratejik Konsept NATO’nun sınırların ötesindeki krizlerin veya çatışmaların ittifak güvenliğine etki edebileceği bilinciyle, toplu savunma ve kriz yönetimi arasında bir öncelik tanımamaktadır.⁹² Kriz yönetimi kavramına geçmiş konseptte göre daha çok yer verilmiştir. Bu görev, krizlerin çıkması ve tırmanmanın engellenmesi, yönetilmesi ve çatışma durumu ortaya çıktıysa çatışma sonrasında destek sağlayarak yeniden yapılanmasına yardım edecektir.⁹³ Konseptte göre kriz öncesi ve sonrası için ortak bir analiz, planlama gibi faaliyetleri uluslararası aktörlerle beraber yürüterek daha etkili ve tutarlı bir yönetim gerçekleştirecektir.

---

⁹⁰Stratejik Kavram(2010),*a.g.e.*,par.19.

⁹¹Stratejik Kavram (2010), *a.g.e.*, par.9.

⁹²Klaus Wittmann, ‘An Alliance for the 21st Century? Reviewing NATO’s New Strategic Concept’ (editör:Jens Ringamose, Sten Rynning),Danish Institute For International Studiies (DIIS) Report, 2011, s.34

⁹³Stratejik Kavram(2010), *a.g.e.*, par.26-35.

“İşbirliğine Dayalı Güvenlik Görevi” altında silahsızlanma ve silah kontrolü, NATO-Rusya arasındaki işbirliğini geliştirme amacının açıklık ve şeffaflığa dayanacağı, tüm Avrupa’da demokrasilere karşı üyelik için açık kapı politikası, BM ile arasındaki ortaklık, özellikleri Avrupa güvenliği için en önemli ortağı konumundaki AB ile ortaklığına ve diğer ortaklıklarının genişletilmesine değinilmiştir. İşbirliğine dayalı güvenlik ortaklar üzerinden yürütüleceği ve NATO’nun temel görevlerini içinde sayılmaktadır. İttifak, konseptte NATO’nun Avrupa dışı (Yeni Zelanda Japonya vb.) ortaklıkları güçlendirmeye çalışması küresel tehditlere (Deniz Korsanlığı, terörle mücadele, vb) karşı koymada daha kullanışlı olduğu konusunda anlaşmışlardır.⁹⁴

Konsepte “Washington Antlaşması’nın” 4. maddesine dayanarak üyelerin toprak bütünlüğünü, bağımsızlıklarını ve güvenliklerini etkileyebilecek herhangi bir konuda “tek ve temel” danışma forumu olmaya devam etmektedir. Tek ve temel olma vurgusu göz önüne alınarak ittifakı ilgilendiren “herhangi bir güvenlik konusu”, “bilgi paylaşımı”, “fikir alışverişi” ve “ortak bir yaklaşım” belirleme amacıyla NATO’da görüşülebilecektir.⁹⁵ Üye devletlerinin arasındaki sorunlara yönelik çözüm sürecüne katılımlarını attırmayı hedeflenmiştir.

Son olarak reform ve dönüşüm başlığı altında niyetlerini yenileyerek, “yeterli kaynaklara ulaşma”, “kuvvetlerin konuşlandırılması ve sürdürülebilirliği”, “tutarlı şekilde savunma planı yapılması”, “örgüt yapılanması”, “reformlara devam etmek için fon oluşturma”, “yöntem ve verimlilik açısından iyileştirme” gibi bir kez daha belirtmiştir.

1.3.3. 2010 Stratejik Konsepti Çerçevesinde Yakın Geleceğin Değerlendirilmesi

2010 Strateji Konseptinin hedefleri yerine getirildiğinde iyi bir strateji olabilecektir. “Lizbon Zirvesinde” bu durum deklarasyonuna yansiyarak üye

⁹⁴Rebecca Moore, “Lisbon and the Evolution Of NATO’s New Partnership Policy”, *Perceptions*, 2012, Cilt:17, Sayı:1, s.64.

⁹⁵ Stratejik Kavram(2010), *a.g.e.*, par.5.

devletlerin savunma bakanlarına ve ortaklara ve hatta “NATO-Rusya Daimi Konseyine” acil görevler yüklemiştir. Bu yüzden “Stratejik Konsept”, “Zirve Bildirgesi” NATO’nun geleceği için birlikte değerlendirilmelidir

Stratejik konsept, kabulünden sonra ilk kez Libya’ya düzenlediği operasyon çerçevesinde test edilmiştir. Kriz yönetimi ilkesi çevresinde düzenlenen “Aktif Çaba” operasyonları vatandaşları koruma amacıyla hava desteği ve silah ambargosu ile sert bir şekilde yönetilmiştir. İttifakın bu operasyonuna ortakları “Akdeniz Diyalogu” ve “İstanbul Girişimi” de katılmıştır. İttifak, Libya Operasyonu başarısı durumuna göre Akdeniz, Orta Doğu, Libya dâhil olmak üzere İran Körfezi bölgesinde potansiyel yeni ortaklıklar için bir fırsat olarak görmüştür.⁹⁶

“Caydırıcılık ve Savunma” konusunda; “terörizm”, “siber tehditler”, “enerji güvenliği”, “korsanlık”, “organize suçlar ve insan ticareti” yeni güvenlik sorunlarıyla nasıl bir mücadele içinde olacağını ve bu mücadeleye katacağı değer belirtilmelidir.⁹⁷ NATO konseptinde belirttiği diğer bir konu olan esneklik konusunu ise “ulaşım ağı”, “iletişim sistemleri”, “yiyecek ve su kaynağı”, “enerji arzı”, “kamu hizmetlerini devamı” karşımıza çıkmaktadır. İttifak 29 üye ile bu esneklik unsurlarını; “siber savunmayı geliştirme”, “klasik tehditlerle birleşen modern dünyanın getirdiği hibrit güvenlik tehditlerine karşı koruma”, “sivil ve askeri hazırlıkları tamamlama”, “AB ile işbirliğini hızlandırma” ve “ortak ülkelerle çalışma alanlarında artırması” gereklidir.⁹⁸ AB’yi, Avrupa’nın güvenliği için ayrılmaz partneri olarak görmektedir. AB tarafından aynı karşılığı beklemekte güvenlik tehditleri karşısında ortak hareket etmek istemektedir. Bu durum AB’nin gelecekte askeri ve güvenlikle daha çok NATO’nun ilgilendiği konularla meşguliyeti artıracaktır. Son olarak AB’ye üye olup NATO’ya üye olmayan devletler NATO ile ortak çalışma içinde olma durumu merak uyandırıcı bir konu olarak izlenmektedir.

---

⁹⁶Rebecca Moore, *a.g.e.*, s.66.

⁹⁷Klaus Wittmann, *a.g.e.*, s.37.

⁹⁸NATO Dergisi, Esneklik: Toplu Savunmanın Temel Unsurlarından Biri, <https://www.NATO.int/docu/review/2016/Also-in-2016/NATO-defence-cyber-resilience/TR/index.htm> (erişim tarihi:12.06.2019)

NATO'nun Stratejik konseptleri ABD'nin ulusal güvenlik stratejilerine paralel değişim geçirmiştir. 2010 stratejisinde füze koruma sistemlerine ağırlık vermesinin altındaki bir sebep de bu görülebilir. ABD, kısa veya orta menzilli füzelerden korumak için Avrupa kıtasına savunma sistemlerini yerleştirmeyi uzun zamandır istemektedir. Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi devletler de kendisini desteklemiştir. Bu destekler sayesinde ABD, NATO bünyesindeki bir balistik füze savunma sistemini ABD'nin isteği olmaktan çıkarak NATO'ya mal edilebilecektir.⁹⁹ Ancak bunun için Rusya'nın işbirliği sağlaması önemlidir. Bunun üzerine ABD planları, Rusya'nın ve ittifak üye devletlerinin endişesini giderecek şekilde 2010 Stratejik Konseptine dâhil edilmiştir. "Lizbon Zirvesi Bildirgesi" füze savunma sistemleri daha detaylı bir şekilde açıklamıştır. NATO, füze savunma yeteneğini ittifakı kapsamlı bir şekilde korumak amacıyla geliştireceğini tekrarlamış ve füze tehditinin ölçütleri ise etkinliği, teknik durumu, ortak tehdit bünyesinde olup olmamasına bağlıdır.¹⁰⁰ Füze savunma sisteminin Avrupa'yı korumak amacıyla Rusya ile şeffaflık ve güvene dayanan işbirliği ile istemektedir.

Rusya ile ilişkiler, "füze savunma sistemi", "korsanlıkla mücadele", "uluslararası terörizm ile mücadele" ön plana çıkarken NATO işbirliği için hevesini yeterince göstermiş Rusya'dan da aynı adımı beklemektedir. Ancak NATO'nun Libya'ya başladığı hava saldırısına tepki göstermiş, daha sonra "Arap Baharı" sürecinde NATO ile ortak bir görüş bulmakta zorlanmaktadır. Gürcistan'dan sonra Ukrayna da başlayan kriz Avrupa bölgesinin güvenliği için NATO ve Rusya'yı karşı karşıya getirmiştir

Afganistan, konseptte NATO için öncelikli konu olarak belirtilmiştir. 2001'de oluşturulan ISAF'ın sorumluluğunu 2003 yılında üstlenerek, 2011 yılından başlayan Afganistan'ın kendi güvenliğini kendi sağlama süreci 2014 yılının sonuna kadar devam etmiştir. ISAF'ın yerini ise Afgan kuvvetlerini desteklemek amacıyla "Kararlı Destek Gücü" oluşturularak 13 yıllık süren bir barış ve istikrar operasyonu bitirmiştir. NATO Afganistan'daki görevi son

⁹⁹Marin Ilie, Ion Gheorghe, Ana Mona Ilie The New Strategic Concept NATO 2010,Journal Defense Resource Management, 2011,Cilt1,Sayı2, s54.

¹⁰⁰NATOLizbonZirvesiDeklarasyonu,(20Kasım2010)https://www.NATO.int/cps/em/NATOhq/official_texts_68828.htm (erişim tarihi:16.01.2019)

bulmasından sonra, Afganistan kendi güvenliğini sağlarken zorlanmaktadır. Taliban rejim kuvvetlerinin terörist saldırıları ülkenin güvenliğini için engel teşkil etmektedir. Afganistan’da yaşanan istikrasızlıklar, NATO’nun güvenliğini etkileyebilecek potansiyele hâlâ sahiptir. NATO’nun operasyonları sonrası bir daha barışı ve istikrarı bozabilecek durumların oluşumunu engellemek misyonu Afganistan üzerinde tam işlememiştir.

2012 “Chicago NATO Zirvesi” “ittifak için taahhütler”, “kabiliyetler”, “bağlantı” olmak üzere üç ana yönü belirlemiştir. Zirve, “Afganistan’daki NATO güçlerinin geleceği”, “Libya krizi ile başlayan Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde üzerindeki son gelişmeler” ve “füze savunması” üzerine yoğunlaşmıştır. “Akıllı Savunma” düşüncesini “2020 NATO Güçleri” kavramına bağlayarak her yerde ortaklarla birilikte çalışabileceği, Avrupa’nın güçlü bir savunma sanayisine ihtiyacı olduğunu vurgulanmıştır.¹⁰¹ Bölge güçlü bir savunma sanayisi ile dışa bağımlılığı azalacak ve maliyetleri kısarak ittifakın savunma yetenekleri desteklenebilecektir.

NATO’nun “2014 Galler Zirvesi’nin” öncelikli konuları “2015 yılının başından itibaren Afganistan’da son bulacak olacak görevi”, “Rusya’nın Kırım ilhaki” ve “Ukrayna’nın geleceği”, “Suriye’de artan IŞİD (İran -Şam İslam Devleti) tehditi” olmuştur.¹⁰² Zirve’de ittifakın yeni güvenlik tehditlerine (melez savaş tehditleri) hızlı ve sağlam bir şekilde cevap vermek için “Hazırlık Eylem Planı” kabul edilerek Orta Doğu, Kuzey Afrika’dan kaynaklanan tehditler için kapsamlı tedbirler sunmuştur¹⁰³ Bu plan NATO’nun komuta yapısı ve kuvvetlerinin teşkil edeceği bölgeler, görev dağılımı ve yetenekleri üzerinde durmuştur. Galler Zirvesi’nde diğer bir yenilik, “Çerçeve Ülkeler Konsepti” (NATO Framework National Concept) getirilmiştir. Bu konseptte göre, çeşitli becerilerin geliştirilmesi için bir ülkenin koordinesinde bir araya

---

¹⁰¹Dean A. Nowowiejski, “NATO’s Level of Ambition Beyond Strategic Reach”, JFQ, 2013, Cilt:69, Sayı:2, s.74.

¹⁰²NATO kaynaklarında ve uluslararası konjoktürde ISIS (Iraq Sham İslamic State) kullanıldığı için bu tanımlama tercih edilmiştir.

⁹⁹NATO,HazırlıkEylemPlanı,https://www.NATO.int/cps/ra/NATO/hq/topics_119353.htm (erişim tarihi.12.02.2019)

gelerek Avrupalı müttefiklerin maliyet ve diğer nedenlerden dolayı beceri geliştirememesinin önüne geçilmek istenmiştir.¹⁰⁴

“2016 Varşova Zirvesi” etkileyici bir caydırıcılık ve özellikle, “Baltıklar Deniz Bölgesi”, “Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da barışı korumak” üzerine odaklanmıştır. Zirve’de en dikkat çeken konu ise AWACS (erken uyarı) sistemlerinin ve uçaklarının IŞİD faaliyetleriyle ilgili NATO’ya bilgi vermekle görevlendirilmiştir. Hazırlık Eylem Planı genişletilerek hibrit tehditlerle Mücadele Stratejisi kabul edilerek, öncelikle böyle bir tehditle karşılaşıldığında NATO’nun sorumlu olduğunu, ancak talep edilmesi durumunda NATO’nun dâhil olabileceğinin altını çizmektedir.¹⁰⁵ İttifak, zirvede terörizm ile mücadele üzerinde durmuş, akıllı savunmanın geliştirilmesini hedeflemiştir.

Varşova Zirvesi’nden sonra Birleşik Krallık Brexit oylaması ile AB’den ayrılma kararı almıştır. Devletin NATO ile bağlılığı devam edecek olsa da AB’den ayrılması ile AB ile ikili ilişkilerin geleceği ve bu durumun bölgenin istikrarı ve Avrupa Savunma Politikası’nın devamlılığı belirsizleşmiştir. Zirvede, Birleşik Krallık’ın NATO’un güçlü bir müttefiki ve ittifakın da Avrupa Savunma İşbirliğinde bir platform olduğunu vurgulayarak önlem almaya çalışmıştır.¹⁰⁶ AB’nin eşsiz bir ortak olduğunu belirten NATO, nihayetinde NATO-AB Ortaklık Deklarasyonu’nu Varşova Zirvesinde imzalamıştır.¹⁰⁷

NATO, çalışmanın içine dahil ettiğimiz en yeni zirvesini ise 2018 yılının Temmuz ayında Brüksel’de gerçekleştirmiştir. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’ni NATO’ya davet ederek Açık Kapı Politikasına devam ettiğini göstermiştir. Ayrıca ABD Başkanı Trump, NATO’nun Avrupalı

¹⁰⁴Oktay Bingöl, Ali Bilgin Varlık, NATO’ nun Galler Zirvesi, Merkezi Strateji Araştırma Enstitüsü, 2014, s.7.

¹⁰⁵Levent Yiğittepe, “NATO’nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları” International Journal of Academic Value Studies, Cilt 3, Sayı:9, p.351.

¹⁰²Paul Belkin, NATO’s Warsaw Summit.In Brief,14.10.2016 s.6. <https://fas.org/sgp/crs/row/R44550.pdf> (erişim tarihi:28.02.2019)

¹⁰⁷İki Örgüt de birlikte hibrit tehditler, siber savunma, denizlerin güvenliği gibi konularda beraber hareket etme niyetini belirtmişlerdir. Denizlerin güvenliği konusunda Akdeniz Diyaloğunun geliştirilmesine önem vermişlerdir https://www.NATO.int/cps/en/NATOhq/official_texts_133169.htm#eu.par.121-126.(erişim tarihi:28.02.2019)

müttefiklerinin savunma harcamalarını yüzde 2'yi geçerek daha çok artırmaları gerektiğini savunmuştur. Avrupalı üye devletlerden bazıları Trump'ın ABD ve Avrupa arasında anlaşmazlık yaratacağından endişelenmişlerdir.¹⁰⁸ Bu yüzden ittifakın en tartışılan konusu "ittifakın külfet paylaşımı" olmuştur. Bildireye göre son karar ise 2024'e kadar tüm üyelerin savunma harcamalarının yüzde 2'lik orana ulaşacağı konusunda uzlaşmışlardır.¹⁰⁹

Üye devletler sosyal politikalara ağırlık vererek ekonomik kaynaklarını daha fazla kendi içlerine kaydırarak savunmaya yeterince yatırım yapma konusunda isteksizlerdir. NATO, üye devletlerin savunma bütçelerinin, ülkelerin gayri safi milli hasıllarının (GSMH) %2'sinden yüksek olmasını isterken, Polonya, ve Birleşik Krallık savunma bütçe hedeflerin aşmış, Avrupalı Müttefikler arasında genel olarak GSMH'nin %1.3'sini savunmaya harcamıştır.¹¹⁰ ABD ise %4.5'ten fazla bir pay ayırması diğer üyelerle arasındaki farkı gözler önüne sermektedir. NATO, bu konsept ile toplu savunmaya getirdiği yükümlülüklerle beraber, üye devletlerin karşılaştığı ekonomik zorlukları göz önüne alarak ittifakın savunma bütçelerinde harcamaları azaltmayı hedeflemiştir. İttifakın Avrupalı müttefiklerinin savunma bütçelerinin büyük bir bölümü personel harcamalarına giderek, askeri yatırımlar NATO'nun öngördüğü yüzde 20'yi bulamamıştır.¹¹¹ 2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizin, NATO'nun askeri dönüşümü üzerinde etkisi devam etmektedir.

2010 Stratejik konseptiyle beraber NATO Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için aradığı güvenceyi vermeye başlamıştır. 2013 yılından beri NATO'nun Mukabele Kuvvetlerini Polonya'da konuşlandırılması, Baltık bölgesi için hava polisi görevi ya da bir saldırı durumunda NATO'dan destek almak için askeri

---

¹⁰⁸Nodar Pkhaladze, A Look Back on the 2018 NATO Brussels Summit <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2018/08/The-2018-NATO-Brussels-Summit-IPPS.pdf> (erişim tarihi:28.02.2019)

¹⁰⁹Jens Stoltenberg, NATO,Brüksel Zirvesi Hükümet Başkanlar Toplantısı, Basın Toplantısı, https://www.NATO.int/cps/en/NATOhq/opinions_156733.htm(erişim tarihi:01.03.2019)

¹¹⁰2017 verileridir. "Financial and Economic Data Relating to NATO Defence", https://www.NATO.int/NATO_static_files/2014/assets/pdf/pdf_2017_06/20170629_170629-pr2017-111-en.pdf (erişim tarihi:13.01.2019)

¹¹¹ Ali L. Karaosmanoğlu, *a.g.e.*, s.39.

altyapı, kurumlar ve karargâhlar bu bölgeye yönelmiştir.¹¹² Bölgedeki üye devletlerin NATO'nun temel görevlerini yerine getirmedeki isteklerini arttırmaktadır. Bu durum İttifak'ın bölgenin güvenliği için de önemini ortaya koymaktadır.

2010 Stratejik Konseptinin 10 yıllık bir süreç için geçerli olacağı belirtilerek, İttifak Stratejik konseptlerini dönemsel olarak yenilenmesinin gerekliliğini göz önüne sermiştir. Küreseleşme ve modernizasyon katkılarıyla dünyada değişimin hızı sürekli artmaktadır. Stratejik Konseptin kabulünden geçen süre boyunca yeni sorunlar baş göstererek, “Libya Krizi”, “Arap Baharı”, “Ukrayna Krizi”, “İŞİD terör örgütünün sivillere yönelik saldırıları” NATO için öncelikli konular haline gelmiştir. Bu güvenlik tehditlerine karşılık verirken en çok araç “ortaklıkları geliştirme” üzerinden olmuştur. Berlin’de 2011 yılında kabul edilen yeni ortaklık politikasının amacı “NATO ortaklıklarını derinleştirme ve genişletme” ve “verimliliğini artırmak” olarak kabul edilmiştir. “Berlin Ortaklık Paketi” olarak adlandırılan bu program ile daha çok mesele üzerinde, daha çok ortaklarla ve daha çeşitli yollarla çalışacağını belirtmiştir.¹¹³ Ancak NATO ortaklık kavramı 2014 yılına gelindiğinde önceki ortaklık kavramları geliştirilmiş olsada çağın gerisinde kalan bir yapıdadır. Mevcut en eski ortaklık formatı BİO içindeki iki ülke (Rusya ve Ukrayna) arasındaki çatışma nedeniyle artık devam edememekte, Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler sonucunda ise “Akdeniz Diyalogu” ve “İstanbul İşbirliği Girişimi” aynı sonucu paylaşacak gibi görünmektedir.¹¹⁴

Yukarıda bahsedilen gelişmeler, özellikle Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesinden sonra Stratejik Konseptin yenilenmesi düşünceleri artmıştır. Stratejik Konseptler NATO'nun içyapısı ve jeostratejik değişiklere karşılık vererek ittifakı güncel tutmaktadır. 2010 Stratejik Konsepti, 11 Eylül saldırıyla terörizm baz alarak geliştirildiyse de yeni bir stratejik konseptte 2010 yılından

¹¹² Jacek Durkalec, New Strategic Concept and NATO's “visible assurances” towards Central and Eastern Europe, The Polish Institute of International Affairs,(2010),Sayı:140, s.1.

¹⁰⁹NATO Foreign Ministers gather in Berlin,

https://www.NATO.int/cps/us/NATOHQ/news_72360.htm?(erişim tarihi:25.03.2019)

¹¹⁴Karlz Henz Kamp ,Why NATO Needs New Strategic Concept, 2017 <http://www.NATOfoundation.org/food/why-NATO-needs-a-new-strategic-concept-karl-heinz-kamp-2/>(erişim tarihi:08.03.2019)

sonraki gelişmeleri içermelidir. Rusya 2010 Stratejik Konsept’inde benimsenen Rusya’nın stratejik ortak rolü değişmiş, Kırım işgaliyle beraber ittifak, Galler (2014) ve Varşova (2016) Zirveleriyle caydırma politikasını ve duruşunu düzenlemiştir.¹¹⁵ İttifakın temel stratejik dokümanında, Rusya ile değişen ilişkilere cevap verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Konsept’in yenilenmesi gerektiğini savunanların öne çıkardığı tarih 2018-2019 yılları arasında olup konseptin hazırlama sürecini ittifakın en üst organı olan Kuzey Atlantik Konseyi hükümet başkanlarını öngörmektedir.¹¹⁶ Ancak 2018 Brüksel Zirvesinde İttifak için yeni bir stratejik konsept kararı alınmamıştır. Zirvede İttifak’ın Atlantik ve Avrupa arasındaki bağın kuvvetlendirme üzerine yoğunlaşılmıştır.

Son olarak “NATO 2010 Stratejik Konsept’ine” işleyen küreselleşme sonucu evrensel bir örgüt fikri ise ne yazık ki imkânsız görünmektedir. “Küresel Polis” (Global Cop) müttefiklerin kabiliyetlerini büyük ölçüde aşacak bir misyon olup ve evrensel bir NATO’yu destekleyen Asya, Güney Amerika veya Afrika devletlerinin beklentilerinin aksine ittifakla işbirliğinden öteye geçmesi zordur.¹¹⁷ NATO’nun kapılarının kendilerine açılacağını düşünen devletler düştüğü yanılğı ise NATO’nun barışı ve istikrarın devamı için düzenlediği askeri operasyonlardan kaynaklanmaktadır. 2010 Konsept’inde evrensel bir amaç gibi görünse de NATO, en başından beri bu operasyonları sadece uluslararası barış ve istikrar tehlikeye girdiğinde kendi bölgesine sıçramasını engellemek için yetkilendirmiştir. Küreselleşen dünyada bunun olması kaçınılmaz bir sonuçtur. NATO üye devletlerini güvenliklerini ve özgürlüklerini korumayı amacından hiç bir dönemde vazgeçmeden ortak bir savunma geliştirerek bölgesel olarak kurulmuş ama 21. yüzyıldaki küreselleşmenin farkında olan bir askeri politik örgüttür. Bu yüzden “raison

---

¹¹⁵Patric Keller, A New Strategic Konsept for NATO?, 2017, The American Enterprise Institute, s.2-5.

¹¹⁶Kamp, *a.g.e.*, Keller, *a.g.e.*, s. 5.

¹¹⁷Carlos Gaspar, ‘‘NATO’s Strategic Konsept’’, (L.N. Rodrigues and V. Dubovyk), Perceptions of NATO and the New Strategic Konsept, 2011, s.36.

d'etre'si hiçbir zaman değişmemiş sadece misyonunu zaman içinde yenilerek var olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak bu bölümde zaman içinde dönüşen geçiren bir ittifakın, oluşumuna, görevleri çerçevesinde en yeni stratejk konseptinin ilanına kadar geçirdiği süreç kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. NATO'nun için stratejik konseptlerinin önemi bu konseptin etkilerine dikkat çekilmek istenmiştir. 2010 Stratejik konseptinin uygulanması ve sonuçları yakın geleceği içinde NATO da yer alan başta küçük devletler olmak tüm ye devletler açısından incelenmiştir. İkinici bölümde 2004 yılı itibaren NATO 'nun güvenlik şemsiyesi altında yer alan tezin ana gelerinden Baltık Devletleri incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA FEDERASYON-NATO ARASINDA BALTİK DEVLETLERİ

Sovyetler Birliğinden ayrılan birçok uydu devletlerin yanı sıra üç Baltık Devleti; Estonya, Letonya, Litvanya da bulunmaktadır. Tarihleri boyunca birçok kez işgal edilen başta Rusya olmak üzere başka devletlerinin hegemonyası altına giren bu devletler ulusal bir devlet olması kolay bir süreç içinde olmamıştır.

Baltık Devletleri SSCB'den ayrılarak kazandıkları bağımsızlıkları sonrası kendi iç örgütlenmesine odaklanarak uluslararası düzende yer almayı hedeflemiştir. Devletlerin ekonomik yapılarını yeniden inşasında büyük adımlar atarak büyümüş bu büyüme ve devlet mekanizmalarının komünizmin etkilerini terk edilmesiyle Avrupa bölgesi için iki önemli örgüt olan AB ve NATO'nun kapıları kendilerine açılmıştır.

Bu bölümde NATO-Rusya ilişkileri arasındaki Baltık devletlerin rolünü anlayabilmek için tarihi gelişmeler çerçevesinde analiz edilmeye çalışılarak, bu devletlerin dış politika tercihleriyle beraber Baltık Bölgesinin güvenliği için gerçekleştirdiği adımlar, Rusya Federasyonu, NATO, AB ilişkileri 1990 sonrası yeniden bağımsızlıklarını kazandığı Sovyet sonrası dönem içinde incelenecektir.

2.1. Baltık Devletlerinin Kısa tarihi

Baltık devletleri oldukça karışık bir tarihi geçmişi vardır. 20. yüzyıla kadar farklı uluslar olarak görünmemiş, toprakları üzerinde gerçekleşen istilalar noktasında ortak bir tarih paylaşmışlardır. Bölgede kalıcılığını sağlamak amacıyla Baltık denizinin doğu ve güney kıyılarını sahip

Rusya ve Almanya, Orta çağ boyunca kısa süreli bölgede etkili olan Danimarka İsveç gibi İskandinav devletleri, son olarak Baltık denizi üzerinde stratejik ve ekonomik çıkarları olan batılı büyük deniz güçleri olmak üzere büyük güçlerin mücadele etmişlerdir.¹¹⁸ Baltık devletlerini karışık tarihi geçmişinin temelinde ise bu devletlerin Rusya ve Almanya'nın önderliğinde Slav ve Alman nüfuzu altında etkin bir varoluş mücadelesi yatmaktadır. 16. 17.ve 18.yüzyıl boyunca Baltık devletleri; Rusya, İsveç, Polonya arasında savaş alanları olmuş, ‘‘Dominium maris Baltici’’ adlı bu küçük ama stratejik olarak önemli bölgeler paylaşılmıştır.¹¹⁹ Baltık devletleri üzerinde savaşılan, gizli anlaşmalar ile paylaşılan, parçalanan, bağımsızlıkların kazanan, kaybeden ve tekrar kazanarak başta ulusal kimlikleri ve kültürleri olmak üzere birçok alanda zorluklar yaşamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının nedenlerinden biri ulusçuluk akımları Baltık bölgesini de etkilemiştir. Üç devletin toprakları Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ve Rusya arasında savaş alanına dönüşmüş, Rusya'nın da içinde bulunduğu Bolşevik ihtilalinin sonuçlarından faydalanarak bağımsızlıkların ilan ederek egemen devletler olmuşlardır. Ancak bu bağımsızlık süreci çok kısa sürmüş, üç devlet yaklaşık 20 yıl kadar ulusal bir devlet olarak var olmuşlardır. Almanya'da yükselişe geçen Nasyonel Sosyalizm Baltık devletleri üzerinde etkili olmuştur. İkinci Dünya Savaşının ortaya çıkmasını nedenlerinden biri olan Hitlerin hayat sahası (lebensraum) bu üç devletin topraklarında kapsamaktaydı. Ancak 1939 yılında Almaya ve Sovyet Rusya Dışişleri Bakanları arasında gizli olarak imzalanan Molotov-Rippentrop Paktı'na dayanarak Sovyet Rusya tarafından 1940 yılında işgal edildi. Ardından Yahudi katliamıyla Almanya bölgeyi ele geçirmek ve Sovyetleşmeye son verme düşüncesiyle düzenlediği saldırılar ile 1944 yılında Kızıl Ordu bölgeye geri dönüş yapmıştır. Komünizm hareketi hızlı bir etki sağlamak için ulusal haklardaki karşıt görüşleri sürgün politikalarıyla yok

---

¹¹⁸Arteus G. Lejins, *a.g.e.*, s. 8.

¹¹⁹Joseph S. Roucek, *the Geopolitics of Baltic States*, s.171.

etmeye çalışırken Sovyetleşme aynı hızda bölgeye etki edememiştir.¹²⁰ Sovyet Rusya'ya karşı özellikle Litvanya halkı silahlı direnişle karşılık vermiş, 1949 yılı kadar devam eden direniş Rusya'nın sürgün politikasına eşlik eden çiftçilerin kollektifleştirilmesi ile yıkılmıştır. Bu üç devlet 50 yıl sürecek olan Sovyet hegemonyası altındaki yaşamına başlamıştır. Bu hegemonyanın başlangıcı ile ilgili iki savaş arası dönemde Sovyet yazarlar tarafından Baltık devletlerinin aslında burjuva boyunduruğu altında olduğunu ve 1940 yılında bu boyunduruğuna SSCB'nin son verdiğini belirtmişlerdir.¹²¹ Ancak bu devletler için Sovyetleşme bir zorlama biçimi olarak görülmüştür. Sovyetleşme sürecinin en şiddetli dönemi ise Stalin zamanında yaşamıştır. Stalin kitlesel sürgün politikası uygulamış, kollektifleştirme çabaları ile ülkelerin nüfus yapısının değişimine ve yaşam standartları düşüşüne neden olmuştur. Stalin'in ölümüyle Baltık devletlerinde yaşam kalitesi biraz yükselmiş birçok Baltık vatandaşı ise sürgünlerden topraklarına dönmüş ve Sovyetlerin içinden demokratik fikirler ses getirmeye başlamıştır. Özellikle Stalin'in baskıcı politikalara karşı çıkan 1956 yılındaki Macaristan İhtilali'ne Baltık Devletlerinden destek gelmiştir.

SSCB ve güvenlik örgütü Varşova Paktı içinde yer alan devletler 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi ile Avrupa'daki karşılıklı güven anlayışının güçlendirmesine dayalı başlayan süreç sonucu bağımsız olmuşlardır. Doğu ve Batı Bloku arasındaki silahlanma yarışı son bulmuş, 1985 yılından itibaren Gorbaçov'un ortaya koyduğu Glasnost ve Perestroyka yenilikçi politikaları bir devlet sistemini değiştirmiştir. Armaoğlu'na göre SSCB'nin dağılmasındaki itici gücün bu reformist politikalar olarak görülse de Sovyetler Birliği'nin temelini sarsan 1975 Helsinki Nihai Senedinin getirdiği, insan hakları saygı, eşit devletler, egemenliklere saygı gibi demokratik hareketler SSCB içindeki devletleri etkileyerek Rusya hegemonyasına karşı zaman içinde gelişen mücadelenin temelini oluşturmuştur.¹²²

---

¹²⁰Alfred Erich Senn, *a.g.e.*, s.125.

¹²¹Alfred Erich Senn, *a.g.e.*, s126.

¹²²Armaoğlu, *a.g.e.*, s.1081.

Aslında Baltıkların Rus hegemonyasına karşı mücadelesi ilk kez olmamıştır. Çarlık döneminde Baltık devletleri Ruslaştırma girişimleri başarısız olmasına rağmen Sovyet Rusya yeni metotlarla beraber sindirmeye dayalı bir program izlemiştir. Ancak Baltık Devletleri bu asimile politikalarına karşı durmaya çalışmış, Rus hegemonyası altında bile farklılıklarını göstermişlerdir. Ayrıca Batı ile devam eden bağlantılıları ve diğer Sovyetler Birliğine üye devletlerden kültürel farklılıklarıyla Baltık devletleri Sovyet Batısı olarak nitelendirilmiştir.¹²³

Romanya, Çekoslovakya, Macaristan gibi bağımsız bir devlet olarak görünmesine rağmen askeri, siyasi ve ekonomik açıdan daha güçlü bir devletin güdümünde olan bu uydu devletler SSCB'den kopması Baltık Devletlerine göre daha kolay olmuştur. Ancak Baltık devletlerinin SSCB içindeki statüsü birliği oluşturan cumhuriyetler olarak görülmektedir. Bu yüzden Sovyetler için Baltık Cumhuriyetleri birliğin örnek cumhuriyetlerine dönüşmüş, dolayısıyla birlikten ayrılması diğer devletlere göre daha zor gerçekleşmiştir.¹²⁴ Baltık devletlerin içindeki milliyetçi hareketlerle önce ülke içindeki komünist iktidara daha sonrada Moskova'daki Komünist iktidara karşı mücadele vermiştir. Baltık Devletlerinin bağımsızlığı SSCB'nin dağılması olarak algılanacağı için Gorbaçov bağımsızlığın karşısında durmaya çalışsa da 21 Ağustos 1991 yılında kendisine yönelik yapılan başarısız darbe girişiminden Baltık Devletleri faydalanmış ve bağımsızlarını bir kez daha ilan etmişlerdir.

2.1.1. Baltık Devletlerinin Jeopolitik Önemi

Jeopolitik; İsveçli coğrafyacı Radloff Kjeellen temelini oluşturduğu, devletlerin ulusal güçlerini ve dış politika davranışlarını, ülkelerin coğrafi konumunu ve fiziksel çevreleri ile açıklamaya çalışan yaklaşımdır.¹²⁵ Jeopolitik konum devletlerarası mücadelelerinde, devletlerin dış politika

---

¹²³Kaarel Piirmae, Olaf Mertelsmann, The End of the Cold War and Baltic States: A Reappraisal, 2017, s.4.

¹²⁴Piirmae, Olaf, *a.g.e.*, s.7.

¹²⁵Faruk Sönmezoğlu, Uluslararası ilişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, 2005, s. 373.

stratejilerini şekillenmesinde, devletlerarası ilişkilerin gelişmesine etkili olmaktadır. Jeopolitik güçlü ekonomiye sahip ve kültürel hegemonyası geniş olan devletler için bir fırsat iken küçük devletler olarak nitelendirilen ulusal kimlik sorunlarına sahip ve büyük devletlerin hegemonyası altında girmiş devletler için bir hayatta kalma sahasıdır. Uluslararası ilişkilerde etkin bir rol oynayan bu kavram çerçevesinde Baltık Devletlerin jeopolitiği ön plana çıkmaktadır.

Harita 2.1.1.a: “Baltık Deniz Bölgesi”

Kaynak: <https://www.NATO.int/docu/review/2016/Also-in-2016/security-baltic-defense-NATO/files/3349.jpg> (erişim tarihi:03:02.2019)

Öncelikle Baltık Devletleri kavram olarak Estonya, Letonya ve Litvanya’yı refere etmektir. Bu devletlerin coğrafi olarak Baltık Deniz bölgesinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Baltık Deniz bölgesi, Baltık denizi etrafındaki İskandinav Devletleri(Danimarka, İsveç, Finlandiya, Norveç), Baltık Devletleri(Estonya, Letonya, Litvanya) ve güneyinde yer alan Polonya, Almanya ve Rusya’nın özerk toprağı Kaliningrad içermektedir. Baltık Devletleri olarak bu üç devlet belirtilmekte, Baltık Deniz Bölgesi ise bu üç devleti içeren Baltık denizine kıyısı olan devletlerden oluşmaktadır. Soğuk Savaş sonrası Baltık Deniz Bölgesi stratejik haritasında büyük değişiklikler

yaşanmış ve birçok örgüt ve ulusal çıkarların karşılaştığı bir bölgeye dönüşmüştür. Almanya yeniden birleşmiş, Polonya Avrupa da bağımsız bir aktör olmuş, SSCB'nin dağılmasıyla Rusya Avrupa'da güçlü bir devlet olarak kalmaya çalışırken ayrıca bölgedeki varlığı güvenlik sorunu görülmeye başlamıştır.

Üç Baltık Devleti, Doğu ile Batı Avrupa arasında önemli bir deniz gücüne sahiptir. Rusya ise Baltık denizinden Pasifik okyanusa kadar uzanan bir kara devletidir. Bu yüzden üç devletin jeostratejik konumu ulusal güvenliklerini sağlamakta önemli rol oynamıştır. Bu devletler için ulusal güvenlikleri sağlamak ulusal bağımsızlığını devam ettirerek sağ kalmaktır.¹²⁶

1986 yılında başlayan Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka politikaları sırasında Baltık Devletlerinin bağımsızlığına giden ilk adım olmuştur. Baltık Devletleri Gorbaçov'un dış ilişkilere yönelik yeni yaklaşımı ile bölgesindeki yabancı devletlerle direkt bağlantı kurmasını sağlamıştır.¹²⁷ 1988 yılında Estonya'da başlatılan Devrim için söyle(Singing Revolution) ve Baltık Yolu (Baltic Way) üç devlet halkının bir amaç için birleştiği şiddet içermeyen protesto hareketleri devletlerin bağımsızlığına giden süreci halk desteğinin açık gösteresinin olmaktadır. 23 Ağustos 1989 iki milyon insan el ele tutuşarak 600 km'lik üç ülkenin başkenti(Talin, Riga, Vlnüs) arasında bir insan zinciri oluşturarak bir politik gösteride bulunmuşlardır. Baltık yolu üç devletin ortak mücadelesine uluslararası alanda ilgi çekmiş ve kitle hareketine dönüşerek ulusal bir uyanış olarak nitelendirilmiştir. Demokratikleşme hareketlerine ivme kazandırarak, Doğu ve Batı Almanya'nın yeniden birleşme sürecini örnek teşkil etmiştir. Bu kampanya ile güçlenen kardeşlik birlik ve ortak bir amaç duygusu (bağımsızlık) siyasi katılım için bir unsuru haline gelmiştir.¹²⁸

---

¹²⁶Jan Arveds Trapans, The Baltic states: Defence and Geopolitics, European Security ,1998, s.92.

¹²⁷Piirimie, Olaf, *a.g.e.*, s.10.

¹²⁸The Baltic Way, <http://www.thebalticway.eu/en/history/>(erişim tarihi12.11.2018)

Harita 2.1.1.b: Baltık Yolu

Kaynak:https://2.bp.blogspot.com/xl7YvqB5Rtk/WX9wYh5kE0I/AAAAAAAAAids/ru8ap7utn2kWCDDGIMuySq_eRoLISiGeOQCKgBGAs/s1600/IMG_1951.JPG(erişim tarihi:03.02.2019)

Bir ülkenin jeopolitiği ülkenin nüfus yapısı üzerinde etkili olmaktadır. Sovyet döneminin en şiddetli etkisinde, başta ekonomi olmak üzere demografik yapı üzerinde olmuştur. SSCB dönemi özellikle Estonya ve Letonya üzerinde halkın demografik dağılımını etkilemiştir. Sovyet demir perdesinin altına girmeden önce yüzde 90'ı Estonyalı, Letonya'nın ise yüzde 77'si Letonya halkından oluşmakta iken, bağımsızlıklarını kazanmalarıyla Estonya içindeki Estonya halkını varlığı yüzde 62'ye Letonyalıların varlığı ise 52 ye düşerek kendi toprakları üzerinde çoğunluk olma durumunu tehlikeye atmıştır.¹²⁹ Bu durum bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte politikalarına yansiyarak devletlerin vatandaşlıkları konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bu devletlerin jeopolitik önemleri açısından bakıldığında dikkat çeken diğer bir husus, uluslararası ilişkilerde Küçük Devletlerin güvenliklerini sağlamak için seçtiği yol haritası. Baltık Devletleri Sovyetlerden bağımsızlığını kazandıktan sonra neo-liberalist bir güvenlik anlayışı çerçevesinde kendisini askeri ve ekonomik gelişimini sağlayacak ittifak yâda birlik içinde yer almayı tercih etmiştir. Rusya Federasyonu gibi büyük devletle komşu olması ve

¹²⁹Amonn Cheskin, Russian Speakers in Post Soviet Latvia Discursive Identity Strategies, Edinburgh University Press,2016,Edinburgh, s.4.

Sovyetlerin sendromu sonucu seçtikleri güvenliklerini sağlama yöntemleri küçük devletlerin davranış biçimine uymaktadı.¹³⁰ 1990 yılı itibariyle bağımsızlıklarını; Litvanya, Letonya, Estonya sırasıyla ilan ederken bu devletler demokratik yapılarını, ekonomilerini geliştirilmesi izlenmiş, daha sonra NATO ve AB'nin üyelik şartlarını karşılayabilecek seviyeye geldiğinde ise 2004 yılında her iki örgüte de üye olmuşlardır.

Literatürde çok karşılaşılan bir durumda bu devletler ortak bir ad altında kullanılmasıdır. Baltık devletleri ortak zorluklar ile karşılaşmış ve bunlara karşı benzer stratejiler üreten, tek bir coğrafi varlık olarak ele alınmıştır.¹³¹ Bu durum Baltık Devletleri dediğimiz bu üç devlet birlik içinde olduğu algısını yaratmaktadır. Aslında üçü de farklı ulusal kimlikleri, farklı sosyo-kültürel yapıları ve dillere sahiptir. Büyük devletlerin dış politika tercihlerinde ikili ilişkiler kurmak yerine bu üç devleti bir ortak bir yapı gibi kabul edip politikalarını şekil vermesi bu algıya neden olmaktadır.¹³² Ancak ortak politika anlayışı geliştirdikleri bir blok gibi algılanan Baltık devletlerinin tarihleri; üç devletin birlik içinde yaşabileceğini göstermesine rağmen, en çok birbirlerine ihtiyaç duydukları Soğuk Savaş Sonrası modern dünyada bile birliktelikleri, zayıf olan bir ortaklığın ötesine geçememiştir. Bu üç devlet arasında ilişkiler devletlerin başta kendileri olmak üzere devletlerin yeniden yapılanma süreçlerine odaklanmasından dolayı gelişme imkânının bulamamıştır. Askeri açıdan bakıldığında ise bu durum değişmektedir. Askeri alanda bölgesel işbirliği 1934 yılında ‘‘İyi anlayış ve İşbirliği Antlaşması ‘’ çerçevesinde Baltık

---

¹³⁰Küçük devletler sıklıkla ve etkin bir şekilde büyük devletler tarafından baskı altına alınmaktadır. Bu yüzden küçük devletlerin bu durumu engellemek için büyük devletlerin izin verdiği sürece büyük devletler gibi davranabilir. Güvenliklerini sağlamak için ittifak içinde yer alarak büyük devletler gibi çalışabilir ve ittifakla beraber ekonomik ve askeri gelişimini sağlayabilir. Jeremy W. Lamoreaux, Acting small in a large state's world: Russia and the Baltic states, European Security, Cilt:23 Sayı:4, s.565-582.

¹³¹Teddy Clark, Grazvydas Jasutis, Lithuania's Commitment To NATO: Explaining A Baltic Paradox, <https://jamestown.org/program/lithuanias-commitment-to-nato-explaining-a-baltic-paradox/> (erişim tarihi: 18.06.2019)

¹³²Baltık Devletleri 2018 yılında ADB Başkanı Donald Trump'ın ev sahipliği ile Beyaz Saray'da ayrılmıştır. Basın açıklamasına üç Baltık Devlet Başkanları ABD Başkanı Trump ile birlikte katılarak Baltık Devletlerinin bu algıyı en güncel örneğini oluşturmaktadır. <https://www.theguardian.com/us-news/2018/apr/03/trump-baltic-leaders-press-conference> (erişim tarihi: 18.06.2019)

Antantı adı altında askeri İttifak'a dayanmaktadır.¹³³ Askeri ilişkilerde işbirliği NATO'ya katılım konusundan öncelikli olmuş; BALTBAT barış koruma birimi, toprak ve suların güvenliğini sağlamak için BALTRON, Baltıklar ve denizi üzerindeki hava faaliyetlerini izlemek için BALTNET, üç devletin bu görevlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duydukları eğitimi verecek olan BALTDEFCOL devletlerin güvenliği için somut faydalar sağlaması beklenmiştir.¹³⁴

Tarihleri, Sovyet rejimi altında yönetimleri, benzer ekonomilere rağmen kültürlerin farklı olmasıyla ve her devlet kendine ait jeopolitik duruşu olmuştur. Diller açısından da Baltık Devletleri; Estonya Fin-Ugur Ailesi arasında iken Letonya ve Litvanya Baltık dil ailesinin içinde yer almaktadır. Estonya dili Fince ye daha yakın olmakla beraber öğrenilmesi zor bir dil olmasının yansira Letonca ve Litvanca da aynı dil ailesinde olmasına rağmen kendi aralarında çok farklıdır.¹³⁵ Ortak bir zeminde buluşmalarını zorlaştıran nedenlerden biri olarak görülebilmektedir.

Baltık Devletleri, Sovyet rejimiden ayrıldıktan sonra bu devletlerin ekonomik yapı özellikleri uzun yıllar içinde bulunduğu komünizm dayanarak SSCB'nin ekonomik yapısının içinde şekillenmiştir. Ancak Baltık ekonomileri birçok zorluğa rağmen bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle hızlı ve etkili bir şekilde geçiş dönemini geçirmiştir. 1990 sonrası süreçte bu devletler başta anayasa oluşturma, ekonomik yapılarını modernize etme gibi içsel bir dönüşüm çalışması içine girmiştir. Öncelikle Baltık ekonomilerinin Sovyet dönemi içinde özerk bir yapıları olmadan SSCB'nin lideri Rusya'nın yönetimin bağlı ve ticaret anlayışı ise Doğu'ya yönetlidir. Baltık devletleri bağımsızlıklarını kazanmaları ile politik yüzünü batıya çevirmeyi tercih etmiş, ekonomik gelişimi için liberal politikalara yöhalmeye başlamıştır.1990'lı yılların başında yüksek enflasyon oranları ile uğraştıktan sonra para birimlerini sabitlemeyi tercih etmişlerdir. Bu politikalarla makroekonomik istikrarını sağlayarak

---

¹³³Clark, Jasutis, <https://jamestown.org/program/lithuanias-commitment-to-NATO-eplain-ing-a-baltic-paradox/> (erişim tarihi:18.06.2019)

¹³⁴ Arunas Molis, Baltic Millitary Cooperation: Past, Present and the Future,s31-34.

¹³⁵ Pascal Lorot,Baltık ülkeleri (çevDilli ,H.)İstanbul, İletişim Yayınları, 1991, s15-16.

Batı'nın politik ve askeri örgütleri içinde yer almayı amaçlamıştır. Bu üç devlet kendi iç yapısına odaklanarak güçlü bir siyasi irade ve kamu desteği sayesinde liberal reformlar büyük ölçüde başarılı olmuştur. Bu üç devlet Milenyum Çağına girerken büyüme hızı iyi bir seviyede ilerlemesi ile Baltık Tigerleri olarak adlandırılmıştır. Ekonomileri reel olarak yılda ortalama yüzde 8-9 arası büyümüş, nitelikli işgücü ve düşük sermaye ile girişimciler için cazip olan bu ülkeler 2004 yılında istenilen döviz kurlarına ulaşması ile AB üyeliği için gerekli şartları sağlamıştır.¹³⁶ AB'ye üye olmasıyla beraber ekonomik gelişmelerine devam etmiş 2008 yılında başlayan küresel ekonomik krizine kadar büyümeleri devam etmiştir.

2.2. Estonya

Estonya yüz ölçümü olarak üç Baltık devletinin en küçüğüdür. Başkenti Tallin olan ülkenin nüfusu 2017 verilerine göre 1,3 milyon civarında olup 45227 km² coğrafi alanı kaplamaktadır.¹³⁷ Baltık Devletleri arasında en uzun kıyı boyuna sahip olan Estonya 2000 üzerinde adaya sahiptir. Bu adalar ve geniş ormanlar arazileri ile jeostratejik açıdan önemli bir ülkedir.

Estonya jeopolitik özellikleri ile Litvanya ve Letonya'dan farklılaşmaktadır. Kuzey ülkelerine yakınlığı, Finlandiya ile ticaretin yıllar içinde gelişmesi Sovyetlerin dağılmasından sonra ülkenin ekonomisine katkı sağlamıştır.¹³⁸

Resmi dili olarak 1989 yılında kabul edilen Estonyaca diğer Baltık Devletlerinden farklı olarak Fin-Uygur dil grubu içinde yer almaktadır. Dini inanışları konusunda da farklılıklar mevcuttur. 16. yy. da başlayan reform hareketleri ile Estonya topraklarında Lutheranlık(Protestanlık mezhebini bir kolu) yayılmış ve üstün iken 2011 yılındaki anketler göre Estonya halkının

¹³⁶Agnia Grigas, Andres Kasekamp, Kristina Maslauskaitė, Liva Zorgenfreija, The Baltic States In The EU: Yesterday, Today And Tomorrow, Notre Europe Institute, 2013, s.35.

¹³³Estonya Devletinin Resmi Web Sitesi, <https://www.eesti.ee/en/republic-of-estonia/republic-of-estonia/information-about-estonia/>(erişim tarihi:24.04.2019)

¹³⁸Estonya'nın ihracat ve ithalatında AB üyesi devletler arasında birinci sırada Finlandiya yer almaktadır. İsveç ve Almanyadan sonra Letonya ve Litvanya ticaretin geliştiği ülkelerdir. <https://www.stat.ee/393249>, <https://www.stat.ee/34261>(erişim tarihi:26.04.2019)

yüzde 10'u Lutheran inancını devam ettirmekte bunun yanında ülkede özellikle eski Sovyet halkları oluşturduğu yüzde 15'i Ortodoks mezhebine mensup olarak görülmektedir.¹³⁹ Anket sonuçları en ilginç göstergesi ise ankete katılan yüzde 54' ü bir dini inanışa aidiyet duymaması olmuştur.

Son dönemlerde ülke içinde demografik sorunlar baş göstermektedir. Ülkede doğum oranları düşerken nüfus artış hızı da düşüktür. Yaşlı nüfus oranının yükselmesi kimlik sorunlarını beslemektedir. Sovyet döneminde Rus vatandaşlarını Estonya topraklarına getirilerek aşılmaya çalışılmış ancak Sovyetlerin dağılması ile bu durum ulusal kimlik sorununun temelini oluşturmuştur.

Son olarak Estonya küçük bir devlet olmasıyla beraber ekonomik ve kültürel hayatlarında teknolojiye odaklanarak dijital dünya da kendisini kalkındırmayı hedeflemektedir. Modern çağın vazgeçilmez iletişim aracı internet ağının kullanımı ve kalitesi yüksektir. Hatta internet kullanma özgürlüğünün ulusal bir öncelik olarak görüldüğü, kamu ve özel sektör hizmetlerini elektronik olarak kullanabileceği başarılı bir e-devlettir. Bu yüzden dünyadaki birçok girişimciye e-vatandaşlık olarak şirketlerini online şekilde kurarak dijital bir iş sistemi oluşturarak vergi elde etmeyi amaçladığı e-vatandaşlık sistemini geliştirmiştir. Tallin ülkenin başkenti olmasının yanı sıra Avrupa'nın Silikon Vadisi olarak adlandırılmaktadır.

2.2.1. Estonya'nın Kısa Tarihi

Estonya tarihinin ne zaman başladığı hakkında kesin bir bulgu olmamakla beraber MÖ. 3000 yıllarına kadar ilk kabillerin varlığına rastlanmaktadır. 12. yüzyılda bu bölgeye ticaret amacıyla gelen Germenler pagan olan Baltık halkı ve Estonya kabillerin dâhil olduğu Fin-Ugor halkı arasında Hristiyanlığı yaymaya başlamıştır. Almanya istilasını altında uzun süre var olan Estonlar Alman Baltıkları olarak bahsedilmiştir.¹⁴⁰ Bu durum sosya-

¹³²2011'de yapılan anket sonuçları için bkz. <https://www.stat.ee/news-release-2013-050?highlight=religion> (erişim tarihi:27.05.2019)

¹⁴⁰David J. Smitih, Artis Pabriks, Aldis Purs, Thomas Lane, The Baltic States Estonia, Latvia, Lithuania, Routledge, 2006, s.37.

kültürel yapılarını etkilemiştir. Protestanlığın Estonya'da etki göstermeye başlaması Almanların istilaları ile yakın bir bağ vardır. Alman işgalleri ve 18. yüzyıldan sonraki Çarlık Rusya hâkimiyeti altında Protestanlık ve Ortodoks mezheplerine kabul etmişlerdir. Estonya'nın şu günümüzde resmi bir din kabul etmemiştir.

Estonya topraklarına yönelik istila girişimlerini sahip olduğu uzun kıyı boyu ülke savunması için bir avantaj olmasına rağmen bölge büyük devletlerin hâkimiyet alanı olmuştur. Orta çağ döneminde Danimarka, Alman Şövalyeleri ve İsveç hâkimiyeti altında yaşamış 18.yy'a gelindiğinde Rus Çarlığı'nın hâkimiyeti altında girmişlerdir. 19. yy. ortalarında ise Büyük Uyanış olarak bahsedilen Estonya dili üzerine ilgilenmişler, daha sonra büyük uyanış kendi kendine yönetme hakkını elde etme arzusuna dönüşmüştür.¹⁴¹ Genel olarak Baltık toprakları kendi topraklarına bu bölgenin Hristiyanlaştırılması bağlı ve Rusya, İsveç, Prusya ve Almanya hâkimiyetin gerekçesi olmuştur.¹⁴² Ancak Ulusal devlet olmasından çok önce yaşayan bir dil olan Estoncanın zor bir dil olması Eston halkının büyük devletler tarafından asimile edilmesini engellemiştir. Nihayetinde 1918 yılında Estonya birinci bağımsızlığına kavuşmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Baltıkları ele geçirmesi arzusuyla Sovyet Rusya ve Almanya arasında el değiştiren Estonya en son olarak Sovyet Rusya ile Tartu Antlaşmasını 2 Şubat 1920'de imzalayarak bağımsızlığını elde etmiştir. Sadece 20 yıl bağımsızlık kalarak 1940 yılında Stalin'e göre Baltık devletleri Sovyetler Birliği'ne üye olmaya gönüllü olmuş gibi görünse de aslında Sovyetler tarafından yine işgal edilmiştir. Estonlar için SSCB içinde yer almak işgal edilmenin getirdiği doğal bir sonuçtur.

1940 yılından başlayan Sovyet rejimi ekonomi dönüşüm üzerine yoğunlaşarak büyük ölçekli sanayi ve bankaları kamulaştırmış, ulusal görüş yanlısı birçok Estonya vatandaşı sürgün politikasıyla Estonya'nın Sovyet eşirme sürecine en sert şekilde başlamıştır. Bunun yanı sıra Sovyet ordusuna 33.000 zorla katılan Estonya vatandaşı ve Sovyet Rusya'nın diğer topraklarından getirilen Rus halkları ile Sovyetleşmenin getirdiği ülkenin

---

¹⁴¹Smitih, *a.g.e.*, s.2-3.

¹⁴²Lorot, *a.g.e.*, s.38.

demografik sorunun temelini atarak beslemiş günümüzdeki Estonya'nın karşılaştığı ulusal kimlik ve ülkenin içindeki Rus halkının geleceğini belirsizleştirmiştir. 1941 yılından sonra Nazi Almanyası Sovyet Rusya'ya karşı Estonların insan gücü ve savaşa sağlayacağı katkıyı amaçlayarak bölgeyi işgal etmiştir.¹⁴³ Ancak Nazi Almanyası'nın Rusya topraklarını ilhak girişimi başarısızlığıyla sonuçlandığında Baltık Devletlerinin durumuda havada asılı kalmıştır. Baltık Devletleri Nazi işgalinden sonra ulusal bir devlet olarak var olmayı amaçlarken Müttefik devletler Sovyet Rusya ile aralarında bir düğüm noktası olarak Baltık devletlerini *de facto* Sovyet Rusya'nın yönetimine bırakmış, Yalta Konferansı ile süreci sonuçlandırmıştır. Sovyet demir perdesi altına tekrar giren Estonlar bağımsızlıklarını kazanmak için gösterilen gerilla faaliyetleri bastırılmış, kurulan komünist parti tarafında ülke yönetilmeye başlamıştır. Estonlar demir perde altından çıkmak için gerilla faaliyetleri yerine uygun ortamın oluşmasıyla protesto hareketlerine girişmiştir.

Şarkı Devrimi (Singing Revulation) sloganı ile yola çıkan Estonlar 1988'den 1991 bağımsızlığını kazanana kadar gösterdikleri şiddet içermeyen protestolarla ile bağımsızlıklarını tekrar kavuşmaya çalışmışlardır. Şarkı Devrimi ilk başta Sovyet Rusya'nın Kuzey ülkelerde maden çıkarma faaliyetlerine karşı çıkmak amacıyla çevreci bir protesto olarak başlamıştır. Sovyet Rusya'nın ilk tepkisi ılımlı olarak uzlaşma sağlamaya yönelik olmuştur. Bu başarılı girişim Estonları daha fazla siyasi reform hareketleri için cesaretlendirerek yine müzik üzerinden uyanışa gidilmiş, şarkı devriminin başlıca şarkılarından biri olan 'Ei ole ükski maa'(Yalnız ülke yok) bestelenerek ülke çapında birçok düzenlenen festivallerde politik reform isteklerinin temsili olmuştur.¹⁴⁴ 1944 yılında ülkeleri üzerinde şiddet eylemleri ile başlayan Sovyet dönemin karşısında şiddet içermeyen bir devrimle Sovyet işgalinin bitmesini istemişlerdir. Tabiki Sovyet Rusya'nın reformist devlet başkanın Gorbaçov'un politikalarının etkilerinde yadsınamazdır. Bu

---

¹⁴³ Smitih, *a.g.e.*, s.58.

¹⁴⁴ Estonlar için bağımsızlıkların kazanmada müzik festivalinin önemli bir yeri vardır. Estonya ilk müzik festivalini 19. yüzyılda Çarlık Rusya'nın bölgeyi Ruslaştırma çabalarına karşı cevap niteliğinde yapılmıştır. Warren Warren, Theories of the Singing Revolution: An Historical Analysis of the Role of Music in the Estonian Independence Movement, International Review of the Aesthetics Sociologyo f Music, Cilt:43, Sayı:2, s.443-445.

protestoların kitlesel bir hal d6uşmesi ise Estonya'nın başkenti Talin'den başlayarak Litvanya'nın başkenti Vilnius'a kadar devam eden elele tutuşan 600 km uzunluğundaki insan zincir de Baltıkların 6zg6rl6klerini yeniden kazanması için silahsız bir protesto niteliğindedir. Estonya ise bu silahsız protestolarını başlatan devlet olmuştur.

Estonya halkı 1991 yılında yapılan referandumdan destek alarak bağımsızlığını 20 Ağustos 1991 yılında devletin tarihsel devamlılığını vurgulayarak yeniden elde etmiştir. Sovyetler Birliği'nin 6 Eyl6l 1991 yılında onaylamasıyla Estonya ile birlikte diğer Baltık devletleri bağımsız olmuş, 1 ay sonrada BM 6yesi olmuşlardır.

2.2.2. Estonya Dış Politika Tercihleri

Estonya SSCB'nin dağılmasıyla beraber 1991 yılından tam bağımsızlığına kavuşmuş ancak Sovyetlerinin 6lke 6zerinde yarattığı g6vensizlik etkisi uzun s6re devam etmiştir. Sovyet askeri birliklerini 1994 yılında 6lkeyi terk etmeleriyle beraber 6lkenin dış politika 6nceliği 6lke g6venliğini sağlamak olmuştur. 6lke g6venliği içinde en b6y6k tehdit algısı Sovyet Rusya'nın b6lge 6zerindeki hedeflerini devam ettireceğini d6ř6nd6ę6 Rusya Federasyonu olmuştur. Bu y6zden yeni kazandığı bağımsızlıklarını koruyabilmek içinde Avrupa'nın demokratik y6netim sistemine entegre olmaya çalışmıştır. Aslında Estonya'nın bağımsızlığını kazanması tek başına bir amaç olarak g6r6lmemiş b6t6nleşen bir Avrupa içinde eşit bir ortak olmak için atılan bir adım olarak g6r6lm6řt6r.¹⁴⁵ Estonya Dış politikasını Batı'ya y6neltilmiş Batılı devletlerle g6l6 bir siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmaya çalışmıştır. İskandinav 6lkelerinin refah d6zeyi ise Estonlar için 6rnek bir 6lke modeline d6n6řm6řt6r.

Doğu d6zeninden batı d6zenine geçiş d6nemi olarak nitelendirebileceğimiz bağımsızlığından itibaren ilk on yıl içinde Estonya'nın; NATO'ya ve AB'ye 6ye olmak, Rusya ile gergin ikili ilişkiden uzak durmak

---

¹⁴⁵Tovio, Klaar, 'Estonia's Security Policy Priorities', Baltic Security: Looking Towards the 21st Century, Riga, Latvian Institute of International Affairs (1997), s.19.

gibi birbirleriyle ilişkili üç güvenlik politikası önceliği vardır. Ancak Estonya'nın bu güvenlik politikalarını uygulamasında en büyük engel güvensizliğe dayalı bir Sovyet mirası olmuştur. Sovyetlerin dağılması ülke bağımsızlığına kavuşmasının beraber birçok sorunla yüzleştirmiştir. Estonya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra öncelikli güvenlik endişesi Sovyet askeri birliklerinin ülke topraklarından çekilmesi üzerine olmuştur. Batı dünyasının Rusya üzerindeki baskısı ile 1994 yılında son askeri birlikleri ülkeyi terk etmiştir. Ancak Rusya ve Estonya arasındaki sınır anlaşmazlığının eklenmesi ile sorunlar içiçe geçmiştir. İlişkilerin normalleşmesine en büyük engellerden biri olarak günümüze kadar süren sınır anlaşmazlığı 1920 Tartu Antlaşmasının Rusya tarafından tanınma baskısı altında çözüm bulamamıştır. Bu antlaşmanın tanınması Estonya-Rusya ilişkilerin normalleşmesinin temel taşıdır. Estonya bu antlaşmanın tanınması ile Sovyetlerin Estonya'yı işgal ettiğini ve bağımsızlıklarını 1991 yılında restore edildiğini kabul edilmesini istemektedir. Bunu görmezden gelmek Estonya için ü hiç bir zaman özgür bir ülke olmayarak, bağımsız bir Estonya'nın var olmadığını göstermektedir.¹⁴⁶

İki devlet arasında sınır anlaşması 2005 yılı içinde imzalanmış ancak Estonya parlamentosu onaylarken Rusya Duması, Estonya'nın 1920 Tartu Antlaşmasına atıfta bulunarak, ek toprak talebinde bulunabilecek endişesi ile onaylamamıştır.¹⁴⁷ Yeni bir anlaşma için tekrar masaya oturan taraflar 2014 yılının şubat ayında kabul etmişler ancak yine parlamentoların onaylamasına takılmıştır. Estonya ve Rusya arasında mevcut bir sınır anlaşması uygulanamamaktadır.

Estonya, bağımsızlığını kazanmasıyla beraber ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde dış politika hedeflerini belirlemiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın 2013

---

¹⁴⁶Joyce Neu, Vamık Volkan, A Methodology For Conflict Prevetion: The Case Of Estonia, The Carter Center, 1999, s.12. <https://www.cartercenter.org/documents/1201.pdf> (erişim tarihi:31.03.2019)

¹⁴³Rusya ve Estonya arasındaki Sınır Anlaşması <https://haberrus.com/politics/2014/02/18/rusya-ve-estonya-23-yil-aradan-sonra-sinir-anlasmasi-imzaladi.html> (erişim tarihi:31.03.2019)

yılındaki resmi açıklamasına göre dış politika hedefleri 5 ana başlık altında şöyle belirtilmektedir:¹⁴⁸

1. Bölünmez bir Ulusal güvenlik sağlamak amacıyla; istikrarlı bir güvelik alanı için ortaklıklarla güvenlik alanının genişletmek, güçlü ve yetenekli bir NATO'nun yanı sıra verimli bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile birlikte bir Avrupa Güvenlik ve Savunma politikası ile güçlü bir Avrupa, Bölgesel istikrar için işbirliğinin gelişmesi için ikili ilişkiler, ABD ile güçlü bir ittifak kurmak, terörizm siber saldırı, kitle imha silahlarının yayılması gibi yeni tehditlere karşı mücadele etmek.

2. Estonya ekonomisinin işleyişi için öncüleri sağlamak Bunlar: liberal ekonomik ilişkiler dayalı liberal bir ekonomik alan, işlevsel bir AB iç pazarı uluslararası ticaret için elverişli bir ortam yaratılarak Estonya ekonomisinin güvenilirliğini ve yatırımların korunması için etkin bir uluslararası sitem içinde yer almak.

3. Estonyalıların yurt dışında ve dış ilişkiler çerçevesinde korunması: bulunduğu ülkelerdeki konsoloslukların korunması, Konsolosluk işleri ve dış ilişkiler konusunda bilgilere kolay erişilebilmesi ve Estonya vatandaşlarının yurtdışındaki haklarını gözetme.

4. Estonya'nın uluslararası alanda etkisi ve itibarı için: Uluslararası organizasyonlarda yer alma yenilikçi bir devlet olarak küresel konularda deneyimlerini paylaşarak tartışmalara katılan bir devlet olarak uluslararası alanda sorumluluk almak.

5. Demokrasi ve insan haklarını hukukun üstünlüğünü ve ekonomi özgürlüğünü için kalkınmayı teşvik eden değerler alanı içinde yer almak.

Estonya'nın dış politika hedefleri ilk ülke güvenliği olarak karşımıza çıkması şaşırtıcı değildir. İlişkilerin tarihi altyapısı sonucu Rusya'yı bir tehdit algısı olarak gören görüşler olmasına rağmen dış politika tercihlerinde bu görüşler açıkça yer almamıştır. Hatta ulusal güvenlik konseptinin ilkelerinde güvenlik politikasının hiç bir ülkeye direkt olarak karşı olmadığını

---

¹⁴⁸Estonya Dış İşleri Bakanlığı, Estonya Dış Politika Hedefleri, <https://vm.ee/en/estonias-foreign-policy-objectives> (erişim tarihi:03.04.2019)

belirtmektedir. Bağımsızlığından sonraki ilk 10 yıl içinde güvenlik önceliklerini NATO ve AB içinde yer almak olarak belirlemesini yanı sıra Rusya ile dinamik ve dosthane bir ikili ilişki hedeflemiştir.¹⁴⁹ NATO ve AB üyeliği bu ikili ilişkinin seyrini değiştirerek ülkenin güvenliği için batıyı tercih etmesi Rusya'nın argümanlarından uzaklaşmışlardır. Rusya Federasyon'un Baltık Devletlerinin NATO ve AB üyeliğine karşı durması ve engelleyici tutumları Estonya'nın üyelik şartlarını sağlama konusunda teşvik etmiş uzun bir yol sonrası AB ve NATO'ya katılmasına yardımcı olmuştur. Dış politika ve güvenlik politikasının hedefleri AB ve NATO'nun politikalarıyla paralellik göstermektedir.

2.3. Letonya

Letonya, Baltık devletleri içinde yüz ölçümü olarak (64589km) ve 1.934 milyon nüfusu ile ikinci büyük devletidir. Nüfus ve nüfus artış hızı 2018 yılı içinde azalmıştır.¹⁵⁰ Doğum oranlarının düşüşü yanısıra ülkenin verdiği dış göçler nüfusun azalmasında etkilidir. AB'deki diğer devletlere ya da deniz aşırı ülkelere geçmişinde verdiği gibi son dönem de göç vermektedir. Ülkenin geleceği için olası bir sorun olarak görülmektedir.

Letonya; iki Baltık Devletinin yanı sıra Doğu'da Rusya ve Belarus ile sınır komşusudur. Başkenti Riga şehri Baltık denizinin kıyısında bir körfez oluşturur. Bu körfez ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlayarak transit taşımacılığın önemli noktalarından biridir. Küçük ama açık ekonomi anlayışıyla kalkınmaya çalışan ülke orman sanayi, tarım ürünleri imal etmektedir. Ülke açık bir ekonomi anlayışına sahip olsada yolsuzluk oranlarını yüksek olması doğrudan yabancı yatırımlara engel olmaktadır. 2008 küresel krizinden önce yüzde 10'dan fazla büyüme oranına ulaşan Letonya cari işlemler açığı ve ekonomik yavaşlama sonucu artan bir borçlama riski ile ağır bir durgunluk dönemi yaşamıştır. IMF, AB sert tasarruf tedbirleri karşılığında

¹⁴⁹ Klaar, *a.g.e.*, s.25.

¹⁵⁰ 01.01.2017 yılında 1950 milyon olan nüfusu 01.01.2018 yılı verilerine göre 1.934 milyon'a düşerek ülke içindeki doğum oranları yüzde 4 azalmıştır. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063738/3-10072018-BP-EN.pdf/ccdfc838-d909-4fd8-b3f9-db0d65ea457f> (erişim tarihi24.04.2019)

maddi yardımlar sağlayarak başarıyla sonuçlanmış 2014 yılında Avro para birimini kullanmaya başlamışlardır. Ancak krizin maliyetleri 2017 yılına kadar devam etmiştir. Ekonomik açıdan kendini toparlamak için 2016 yılında OECD'ye üye olmuştur.

Letonya Sovyet dönemin sonrası ekonomik sorunlarla uğraşırken bir yandan ise ulusal kimliğini tekrar inşa etmeye çalışmış ülke içinde kalan Rusça konuşan azınlıkların durumu ve bunun ikili ilişkilere yansımaları ile uğraşmaktadır. Letonya ve Rusya arasındaki ilişkilerde en büyük sorun olarak bu konu Baltık devletlerin Rusya ile ilişkileri başlığında ayrıca deyinilecektir

Letonya 2018 yılında bağımsızlığın yüzüncü yılını kutlamıştır.¹⁵¹ Resmi kurumlarca organize edilen bu kutlama organizasyonu 5 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Bunun yanısıra 4 Mayıs 1990 da SSCB'nin kabul ettiği bildiri ile yenilendiği bağımsızlığını Beyaz Masa Örtüsü adı altında kutlamalar devam etmiştir. Bu kutlamalar Letonya için bağımsızlığa verilen önemin bir göstergesidir.

2.3.1. Letonya'nın Kısa Tarihi

Kabileler halinde yaşayan Letonlar ortaçağ döneminde birleşerek bugünkü Letonya halkının etnik kökeni oluşturmuşlardır. Bu birleşmeden 8. yüzyıl sonra ise ulusal bir devlet kurabilmişlerdir. Letonya topraklarını jeopolitik öneminden dolayı başka devletlerin egemenlikleri altına girmişlerdir.

Letonya toprakları bölgedeki etkili güçleri: Almanlar başta olmak üzere İsveç Danimarka, Polonya Rusya tarafından hâkimiyeti altına alınmıştır. Bölge üzerinde sekiz yüz yıldan fazla süren bu güçlerin etkisi ve bıraktığı izler konusunda çeşitlilik göstermiştir. Özellikle bölge üzerindeki Alman ve Rusya gibi hâkim güçlerinin dini inanışları bölgeye yayılmış, Hristiyanlığın iki kolu Lutheranlık ve Ortodoksluk karşı karşıya gelmiştir. 18. yüzyıldan sonra Rus Çarlığı bölgeyi ele geçirmiş Letonlar her zaman etnik olarak kültür ve dil konusunda özgün bir topluluk olarak devlet adı altında ortaya çıkması

¹⁵¹ 18 Mayıs 1918 yılında ulusal bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasına dayanan bu kutlamalar, Letonyalılar için ulus, devlet ve topluluk kavramına verdiği önemi göstererek bu güne ayrı bir anlam yüklemiştir. David J. Smith, David J. Galbreath, Geoffery Swain, "From Recognition to Restoration Latvia's History As A National State", Amsterdam-Newyork, 2010, s14-15.

19.yüzyılda gerçekleşmiştir. Fransız devriminin etkileri bölgeye hızlı yayılarak önce sosyokültürel daha sonrada politik açıdan bir ulus doğmuştur.¹⁵² Ekonomide başlayan endüstriyeleşme ile Baltık Germanları başını çekerek çeşitli sanayi kolları kurularak Riga şehri modernleşmiştir.¹⁵³ Rus imparatorluğu ulusçuluk akımlarına karşı mücadeleye girişmiş ve Bolşevikler 1917 yılında gerçekleştirdiği Ekim Devriminin provası 1905 yılımda Rus devrimini gerçekleştirmiştir. Bu devrimin bölge içindeki yansıması ise Estonya ve Letonya kırsal kesimlerinde başlayan ayaklamalar sonuncu 28 Kasım 1905'te toplanan Leton Kongresi Leton Cumhuriyeti ilan etmiş, Rus hâkimiyetini yeniden kurulması için imparatorluk güçleri katliamlarla, Sibiryaya sürgünler vb. Rus hâkimiyetini yeniden kurmak için harekete geçtiler.¹⁵⁴ Birinci Dünya savaşı Letonya toprakları Alman ve Rusların arasında tampon bölge olarak kullanılmış birçok kayıplar verilmiştir. Rusya'nın Bolşeviklerin yaptığı darbe ile savaştan çekilmesi Letonya için bir fark yaratmamış, bu seferde Bolşeviklere karşı mücadele vermişlerdir. Nihayetinde 18 Kasım 1918 'de Letonya bağımsızlığını ilan etmiş, Bolşevik Rusya ile arasında Letonya'nın bağımsızlık savaşı son bularak Barış Antlaşması imzalanmıştır.

İki Savaş arası dönemde bağımsız bir ulus devleti olarak var olurken 1939 yılına gelindiğinde Nazi Almanya'nın bölgeyi ele geçirme tehlikesine karşı SSCB arasında yardımlaşma anlaşması imzalanmış, Kızıl ordu Letonya topraklarına girmesine fırsat verilmiştir. Kızıl Ordu birlikleri bölgeyi ele geçirmesiyle Letonya'nın bağımsızlığı fiilen son bulmuştur. 1940-1945 arası Nazi Almanya'sı tarafından işgal edilmiş Almanya'nın savaşı kaybetmesiyle tekrar SSCB'nin etkisi altına girmiştir. Milliyetçi görüşlerin karşı koymasına rağmen iki savaş sonucunda ekonomik açıdan bitik bir durumda olmasından faydalanarak SSCB'ye dahil olmuştur.

SSCB'ye dâhil olması ile Letonya diğer Baltık devletleriyle ortak kaderi paylaşmışlardır. 1980'lerin ortasından itibaren Gorbaçov'un yenilikçi

---

¹⁵² Artis Papris, Aldis Purs, Latvia the Challengers of change The Baltic States, Cilt 2, s.259.

¹⁵³ Papris, Purs, *a.g.e.*, s.183.

¹⁵⁴ Lorot, *a.g.e.*, s58.

politikalarının etkisiyle "Atmoda"(Ulusal Uyanış) dönemi başlamıştır. Atmoda uzun zamandır derin bir uykuda ve baskı altında olan ulusun canlanması anlamında kullanılmıştır.¹⁵⁵ Ulusal uyanış hareketi 21 Ağustos 1991 tarihinde tekrar bağımsız olmuşlardır.

2.3.2. Letonya'nın Dış Politika Tercihleri

Letonya diğer Baltık devletlerine göre Estonya gibi İskandinavlaşmış ne de Litvanya gibi tarihinde güçlü bir devlet kurabilmiştir Bu durum Sovyet sonrası dönemde Rus nüfuzu üzerinde en çok hisseden devlet olmuştur. Bunda başlıca Baltık Devletleri arasında Rusya ile en uzun kara sınırı olan devlet olması yanısıra toprakları içinde yer alan Rusça konuşan azınlıklar ve azınlıkların Letonya toplumsal hayatındaki yeri enerji bağımlılığı ve ekonomik sıkıntılar etkilidir.

Letonya, 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla beraber dış politikasını belirleme konusunda hazırlıksız yakalanmıştır. Doğu ve Orta Avrupa komşuları ile iyi ilişkiler hedefleyerek SSCB'nin baskın gücü Rusya yerine eski Sovyet devletleriyle yakınlaşmayı tercih etmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bu devletler ortak bir dış politika paylaşarak diğer Avrupa ülkeleri ile siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri bağları güçlendirmeyi amaçlamıştır.¹⁵⁶ Letonya'nın dış politik tercihleri konusunda diğer Baltık devletleri ile işbirliği içinde bulunarak AB ve NATO üyeliği yolunda ilerlemiş, NATO ve AB'nin Kopenhag kriterlerine ulaşmışlardır. Aynı kriterlere tabi olmalarından dolayı işbirliği için olsalar da ikili ilişkilerde farklı politikalar izlemiştir. Özellikle Rusya ile ikili ilişkiler karmaşık bir seyir göstermiştir.

Letonya'nın dış politika önceliği her zaman güvenliğini sağlama üzerine kurulmuştur. Letonya dış politikasına yansıyan genel görüş; NATO modern çağın güvenlik zorluklarına karşı baş edebilecek tek askeri örgüttür.¹⁵⁷ Ülke

---

¹⁵⁵ Amonn Cheskin, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁵⁶ Papris, Pūrs. *a.g.e.* s. 260.

¹⁵⁷ David J. Galbreath, Ainius Lasas, Jeremy W. Lamoureux, *Continuity and Change in the Baltic Sea Region Comparing Foreign Policies*, Rodopi B.V., 2008, Amsterdam, s. 64.

güvenliği ve ulusun yeniden inşası dış politikasına yansımıştır. Ancak bağımsızlığını kazanmasıyla, Liberal ekonomiye geçiş sürecinde stratejik bir hata yaparak sektörler arasında özelleştirmeyi engellemiş, kayıpların ağır olduğu görülünce Estonya ve Almanya'nın kullandığı çok özel özelleştirme ajanların kurularak uygulandığı bir özelleştirme sistemine geçilerek yapılan hata düzeltilmeye çalışılmıştır.¹⁵⁸

Sovyet zamanının da Letonya'ya topraklarına diğer SSCB topraklarından göç almış SSCB'nin dağılması ile bu bir Letonya'nın ulusal çıkarlarını etkileyen bir soruna dönüşmüştür. Letonya'nın 1996 yılına kadar yabancılara toprak satımına izin vermemesi bu sorun karşısında bulunduğu geçici bir çözüm olmuştur. Letonya açısından bakıldığında İkinci Dünya Savaşı sonrası Letonya topraklarına getirilen Ruslar ve bunun karşılığında Sibirya'ya sürgüne gönderilen binlerce Letonlar yüzünden ülkenin demografik yapısı bozularak Sovyet sonrası dönemdeki ulusal bir devlet olma yolunda baş edebileceği en büyük sorunlardan birine dönüşmüştür.

Letonya en güncel dış politika öncelikleri temel hedefi ülkede yaşayan insanların refahını ve dış güvenliğini korumak aynı kalarak, Dış işleri Bakanı 24 Ocak 2019 tarihinde Letonya Ulusal Meclisinde sunmuştur. Letonya dış politika öncelikleri gündemi göz önünde bulundurarak güncellemiş özellikle Baltık-Nordik bölgesi üzerindeki barış içinde ve sakin döneminin yanıtıcı olabileceğini ülkenin güvenlik politikasının en önemli konulardan biri olarak komşuları ve Doğu Ortaklarını içerdiğini belirtmiştir.¹⁵⁹ Birleşik Krallık ve AB arasında Bretix üzerine olan anlaşmazlıkların biran önce çözümün Letonya ve AB'nin geleceği için önemi vurgulanmış, Birleşik Krallık önemli bir ortak olarak görmeye devam edeceğini söylemiştir. Bu sürecin Letonya için bu kadar önemli olmasının bir nedeni de Letonya diasporasıdır. Letonya yurt dışında yaşayan ve Leton kimliğini korumaya çalışan kişilerin faaliyetlerini

---

¹⁵⁸ Atis Leiini, Zanetta Ozolina, "Latvia –The Middle State", Baltic Security Looking Towards 21th Century, Latvian Institute of International Affairs, 1997, s.34.

¹⁵⁵Letonya Dış işleri Bakanın Konuşması (24 Ocak 2019) <https://www.mfa.gov.lv/en/news/latest-news/62330-speech-by-foreign-minister-edgars-rinkevics-at-the-annual-foreign-policy-debate-in-the-latvian-parliament-saeima-24-january-2019>(erişim tarihi:19.06.2019)

desteklemek ve işbirliği içinde hareket etmek Dış işleri bakanlığına görevler yüklemiştir.¹⁶⁰ Dış işleri bakanlığını 2012 yılında açıkladığı rakamlara göre 370.000'e yakın Leton yurtdışında kalıcı olarak yaşamaktadır. Bu kişilerin çoğu İkinci Dünya savaşı sonrası Sovyet döneminde baskıcı politikalarından kaçan ve sonrasında ülkeye dönmeyi tercih etmeyen kişilerdir.¹⁶¹ Bakanlık uygulayacağı işbirlikleri çerçevesinde, ekonomik, eğitim, kültürel alanlarda karşılıklı fayda sağlamayı amaçlamıştır.¹⁶² Bu topluluklar başta Birleşik Krallık, ABD, İrlanda, İsveç, Rusya gibi büyük devletlerde ikamet etmektedir. Bretix bu yüzden Letonya'nın yakından takip ettiği bir konu olmuştur. Bakanlık aynı dış politika önceliklerin açıkladığında Birleşik Krallık vatandaşlarının ülke içinde haklarına karşılılık ilkesini gözeteceğini ve karşı taraftan beklediğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak dış politika tercihlerinde stratejik davranarak NATO ve AB'ye katılmakla beraber bölgede etkili bir güç olmak için Nordik ülkeleri ile ikili ilişkiler geliştirerek Baltık bölgesinde etkili bir bölgesel güç olmaya çalışmaktadır. Bölge içinde köprü konumunda olmayı hedefleyen Letonya, başta Rus Azınlığının varlığının durumu, ekonomik ve toplumsal sorunlarını giderilmedikçe bu hedefe yakalaması zordur.

2.4. Litvanya

Üç Baltık devletinin arasında yüz ölçümü ve nüfusu bakımından fazla olan devlettir. Nüfusu 2.8 milyon civarında iken yüz ölçümü 65.300 km dir. 2018 yılı verilerine göre Litvan nüfus 40 bin e yakın bir sayıda azalış göstermiş diğer Baltık devletleri arasında sayısal olarak en çok eksilen devlet

---

¹⁶⁰2013 yılında bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Başta Dış işleri bakanlığı olmak üzere birçok devlet kurumu organize edilerek Diaspora politikasının gelişimi için işbirliği içinde olması hedeflenmiştir. <https://www.mfa.gov.lv/en/policy/2014-12-22-11-41-00/diaspora-policy-working-group> (erişim tarihi 25.04.2019)

¹⁶¹Kaarel Priirimae *a.g.e.*, s.179.

¹⁵⁸Diaspora Policy in Latvia, <https://www.mfa.gov.lv/en/policy/2014-12-22-11-41-00/diaspora-policy-in-latvia> (erişim tarihi:29.04.2019)

olmuştur.¹⁶³ Bu durum diğer Baltık devletlerinden yüksek doğum oranlarına sahip olmasına rağmen bir düşüş göstermesi ve daha iyi bir refah düzeyi için Avrupa Birliği içinde verdiği göçler etkili olduğu görünmektedir.

Litvanya ulusal kimliği doğu ve batı sentezi içermektedir. Ulusal kimliğinin oluşmasında dini inaçlarının da etkisi olduğundan Litvanya halkı, Hristiyanlığın Katolik mezhebi ile batı tarafını göstermektedir. Litvanya'nın NATO ve AB'de yer almak istemesinin altındaki en büyük etkenlerden biri olarakta bunu vurgulamaktadır. Nüfusun yüzde doksanına yakın Litvan halkından oluşmaktadır. Bunun yanında başta Polonlar, Ruslar, Belaruslu, Ukraynalı ve Lipka Tatarları yer almaktadır. Rus azınlıkların varlığı Estonya ve Letonya göre az olması Rusya Federasyonu ile arasında bir sorun olarak karşısına çıkmamıştır. Lipka Tatarları ise, 14. yüzyılda Litvan krallığı döneminde Altın Ordu devletinin baskılarından kaçarak Litvan topraklarını sığınmış ülkenin güvenliğini sağlamada önemli görevlere gelmiş Müslüman halktır. Sovyetler döneminde en az Litvanlar kadar ağır koşullara maruz bırakılmışlardır. Bu kadar çok etnik kimlik sayılmış olsa da Litvanlar dışındaki halklar ülke genelinde çok az sayıdadırlar. Bu durum Litvanya'yı Estonya ve Letonya gibi bağımsızlıkları elde ettikten sonra karşılaştıkları azınlık sorunlarıyla karşı karşıya bırakmamıştır.

Yüzölçümü ve ormanlık alanlar açısından Baltık Devletleri arasında en geniş alana sahip olan Litvanya, Baltık denizinde sahip olduğu kıyıları bakımından ise fakir bir konumdadır. Klapedia isimli tek bir liman şehirden doğu ve batı arasındaki transit ticarete yer almaya çalışmaktadır. Bu yüzden ekonomik kalkınmasında ticaretin etkisini arttırmak isterken bir yandan tarımcılık ve orman sanayisi konusunda ülkenin doğal kaynaklarından faydalanmaktadır.

Sovyetler Birliği içinde yer almaya baştan beri karşı durarak direniş hareketleri gösteren Litvanya Sovyetlerden ayrılmak için üstün bir çaba göstermiştir. Şarkı devriminin akabinde 11 Mart 1990 yılında Litvan

---

¹⁵⁵Veriler 2014 yılından itibaren karşılaştırılarak 2018 yılı baz alınmıştır. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_urespop&lang=en (erişim tarihi 29.04.2019)

Parlementosu bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Litvanya diğer Baltık devletleri gibi 1991 yılında Sovyetler Birliği tarafından tanınmıştır. Litvanlar bağımsızlık mücadelesine verdiği önemi ise yılda 2 kere; 16 Şubat 1918 Alman işgalinden kurtulmasını ve tekrar 1990 yılında kazandığı tarihi bağımsızlık günü olarak kutlayarak göstermektedir.

Litvanya, sahip olduğu batı değerlerini kanıtlamak zorunda kaldığı 10 yıla aşkın bir süreden sonra Avrupa sistemine tam anlamıyla dâhil olmuştur. Demokratik, özgürlük, liberal bir birlik olarak AB ve ülkenin güvenliği içinde NATO'ya üye olmayı başarmıştır. Son olarak ekonomide AB standartlarına ulaşabilmek için 1 Ocak 2015 yılı itibaren Avro bölgesine içinde yer almış, 2018 yılında da Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütüne(OCDE) katılmıştır.

2.4.1. Litvanya'nın Tarihi

Litvanya sürekli işgallerle yüzleşen bir devlettir. Ayrıca Litvanların bölge üzerindeki tarihi geçmişi Estonya ve Letonya'ya göre farklılıklar göstermiştir. Litvanların ataları MÖ 2000 ortaya çıkarken 1240 yılında Litvan kabillerinin bir çatı altında birleşerek halk Hristiyanlığı kabul etmiştir. 15. yüzyılda Vytautas Litvan dükü zamanında büyük Litvan Dükalığı Baltık denizinden Karadeniz'e kadar Avrupa da o dönemin en büyük topraklara sahip olmuştur.¹⁶⁴

16. yüzyıl Litvanlar doğudan gelen Rus Çarı'nın baskıları ve Polonya ise batıdan gelen tehditler karşısında birleşmeye karar vermişlerdir. Polonya-Litvanya krallığı 18. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu süre içinde Litvan halkı ve Polon halkı kaynaşarak kültürel ve sosyo- ekonomik açıdan bütünleşmişlerdir. Aslında Litvanların kültürel, politik, sosyo ekonomik açıdan kendilerini Polonya ile daha yakın hissetmesi mezhepsel birlikten kaynaklanmaktadır. Estonya ve Letonya Hristiyanlığının Ortodoks mezhebinden iken Litvan halkı Katolik mezhebine mensuptur. Polonya Litvanya'nın bölünmesi ise Baltık deniz bölgesinde güç dengesini

---

¹⁶⁴Peter Van Elsuwege, "From Soviet Republics to EU Member States: A Legal and Political Assessment of the Baltic States' Accession to the EU", Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, s.5-6.

değiştirmiştir. 18. yüzyılda Litvan toprakları Rus Çarlığının batıya doğru genişlemesi ile Rusya'nın egemenliği altına girmiştir. Bu dönemde Rusya Litvanya içindeki gelen milliyet temelinde ayaklanmaları bastırmak için asimile politikası uygulamaya başlamıştır. Rus etkisini kendini Litvanların Latin harflerini kullanmasına izin vermek yerine Kiril alfabesini zorunlu tutmaları, üniversiteleri kapatmaları, Rusça'nın birincil dil olarak konuşulmaya zorlanması gibi politikalar üzerinden göstermiştir.¹⁶⁵ Ancak milliyetçi aşırı tutumları Ruslar tarafından kimlikleri tam olarak asimile edilememiştir Birinci Dünya Savaşına kadar devam eden bu süreç sonucunda tekrar bağımsızlarını kısa bir süre içinde olsa elde etmişler. İkinci Dünya Savaşından sonra ise Estonya ve Letonya ile ortak bir kaderi paylaşmıştır. Önce Nazi Almanyası Sonra Sovyet Rusya tarafından işgal edilen Litvanya diğer Baltık devlerinin içindeki gibi milyonlarca Yahudi vatandaşı öldürülmüş ve sürgün politikalarına maruz kalmıştır.

Polonya ile yakın ilişkileri kurmasını bir sonucu ise Litvanya'nın günümüzde başkenti olan Vilnius'u Birinci Dünya Savaşından sonra kendi topraklarına katmak istemiştir. Aslında bu durum Polonya-Litvanya Birliği ile Polonya kimliği baskın çıkmasıyla 18.yüzyıla gelindiğinde Litvanya halkının Polonlaşmasından kaynaklanmaktadır. Bunun sonucu olarak 1918 yılında ulusal bağımsızlığını kuran Vilnius'ta kuran Litvan Sovyet askerinin 1919 da bölgeyi çıkmasıyla Polonya kuvvetleri işgal etmiş ve 1939 yılında Milletleri Cemiyeti'ni karara ve yönettiği müzakereler ile Vilnius'u Litvanya yönetimi altına verilmiştir. Başkent Krizi İkinci Dünya Savaşı sırasında ve Sovyet yönetimi altında iken de devam etmiştir. Litvanya'nın Soğuk Savaş sonrası bağımsızlığını kazanma, NATO ve AB üyelik sürecinde karşısına çıkmıştır. Ancak bu anlaşmazlıklar AB ve NATO önderliğinde çözüme kavuşturulmuş hem de ikili ilişkiler çerçevesinde önemli adımlar atılmaktadır.¹⁶⁶ İki ülke

---

¹⁶⁵Peter Van Elsuwerge, *a.g.e.*, s.8-9.

¹⁶⁶Barbara Bodalska, Baltic States Against EU Sanctions On Poland, <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/baltic-states-against-eu-sanctions-on-poland/>(erişim tarihi:26.04.2019)

arasında deniz ticaretinde işbirliği protokolü imzalamış ve AB içinde Polonya'ya uygulanabilecek yaptırımların karşısında olduklarını belirtmiştir.¹⁶⁷

Litvanya'nın tek büyük liman şehri Klapedia, Birinci Dünya Savaşı sırasında Memel liman şehri olarak Almanya sınırı içinde yer almakta idi. 1918'te bağımsızlığını kazanan Litvanya bu liman şehrine 1923 yılında istila etmiş ve Almanya ile arasında sınır olmuştur. 1939 yılında başlayan Almanya kuşatması 1944 yılında ise Sovyet Rusya Memel taarruz harekâtı düzenleyerek başarı olmuştur. Klapedia Litvanya'nın Baltık Denzine açılan en büyük limanıdır. Avrupa transit taşımacılığını Baltık denizi üzerinden doğu ve Batı arasında sağlamada önemli rol oynamaktadır ancak yanı başında Rusya'nın Baltık Denzine açılan kapısı Kaliningrad varlığı Litvanya'nın ulusal güvenliği için Sovyet Sendromu etkisi göstermektedir. Rusya bu özerk bölge üzerindeki askeri güçleri Litvanya için bir güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. Aslında Litvanya'nın günümüzde Kaliningrad bölgesi dışında Rusya ile sınır paylaşmamaktadır ve Rusya'nın Baltık devletlerini arka bahçesi olarak görmesi ilişkilerinin gelişmesine izin vermemektedir. Kaliningrad Bölgesinin varlığı NATO ve AB içinde bir çıkmaz konu durumunda olup Baltık Devletlerinin Rusya federasyonu ilişkileri başlığı altında ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

2.4.2. Litvanya'nın Dış Politika Tercihleri

Litvanya Avrupa'nın siyasi yapısı, ekonomik gelişmeler ve kültürleri açısından çeşitlilik içeren Baltık ve Orta Avrupa alt bölgeleri arasında yer almasının yanısıra Rusya'nın çıkar alanlarında yer alan eski Sovyet Birliği ülkeleri ile komşudur. Baltık devletleri arasında tarihinde kurulan Büyük Dükalığa atfen diğer Baltık Devletlerinden farklı olduğunu vurgulamakta, politikalarına yansıtılmaktadır. Litvanya'nın gelenekleri kültürel değerleri, siyasi yapısı ve ekonomik faaliyetleri gelişen demokrasi açısından Orta Avrupa

---

¹⁶³Lithuania and Poland to strengthen cooperation in the field of maritime transport <https://sumin.lrv.lt/en/news/lithuania-and-poland-to-strengthen-cooperation-in-the-field-of-maritime-transport>(erişim tarihi:29.04.2019)

devletlerine benzemektedir.¹⁶⁸ Bu yüzden Estonya ya da Letonya ya göre jeopolitik ve ekonomik olarak İskandinav ülkeleri yerine eski Doğu Avrupa ve Orta Avrupa'ya odaklanmıştır.

Litvanya bağımsızlığını tekrar elde etmesiyle birlikte iç siyasi sosyal ve ekonomik yapılarını güçlendirmeyi amaçlamıştır. Litvanya dış politika önceliklerini NATO ve AB'ye üyelik, komşu devletlerle iyi ilişkiler olarak belirlemiştir. NATO üyeliğiyle beraber Litvan güvenlik politikasını Avrupa-Atlantik güvenliğini sağlamayı amaçlayan NATO'ya dayanmıştır. Ancak ittifak Litvanya'nın güvenlik konusunda ana garantisi olmakla beraber dış politikada ülke güvenliğini sağlanması geniş bir açıyla yaklaşmaktadır.¹⁶⁹ Ayrıca Avrupa savunma ve güvenlik politikasına dâhil ve AGİT'e üye devlettir.

Sovyetlerin dağılmasıyla diğer Baltık devletleriyle benzer sorunlarla karşılaşan Litvanya azınlıklar konusunda farklılaşmaktadır. Litvanya'da azınlıklar bir kaç grup altında gösterilmektedir. Tatar ve Karamislerin yer aldığı uzun zaman Litvanya topraklarında ikamet eden bölgesel azınlıklar, ülke sınır değişimlerinden kaynaklanan azınlıklar (Polon ve Belarus), Litvan topraklarına göçen etnik grup olarak Litvaklar (Litvanya'da yaşayan Yahudiler), savaş sonrası ekonomik şartlar sonucunda göç edenler ve özellikle Litvanya'nın doğusunda var olan Rus halkı olmasa da Rus asimilesine maruz kalarak Rusça konuşan olarak adlandırılan Ukrayna, Belarus ve Kazaklar vardır.¹⁷⁰ Azınlıklar konusunda heterojen bir görünümü sergilemesine rağmen Litvanya azınlık sorunlarıyla en az uğraşan Baltık devleti olmuştur. Özellikle Rus azınlıklar konusunda Rusya ile karşı karşıya gelmemiş, Rusça konuşan azınlıklar Litvanya siyasi, sosyal, kültürel hayatını bir parçası olmuştur. Litvanya sınırı içinde yaşayan Polonların durumu ise bağımsızları kazandıktan sonra ikili ilişkiler ile bağlantılı olarak gelişmiştir. 1994 yılında imzalanan iki ülkeyi stratejik ortak olduğunu vurgulayan anlaşma ile ayrıca Polonya'nın

---

¹⁶⁸CSIS, Lithuania's Security And Foreign Policy Strategy, Center For Strategic and International Science (CSIS), 2002, s.10-13.

¹⁶⁵Lithuania's Security Policy, <http://urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuanias-security-policij>(erişim tarihi:27.04.2019)

¹⁷⁰ CSIS,*a.g.e.*, s. 22-25.

savunduğu Vilnius’u Polonya sınırları içine olması fikrini ortadan kaldırarak, Litvan hükümeti ülke içindeki Polon azınlıklarına demokratik haklarını tanıyacağı karara bağlanmıştır.¹⁷¹ İkili ilişkiler zaman içinde daha çok gelişerek iki ülke aralarındaki ticari ilişkileri artmış, Polonya Litvanya’nın AB ve NATO üyeliğini destekleyen ülke olmuştur. Bu yüzden Polonya-Litvanya stratejik ortaklığı iki ülke arasındaki ilişkilerin dengelendiği ve Orta ve Doğu Avrupa’da bir bütün olarak istikrar gelişmesine katkıda bulunarak sadece Litvanya için Estonya ve Letonya içinde güçlendirilmiş bir ortaklık bölgenin gelişimi için önemli bir gelişmedir.¹⁷²

Litvanya Baltık Deniz Bölgesinin Avrupa’nın alt bölgesi olarak jeopolitik önemini savunmuştur. Sovyetlerin dağılmasıyla bölge içinde işbirliği farkındalığıyla diğer Baltık devletleriyle ikili ilişkiler geliştirme konusunda istekli davranmıştır. Baltık Konseyi, Baltık Meclisi gibi örgütlenmelerini aktif üyesi olmuştur. İskandinav ülkeleri ve özellikle Danimarka ile ilişkilerini geliştirmiştir. Danimarka Litvanya’nın bağımsızlığını desteklemesini yanı sıra AB ve NATO üyeliğini de desteklemiş, ülkeye de birçok yatırımda bulunmuştur. Litvanya’nın Baltık deniz Bölgesinde ikili ilişkileri ve işbirliğine ağırlık vermesinin temel sebebi ise önemli ticaret yollarının kesişimi konumundaki Baltık denizine sınırlı bir erişimi olsa da etkin fayda sağlamaya yöneliktir.

Dış politika tercihleri zaman içinde değişim gösterebilmektedir. Bağımsızlıklarını ilk yıllarındaki öncelikleri ile AB ve NATO üye olduktan sonraki dönem ya da doğu Avrupa topraklarında meydana gelen Ukrayna krizden sonra Litvanya’nın öncelikleri aynı değildir. En yeni olarak, Litvan ulusal meclisi; 2016 yılında dış, güvenlik ve savunma politikalarının önceliklerini belirtmiştir.¹⁷³

---

¹⁷¹Gedimas Vitkus, *At the Cross-Road of Alternatives: Lithuanian Security Policies in 1995-1997*, s61-64.

¹⁷²Daina Bleiere, "The Role of Central Europe in Baltic State Policies", *The Impact of European Integration Processes On Baltic Security*, NATO Fellowship Programme Final Report, 1999 s.27.

¹⁶²<http://urm.lt/default/en/foreign-policy/key-foreign-policy-documents/resolution-of-the-seimas-of-the-republic-of-lithuania-on-directions-in-foreign-policy-may-1-2004>

1. 2018 yıla kadar NATO'nun öngördüğü ulusal savunma için devletin GSMH'nin yüzde ikisini tahsis edilmesini sağlama taaddüdünü yerine getirmek.
2. Gelenekse güvenlik anlayışının yanı sıra Litvanya'nın siber, ekonomik, enerji, altyapı gibi alanlarda güvenliğini güçlendirerek savunma ve güvenliğini bütünleştirmek
3. AB'ye üye devletleri ile arasında dayanışmayı arttırmak, AB'nin Doğu Ortaklık Politikasını desteklemek
4. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütüne üye olmak.
5. Başta ABD Birleşik Krallık, Almanya Fransa Polonya Estonya Letonya ve kuzey Avrupa ülkeleri ile ilişkileri güçlendirmek.
6. Uluslararası kuruluşa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken, Litvanya Cumhuriyeti vatandaşlarının çıkarlarını temsil etmek.
7. Yurt dışında yaşayan Litvanlar ilişkilerini geliştirmek ve ülkenin güvenliği için katılımlarını teşvik etmek

İlk önceliğini malesefki 2018 yılı içinde gerçekleştirememiş NATO'nun öngördüğü savunma bütçesi sınırının altında kalmıştır. Aynı yıl içinde diğer önceliği olan Ekonomik ve Kalkınma örgütüne katılmıştır. Ekonomik istikrarını sağlamak amacıyla yapmış güçlü bir adım olarak görülmektedir. AB'nin, Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna ile gelişen ilişkilerin köşe taşı konumundaki ortaklık politikası için Litvanya devletlere AB standartlarına ulaşmada, tecrübelerini paylaşarak yardımcı olmayı hedeflemektedir.

2.5. Baltık Devletleri-Rusya Federasyonu İlişkileri

Uluslararası ilişkiler de yapılandırıcı yaklaşıma göre ulusal kimlik yapıları inşa edilebilir ve ulusal kimlikleri uluslararası politikalarının önemli bir parçası olmuştur. Baltık devletlerin ulusal kimliklerini yeniden inşa ederek

kazanması Rusya Federasyonunu bu bakımdan rahatsız etmektedir.¹⁷⁴ Çünkü Rusya da Soğuk savaş sonrası Okimlik inşası sürecine girmiş ancak Avrasyacı düşünce ile etnik devleti red etmiş, halkın birliğini savunmuştur.¹⁷⁵ Baltık Devletleri ise etnik bir milliyetçiliğe dayalı bir ulusa sahiptirler. Rusya'nın karşı olduğu bir kimlik inşası yanı başında yer almaktadır. Rusya Soğuk savaş sonrası kendini toplarlama sürecinde bunu bir tehdit olarak algılamıştır. Bu yüzden neo-realist " gücü araç olarak gören" bir yaklaşımla büyük güce sahip bir komşu devletin küçük komşularına uyguladığı siyasi baskı olarak görülmektedir. Knudsen'e göre ise bir devletin küçük küçüklüğünün ölçüsü, dış politikasının üzerinde doğrudan etkisi olmakla beraber, devletin sahip olduğu yetenekleri açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷⁶ Bu açıdan Rusya ve Baltık devletleri arasındaki güç dengesizliği vardır. Küçük devlet olarak nitelendirilen Baltık Devletleri bu dengesizliği gidermek için kendi yeteneklerin aşan desteğe ihtiyaç duymuştur.¹⁷⁷

Aslında Baltık Devletleri ve Rusya federsyonun soğuk savaşın akabinde kaldıkları yerden devam etmek yerine sıfırdan başlama imkan vardı Ancak ilişki kurma çabaları; güvensizlik, düşmanlık, sınırlı etkileşimle gelişemeyen işbirliği sonucu uygulanmaya çalışılan yaptırımlar ve yükselen krizler üzerinden şekillenmiştir. Baltık Devletleri bağımsız olmakla beraber birçok sorunla yüzleşmiştir. Başlıca; Kaliningrad'ın bölge içindeki jeopolitik konumu, Baltık Denizindeki Rus askerlerinin varlığı, Baltık Devletleri içinde yaşayan Rusça konuşan hakların durumu, ticari düzenlemeler, enerji kaynaklarının temini ve sınır anlaşmazlıkları olarak görülmektedir. Baltık Devletleri ve Rusya ilişkilerinde bu sorunların temeli tarihi geçmişlerine ve kimlik mücadelesine dayanmıştır.

---

¹⁷⁴ Eiki Berg, Piret Ehin, Identity and Foreign Policy : Baltic-Russian Relations and European Integration, Farnham, Routledge,2009, s. 2.

¹⁷⁵Dugin, *a.g.e.*, s.88-89.

¹⁷⁶Janina Sleivyte, Russia's European Agenda and the Baltic States, Shrivenham Paper, Number 7, 2008, s.11.

¹⁷⁷ Knudsen küçük devletleri güvenlik ihracatçısı olarak tanımlamaktadır. Uluslararası alanda varlığını sürdürebilmek için kendisinin verebileceğinden daha çok dış desteğe ihtiyaç duymuştur. Oleg Knudsen,"Small States, latent and extand: towards a general perspective", JIRD, 2002, No5(2), s187.

Baltık Rusya Federasyonu arasındaki ilişkileri iki dönem içinde incelemek oluşan sorunların temelini anlamak için yardımcı olacaktır. Baltık devletlerin bağımsızlığını kazanması ile başlayan NATO ve AB'ye 2004 yılında son bulan üyelik süreci ve AB ve NATO üye olduktan sonraki günümüze kadarki dönem olarak ayırabilir. Ayrıca Rusya'nın Baltık Devletleri üzerinde izlediği dolambaçlı politikayı ayırt etmeye yardımcı olmaktadır. İlişkilerin ilk dönemde Rusya Baltıkları batıya olan oryantasyonuna karşıdır. Baltık devletleri bağımsızlıklarını yenilenmesiyle beraber dış ve güvenlik politika önceliğini yeniden kazandıkları özgürlüklerini korumaya yönelik, bağımsızlıklarının teyidini dış politikalarıyla eş anlamlı kullanarak, Rus siyasi nüfuzundan uzaklaşmaya çalışmışlardır. Baltık devletleri ise Rusya Federasyonu ile ilişkileri genel olarak incelendiğinde tehdit algısı üzerinden şekillendiği görülmüştür. 2004'den bu yana ilişkilerin ikinci bölümünde ise Rusya daha tutarlı bir yaklaşım izleyerek siber saldırılar, güç gösterileri, iç müdahale ve ekonomik yaptırımlar yoluyla baskı uygularken doğrudan güç uygulamaktan kaçınmıştır.¹⁷⁸ Götz'e göre bölgesel büyük güç (Rusya) hemen yanında bulunan küçük devletlerin (Baltık Devletleri) bölgesel olmayan güçler ile arasındaki politik ve askeri bağlar ne kadar yakın ise bölgesel gücün uygulayacağı dış baskıya yüksek düzeyde maruz kalır.¹⁷⁹

Bu üç devlet bağımsız olmalarıyla beraber bölgesel olmayan büyük güçlerle güvenlik konusunda yakın ilişkiler kurma girişimleri ve askeri işbirliği konusundaki istekleri ise bölgesel bir büyük güç olan Rusya için Baltıklar üzerinden NATO ve AB'nin eski Sovyet topraklarına kapıyı açması bir tehdite dönüşmüştür. Diğer bir bakış ise Rusya'nın tarihi deneyimleri çerçevesinde Baltıklar, Rusların Baltık devletlerini bağımsız bir devlet olarak görmeyerek Rus jeopolitiği açısından önemli olan Baltık denizinin kıyı şeridini yeniden ele geçireceği Rus yayılmacılığında çekinmektedir. Örneğin Batıdan ve kuzeyden tarihinde birçok kez istila rotasında yer almış Estonya, Rusya'ya göre Rusya federasyonunun güvenlik politikasını önemli parçası konumundadır.

---

¹⁷⁸ Elias Götz, "Enemy at the Gates: A Neoclassical Realist Explanation of Russia's Baltic Policy", *Foreign Policy Analysis*, 2019, Cilt.15 Sayı:1, s.99-100.

¹⁷⁹ Götz, *a.g.e.*, s.99-102.

Rusya'nın ana bölgelerinden St. Petersburg'a yakın olması ve Finlandiya körfezinde yer alması Rusya için Baltık denize giriş için bir engel olarak görülebilecektir. Bu tehdit algısı altında Rusya ile ilişkilerinde üç devletin geliştirdiği ayrı yollar vardır.

Estonya dış işleri bakanı Thomas Ilves'e göre Avrupa bütünleşirken Estonya AB ile NATO'nun Rusya ile işbirliği yaptığı gibi Rusya ile de işbirliği yaparak ve her iki tarafa da fayda sağlayan diyalog geliştirmeyi amaçlamaktaydı.¹⁸⁰ Rusya ile ilişkilerin normalleşmesi için bir pozitif yol bulma çabasının en iyi örneği ise sınır müzakerelerinde Tartu Barış Antlaşması'nda yer alan bölgeleri geri almaya çalışmamasıdır.¹⁸¹ Ancak ilişkilerin gerginleşmesi engellenememiştir. 2007 yılının Nisan ayında Estonya hükümetinin Sovyet anıtı olan "Bronz asker heykeli" Tallinn şehir merkezi dışında bir askeri mezarlığa taşıma kararı alması, Rusça konuşan gruplar başkentte büyük ayaklanmalara yol açmıştır. Rusya Estonya'yı kınayarak bölge içinde faşizmi tekrara gündeme getirdiği için Eston hükümetini değişmesini istemiş, Moskova'daki Estonya Büyükelçiliği halk tarafından kuşatılmış, Estonya'nın internet altyapısına siber saldırılar gerçekleşmiştir.¹⁸²

Letonya'nın Rusya ilişkileri diğer devlet arasında en kötü şekilde ilerleyen devlet olmuştur. Letonya'nın 1997 yılında vatandaşlık kanunu ve 1999 yılında resmi dil kanununun kabul etmesiyle böylece ülkede ikamet eden Rusça konuşan halkların durumu belirsizleşmiş ve Rusya ile arasında kriz yaratmıştır. 2007 yılına kadar Rusya Letonya sınır anlaşmasının imzalanmaması ülke güvenliğini tehdit eden bir unsur olmuştur. Rusya'nın 2000 yılı içinde Çeçenistan'a yaptığı askeri operasyonu Letonya'nın eleştirmesi, aynı yıl içinde İkinci Dünya Savaşında yer alan eski Sovyet askeri Vasily Kononov'un Leton Mahkemeleri tarafın Sovyet işgalcisi olarak hapis

---

¹⁸⁰Thomas Ilves, Implications of EU and NATO Enlargement Policies for the Baltic states, <https://vm.ee/en/news/implications-eu-and-NATO-enlargement-policies-baltic-states> (erişim tarihi:28.04.2019)

¹⁸¹Marko Mihkelson, Baltic-Russian Realitions in light of Expandik NATO and EU s.273. http://demokratizatsiya.pub/archives/11-2_Mihkelson.PDF. (erişim tarihi:01.05.2019)

¹⁸²Berg, Ehin, *a.g.e.*, s.5.

edilmesi ilişkilerde tırmanma dönemine girilmiştir.¹⁸³ Rusya Letonya'nın da diğer iki devlet gibi NATO ve AB üyeliğine karşı çıkmış, yükselen krizden faydalanarak bunu Letonya'nın aleyhinde kullanmaya çalışmıştır. Rusya Letonya'yı siyasi ve kültürel ve ekonomik alanda da baskı altında tutmaktadır. Leton muhalefet konumundaki Harmony Merkez Partiyi desteklediği açıkça göstermiş ve bu parti 2011 yılı içinde parlamentodaki koltuk sayısını arttırarak ülkeyi koalisyon ile yönetmişlerdir¹⁸⁴ Ayrıca halkın yüzde yirmi yedisine yakını Rus azınlığından oluşması ve bu halkın çoğunun Ortodoks inancına sahip olmasında Rusya'ya nüfuz alanın sağlamaktadır. Letonya bu nüfuzu azaltmak için attığı adımlar ise ilişkilerin gerginlik seviyesini azaltmak yerine daha da arttırmıştır. Yaşadığı ekonomik kriz çerçevesinde ekonomik yardımlara açık bir konumdadır. Rusya ile ortak bir demir ağı projesinde bulunması, Rusya'nın Leton işadamları üzerinde etkisi, enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığı istemese de muhtaç konumundadır.

Litvanya, bağımsızlıklarını kazanmalarıyla beraber diğer Baltık devletlerinin aksine ilk dönemde ilişkiler Rusya ile biraz daha ılımlı ilerlemiştir. Rusya ile iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde birçok diplomatik anlaşmalar imzalanmış, Rus azınlıkları Litvan vatandaşı olarak kabul edilerek diğer Baltık devletlerinin aksine büyük sorun çözülmüş, Rus askerleri ilk olarak Litvan toprağından çıkmış ve Rusya'nın Baltık devletleri arasında ilk sınır antlaşması imzaladığı devlet olmuştur. Rusya ilişkiler olumlu bir yolda ilerken AB ve NATO'ya üyelik sürecinin başlaması, 2000 yılı içinde Litvan Meclisi (Seimas)'ın SSCB'nin 1940 yılında Litvanya'yı işgal ettiğini, tazminat ödemesi gerektiği yönünde bir yasa çıkarması ile ilişkiler gerginleşmiştir. Rusya; üç Baltık devleti arasında mevcut bir savaşın olmadığını için işgal sonucunu doğurmadığını ve bu devletlerin SSCB'ye katılımlarının dönemin uluslararası hukuk normlarına uygun şekilde olduğunu vurgulamaktadır.¹⁸⁵

---

¹⁸³M. A. Smith, Russian Foreign Policy 2000: The Near Abroad, Conflict Studies Research Centre, 2000, s 17.

¹⁸⁴The Next Stage of Russia's Resurgence: The Baltic States <https://worldview.stratfor.com/article/next-stage-russias-resurgence-baltic-states> (erişim tarihi:02.05.2019)

¹⁸⁵ Ayrıca Rusya Sovyet, askeri birliklerin Baltık topraklarına bu devletlerin verildiği izin ile girdiğin savunmuş ancak bu izin SSCB'den gelen ultimatoma çerçevesinde Baltık devletleri

İlişkilerin gerginleşmesi akabinde Litvanya'nın AB ve NATO'ya üye olması Rusya'yı rahatsız etmiştir. Litvanya'nın Rusya ile ilgili genel stratejisi Rusya'nın ekonomi ve yumuşak gücünü kullandığı diğer alanlarda kazanımlarını tersine çevirmeyi hedeflemiştir. Ayrıca Litvanya tipik bir küçük devlet anlayışı ile Rusya'nın karşısında güçlü durmak için; AB ve NATO gibi geniş bölgesel örgütler içinde yer almasının yanı sıra alt bölgeler olarak İskandinav-Baltık grubu içinde yer almayı, Orta Avrupa ABD'ni Balistik Füze Savunma sistemi gibi bölgesel güvenlik işbirliklerini destekleme, Polonya ile eski gerilimler geride bırakılarak Rusya'nın Belarus ve Ukrayna üzerindeki Rus etkisini karşı birlik olmayı seçmişlerdir. Rusya ise Litvanya'nın bu hamlelerini doğrudan engelleyemeyeceğini bildiği için yumuşak güç unsurları ile özellikle Polonya ile arasındaki gerginlikleri nüksettirmeye çalışmaktadır.¹⁸⁶ Ancak 21. yüzyılda iki ülke arasında askeri bir gerilimin ortaya çıkması NATO ve AB üyelikleri çerçevesinde nerdeyse imkansız görünmektedir.

Baltık Devletlerinin 2004 yılından sonra başlayan NATO üyeliği çerçevesinde, Rusya'nın bu devletler ilgili politika hedefleri; NATO'nun askeri yapısını Baltık bölgesinde konuşlandırılmasının önlemek, Baltık devletlerinde temel altyapı varlıklar elde etme, Estonya ve Letonya'da vatandaşlık konusunda engelleri azaltmak ve Rusça konuşan azınlıkların ülke içindeki politik ağırlığını arttırmak ve Sovyetler Birliği'nin Avrupa'yı Nazizm'den kurtarmadaki oynadığı rolü hatırlatmaktadır¹⁸⁷ Rusya'nın bu hedefleri gerçekleştirmek amacıyla daha tutarlı bir yaklaşımla, siber saldırılar, kuvvet gösterileri, iç müdahale girişimleri ekonomik yaptırımlar gibi yumuşak güç unsurların kullanmıştır. NATO'nun askeri varlığını Baltıklarda olmasını ve Ukrayna Krizinden sonra bölgeye girmesini kendi saldırgan politikaları sebep

---

vermek zorunda kalmıştır. Asem Nauşabay Hekimoglu, *Rusya'nın dış politikası I: ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya*, Vadi Yayınları, 2007, s. 3.

¹⁸⁶The Next Stage of Russia's Resurgence: The Baltic States <https://worldview.stratfor.com/article/next-stage-russias-resurgence-baltic-states> (erişim tarihi:02.05.2019)

¹⁸⁷Sovyetlerini Nazizim'e karşı Avrupa'yı koruduk fikri ise Baltıkların Sovyet Rusya tarafından işgal edildiğine dair söylemlerine karşılık ortaya atılmıştır. Dmitri Trenin, Russian Policies toward the Nordic-Baltic Region ,s.47.https://carnegieendowment.org/files/Nordic-Baltic_Security_Trenin.pdf (erişim tarihi:02.05.2019)

olmuş. Askeri alanda istediğini alamayan Rusya Siyasi alandaki nüfuzunu giderek arttırmıştır. Letonya'da ve Estonya'da Rusça konuşan azınlıklar politik hayatta yer alarak ulusal karar alma süreçlerini etkilemektedir.¹⁸⁸ Rusça konuşan Azınlıkları Rusya bölge içinde çok iyi şekilde kullandığı görülmektedir.

Rusya'nın Baltık Bölgesiyle ekonomik ilişkilerine bakıldığında Sovyet döneminde ayrıcalıklı bir konumda olan bu devletler bu dönem içinde diğer Sovyet Devletlerine oranla daha gelişmiş bir ekonomiye sahipti. Bu durum Sovyet sonrası dönemde piyasa ekonomisine geçişte iyi bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Baltıklar Batı sistemine entegre olmaya çalışırken Rusya'dan uzaklaşması Rus ekonomisinin büyüme konusunda durgunluk dönemine neden olmuş ve 1999 yılında ise mali kriz patlak vermiştir. Rus ekonomisindeki durgunluk ise Baltık devletlerini Rusya başta enerjibağımlılığı ve diğer ekonomik ilişkiler çerçevesinde olumsuz etkilemiştir. Rus ve Baltık arasındaki asimetric ilişkiler bölge içindeki dengenin ne kadar hassas olduğunu birkez daha gözler önüne sererek Rusya dostça olmayan dış politik araçlara başvurarak kayıplarını azaltmaya çalışmıştır.¹⁸⁹

Enerji bağımlılığı Rusya'ya yeni bir politik araç sağlamıştır. Enerji Rusya için sadece bir baskı unsuru değil Baltık devletlerinin yerel kaynaklarının yetersizliğinden dolayı doğrudan etkili olan özel bir araçtır. Baltıklar Sovyet döneminden kalma Rusya ile bağlantılı altyapısından dolayı Rus enerjisine bağımlı olmaya devam etmektedir. Ayrıca Rusya petrol arzını durdurarak enerji sektörünü Baltık Devletlerinin politik hareketlerine karşı cezalandırma yönetimi olarak kullandığı görülmektedir. Ancak bu cezalandırma yönetimi Avrupa'ya ulaşan petrol arzınında azalmasını sebep olmasıyla beraber Rusya'da olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etkiyi bertaraf etmek için bulduğu yol enerji sektörünü bir politik silah olarak

---

¹⁸⁸ Grigas, *a.g.e.*, s.2.

¹⁸⁹ Andris Sprūds, *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*, Centre for East European Policy Studies, Latvian Institute of International Affairs, Centre for Geopolitical Studies, Academic Center for Baltic and Russian Studies, 2012, s7-8.

kullanmak yerine petrol ihracatını Avrupaya doğrudan götüren yeni yollar aramıştır.

Baltık Devletleri Rus medyasının ülkelerinin üzerindeki gücünden rahatsızdır. Ülkelerin içindeki Rusça konuşan azınlıklar siyasi görüşleri ülke içindeki Rusça haber sektörünün Moskova yanlısı medyadan çok etkilenmektedir. Nitekim Rusya'nın yeni doktrinine göre Sovyetlerden ayrılan devletlerin içindeki Rusça konuşan halkların korumamaya yönelik çalışmalarına medya araçlarını kullanarak devam etmek ve bu devletleri Batının gözünde özellikle AB ve NATO içinde kaybetmelerini sağlamaktır.¹⁹⁰ Üç Baltık devleti ne yazıkki Moskova tarafından iyi finanse edilen propaganda aracı Rus dilinde yeterli bir medya aracı oluşturma gibi bir yolla karşı koyamamıştır.¹⁹¹

Yumuşak güç hedef ülkeye uygulanan veya uygulamak için tehdit etmek yerine edilgen bir şekilde hedef ülkelere kabul ettirmesine dayanır.¹⁹² İletişim araçlarının kullanımı, kültür, karşılıklı sıkı temas ekonomik yardımlar ve kamu diplomasi unsurlarını içeren yumuşak güç kullanımının gösterdiği sonucu en iyi şekilde Estonya Avrupa Parlementosu üyesi Tommass Hendrik İlves belirtmiştir. İlves'e göre Rusya için Baltıkları işgal etmekle uğraşmak yerine onları kontrol etmesi daha kolay ve daha zahmetsizdir.¹⁹³ Baltık Devletlerinde Amerika gibi hegomonik bir güç ülkenin kendi isteklerini özendirerek diğer ülkeye kabul ettirerek kontrol altına alabilecekken Rusya'nın bunu başarması uzun vadede zor görülmektedir. Rusya bu yüzden hedef kitlesini Baltık Devletleri içinde yaşayan Rusça konuşan halklara yöneltmiştir.

Son olarak Soğuk savaşın bitmesiyle beraber Rusya meşruiyet kaygısı içini girmiştir. Sovyetlerin dağılmasıyla kaybettiği büyük güç olmak statüsüne tekrar yükselmek için Baltık devletlerinin ekonomi siyasi askeri ihtiyaçlarına hükmetmeyi istemektedir. Rusya Sovyetlerin dağılmasıyla yaşadığı ekonomik

---

¹⁹⁰Rod Thornton & Manos Karagiannis The Russian Threat to the Baltic States: The Problems of Shaping Local Defense Mechanisms, Cilt 33, Sayı 3, s.335-336.

¹⁹¹ Vladimir Kara Murza, Russian And Baltics, Once Friend Now Foe, Word Affairs, s.20.

¹⁹² Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2008, s.54.

¹⁹³ Linna Mauring, Daniel Schaer, The Effect of the Russian Energy Sector on the Security Of Baltic States, Baltic Security and Defence Review, 2006, Cilt 8, s.67-68.

zorlukları geçirmek için dış politik davranışları anlaşılabilir olsada kendi askeri güvenliğini ve çıkarlarını ve büyük güç olma kaygısı hareket etmesi fırsatçılık olarak nitendirilebilir. Bu yüzden Rusya'nın Baltıklar üzerindeki argumanları hem devlet çıkarları ve tekrar büyük güç olma fırsatı kollama çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ancak Baltık devletleri Rusya'ya bu fırsatı tanımamak için elinden gelen bütün çabayı göstermektedir. NATO ve AB üyelik süreci bu çabanın en iyi örneğidir. Rusya'ya verilen açgözlü ve güvenli olmayan devlet etiketini ikili ilişkiler kurarak yıkması ise özellikle Ukrayna krizinden sonra zor olacaktır.

2.5.1. Baltık Devletleri'nin Bağımsızlığını Kazanması

1989-1991 yılları arasında Baltık devletlerinin büyük katkısı olduğu dağılma süreci sonucunda Sovyetler Birliği çökmüş ve yenilenme sürecine giren bir Rusya Federasyonu ortaya çıkmıştır. Baltık devletleri ile arasında imzalanan anlaşmalar ile bu devletler bağımsız ulusal bir devlet olarak kabul ederken, Baltık devletleri de Rusya Federasyonu'nu egemen bir komşu devleti olarak tanımıştır.

Baltık Devletleri bağımsızlığını kazanmalarıyla beraber Rusya ile dostça ve iki taraf içinde faydalı bir ilişki isteyerek Avrupa da Soğuk Savaş Sonrası tekrar bir bölünmeye engellemek istemiştir. Ayrıca iyi komşuluk ilişkilerinin sağlanması NATO üyeliğinin bir ön koşulu olması Baltık Devletlerinin Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmeye iten güç olmuştur.¹⁹⁴ Ancak Baltıklar Sovyetlerden miras kalan sorunlarla bağımsızlığını yeniden kurmaya çalışırken bu durumu gerçekleştirmekte zorlanmıştır.

Bu üç devleti Rusya ile karşı karşıya getiren ilk sorun Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile bağımsızlıklarını kazanmaları, uluslararası hukuk içinde devlet halefiyeti üzerinden olmuştur.¹⁹⁵ Baltık Devletleri baskı sonucu

¹⁹⁴ A. Thomas Lane ,The Baltic States ,The Baltic States ,the enlargement of NATO and Russia, Journal of Baltic Studies, Cilt 28, Sayı 4, (1997) s.294.

¹⁹⁵ Bir devletin yok olması ya da bir toprak parçası üzerindeki egemenliğini kaybetmesi ve yerine başka bir devletin geçmesine uluslararası hukukta devletlerin halefiyeti(ardıllığı) olarak nitelendirilmektedir. Kerem Batır, *Uluslararası Hukukta Vatandaşlık*, Ankara, Adalet Kitapevi, 2017, s.246.

Sovyetler Birliği içinde yer almak zorunda kaldığını savunarak hatta Kızıl Ordunun 1940 yılında topraklarını işgal ettiğini savunmaktadır. Tartışmaların merkezi Baltık devletlerinin 1940 yılındaki devletlerin devamı olduklarını savunarak "devlet devamlılığı" çerçevesinde yeni bir devlet olmadığını, buna karşın Rusya Federasyonu "devlet halefiyeti" prensibiyle bu devletlerin SSCB'nin dağılması ile yeni bir devlet olarak ortaya çıktığını savunmaktadır.¹⁹⁶ Uluslararası örgütlerin bu devletleri farklı tanımları ise ikilemi karmaşıktır. Örneğin AB' nin temeli Avrupa Topluluğu Baltık Devletinin hukuken devamlılığını tanımış iken, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bu devletleri yeni bir devlet başvurusuna tabi tutmuştur.¹⁹⁷ Bu tartışmaların diğer bir sonucu ise ülke toprakları içinde kalan Rus ya da Rusça konuşan toplulukları etkilemesidir. "Rusça konuşan azınlıklar" teriminin kullanılması tercih edilmesi vatandaşlık ve dil ikileminden etkilenen insanların hepsi etnik Rus olmamakla beraber, büyük çoğunluğu ilk dil olarak Rusça konuşmaktadır.

Stalin'in İkinci Dünya Savaşı sonrası zorunlu sanayileşme programı ile bölgeye gelen bu etnik gruplar SSCB'nin dağılmasıyla Baltık ülkelerinde kalmışlardır.¹⁹⁸ Estonya ve Letonya bu durumla baş etme yolların aramıştır. Litvanya içindeki Rusça konuşan azınlıklar nüfusun çok az bir kısmını oluşturmakta kültürel bir tehdit oluşturmadığı için ağır şartlar koymadan vatandaşlık vererek meseleyi kendi içinde çözmüştür. Estonya ve Letonya için bu durum biraz daha karışıktır Rusça konuşan topluluklar ülke nüfusunda azınlık durumunda değil ve genelde Rusya sınırına yakın yerlerde yaşamaktadırlar. Letonya ve Estonya, 1940 yılından önceki bağımsız devletin, toprak sakinlerine vatandaşlık vermektedir. 1995 yılındaki Vatandaşlık kanunu ile bunu teyit etmiş aynı kanun ile Letonya Cumhuriyeti veya başka bir ülkenin vatandaşı olmayan SSCB'nin eski vatandaşlarına vatandaşlık hakkı tanımamıştır. Letonya'ya göre Letonya vatandaşlık hakkı tanınmayanlar,

---

¹⁹⁶Elsuwege, *a.g.e.*, s. 60-64.

¹⁹⁷Batır, *a.g.e.*, s. 260.

¹⁹⁸Andrew C. Winner, "The Baltic States: Heading West", Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology, Cilt 25 Sayı1, (2001) s. 207.

"Vatansız" değildir.¹⁹⁹ "Vatandaşlık hakkı tanınmayanlar " özel bir durumdur siyasi haklar dışında Letonya vatandaşları ile aynı haklara ve özgürlüğe sahiptirler. Ayrıca Letonya ulusalcılığının ayrımcılık yapma niyetinde olmadığını ulusal bir kültürün sınırlarını belirlemenin önemine dikkat çekmiştir.²⁰⁰

Estonya da 1992 yılında 1938 yılıdaki Vatandaşlık kanunu ile 1940 yılından önce Estonya vatandaşı olan kişileri otomatik vatandaş kabul etmesi ile Estonya nüfusunun üçte bir Estonya'nın resmi terimi ile "tanımsız vatandaşlığa sahip kişiler" olmuştur.²⁰¹ Estonya vatandaşlığının alternatifi ise Estonya'da ikamet edip "tanımsız vatandaşlığa sahip birey" olarak kalabilir ya da Rusya Federasyonu olmak üzere diğer ülke vatandaşı olarak kalabilir ya da ülkeyi terk edebileceği belirtilmiştir.²⁰² Estonya vatandaşlığın etnik kökene dayalı bir ayrıcalık içerdiği görünmektedir.1995 yılında revize edilen Vatandaşlık kanunu ile ise Estonca dili bilme şartı eklenmiştir.²⁰³ Estonca diline verdiği önemini göstermesi yanı sıra Estonya vatandaşlığı için etnik kimliğini ön plana çıkarttığı görülmektedir. Bu yüzden özellikle Rusya tarafından ayrımcılık yapma hatta etnik temizlik gibi ağır suçlamalara tabi tutuldular.²⁰⁴

Özellikle Estonya ve Letonya'nın "vatandaşlık hakkı tanınmayan kişi" (non-citizens) ya da "yabancı"(aliens) statüsü Rusya'nın sessiz kalmayacağı bir konu olduğunun göstermiştir. Rus birlikleri 1993 yılının Ağustos ayında Litvanya'dan çekildi ancak Estonya ve Letonya'da bir süre daha kalmıştır.

---

¹⁹⁹Letonya'daki Vatandaşlık hakkı tanınmayanlara sağlanan koruma 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeden daha geniştir ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Vatandaşlık hakkı tanınmayanların, "Vatansız kişiler" olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Citizenship policy in Latvia <https://www.mfa.gov.lv/en/policy/society-integration/citizenship/citizenship-policy-in-latvia> (erişim tarihi:29.06.2019)

²⁰⁰ Cheskin, *a.g.e.*, s. 37.

²⁰¹ Bu terim Estonya resmi dokümanlarında çokça yer almasına rağmen Letonya gibi resmi bir tanımlamada bulunmamıştır. Gigi Mihăiță, Mihai Sebe, Estonia's Non-Citizens, Citizens of the Europe Union?, s.2. <https://citizenrights.euroalter.com/wp-content/uploads/2016/03/Mihaita-and-Sebe-Estonia%E2%80%99s-Non-Citizens-Citizens-of-the-European-Union-2015.pdf> (erişim tarihi:29.06.2019)

²⁰²Prit Jarve, Vadim Poleshcuk, Country Report: Estonia, Eudo Citizenship Observatory,2013,s.1-3. <http://eudo-citizenship.eu/docs/CountryReports/Estonia.pdf>(erişim tarihi:29.06.2019)

²⁰³ Jarve, Poleshcuk, *a.g.e.*, s.5.

²⁰⁴Ingmar Oldberg, Relucant Rapporchement: Russia and Baltic States in the Context of NATO and EU Enlargments, 2003, Sweedish Defence Research Agency, s. 38.

Rusya'ya göre, gecikme Baltık ülkelerinde Rusça konuşan nüfusun haklarının sağlanması için gerekliydi. Bu yaklaşımı 1993 yılındaki askeri doktrine yansıtmıştır. Yurtdışında Rusça konuşanların haklarını güvence altına almak için çaba göstermek Rus dış politikasında zaman kazandıran bir uygulama haline gelmiş ve o zamandan beri çeşitli siyasi kararları ve eylemleri haklı göstermek için kullanılmıştır.²⁰⁵

Sonuç olarak. Estonya ve Letonya, yasal süreklilik yolunu “bağımsızlığın restorasyonu” kesinlikle takip etmeyi seçerken Litvanya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığın restorasyonunu içine kendi kaderini tayin hakkı ve Sovyetler Birliği'nde beyan edilen haklara dayandırarak ulusallaşma sürecine başlamıştır. 1990'ların başında Estonya, Letonya ve Litvanya, onlarca yıllık Sovyet işgalinden sonra bağımsızlıklarını geri kazanırken karşısına çıkan en temel sorun; devletlerini devamlılık prensibiyle kabul ettiği vatandaşlık kanunlarının vatansızlık, vatandaşlık hakkı tanınmama ya da yabancı statüsüne tabi kişiler ortaya çıkmasıdır. Bu kişilerin bölge içindeki eski Sovyet halklarından oluşması ise Rusya ile arasında potansiyeli yüksek bir çatışma olasılığı yaratmıştır.

2.5.2. Kaliningrad Sorunu

Kaliningrad, Rusya'nın Baltık Deniz bölgesindeki sahip olduğu toprak parçasıdır. Bu toprak parçası ile Rusya Federasyonunun arasında Litvanya ve Belarus vardır. Baltık denizine sınırı bulunan bu ayırık bölgenin Rusya'nın Baltık Denizindeki varlığını temsil etmektedir. Bölge Rusya'nın diğer liman şehirleri ile bağlantılı olmasına rağmen batıdaki diğer ayırık bölgelerle karşılaştırıldığında sosyal ve ekonomik açıdan az gelişmiş görünmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rusya Baltıklardaki kuvvetlerini geri çekmiş, bu askeri birliklerinin bir kısmını Kaliningrad' da konuşlandırmıştır. Kaliningrad az gelişmiş bir bölge olmasına rağmen zaman içinde Rusya, askeri varlıklarını arttırarak Rusya'nın Avrupa'daki askeri üssü

---

²⁰⁵Jan Hanska, The Role Of The Baltic Region For The United States An Analysis Of U.S. Presidential Rhetoric From The Reagan Years To Today, The Finnish Institute of International Affairs, (2015) ,s.7-8.

konumuna gelmiştir. Komşuları Polonya ve Litvanya'nın NATO'ya katılması ile Kaliningrad NATO için bir güvenlik AB için ise Schengen sisteminin işleyişi için bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır.

Rusya için ise Kaliningrad Oblast'ı iki açıdan önemlidir. Jeopolitik açıdan Rusya geniş topraklarına sahip olmasına rağmen sıcak denizlere ve açık denizlere erişimin kısıtlı iken Kaliningrad ile Baltık denizine kıyısı vardır. Baltık Devletlerinin NATO üyeliğine karşı çıkmasının bir sebebidir bu durumdur. Bu devletlerin NATO'ya katılımı ile birlikte Kaliningrad izole olacağı fikri Rus dış politikasında baskın faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁶ Tarihi açıdan ise bölge İkinci Dünya Savaşı sırasındaki acılarını telafi etmek için kazandığı Alman topraklarının bir ödülü olduğu için bölgenin sembolik bir öneme sahip olduğudur.²⁰⁷

2008 yılında Gürcistan Savaşı ile beraber Kaliningrad Litvanya ve Polonya başta olmak üzere bölgenin güvenliği için önemli faktör olarak gözükmeye başlamıştır. Rusya Gürcistan Savaşı ile birlikte askeri gücünü modernleştirmeye başlamış bunun bölgeye yansması Kaliningrad üzerinde olması beklenmiştir. Nitekim Rusya Kaliningrad'ın stratejik faydasını, ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ndeki füze kalkanı programına bir cevap olarak kısa mesafeli İskender füzelerini Kaliningrad'a göndereceğini açıklamış Washington füze kalkanı planlarını durdurmaya karar vermesiyle, Moskova da İskenderiye'nin konuşlandırılması fikrini sonlandırmıştır.²⁰⁸

Litvanya'nın Avrupanın en yüksek militarize bölgesi yanı başındaki Kaliningrad ile ilgili en büyük endişesi Rusya ile arasındaki ilişkilerde bir baskı unsuruna dönüşmesidir. Kaliningrad sorununu ilk başlarında Litvanya'ya yönelik Kaliningrad'dan doğrudan bir askeri tehdit beklememektedir. Çünkü Litvanya ve Belarus Rusya'nın Kaliningrad'a ulaşabilmek için kullanabileceği tek karayolu noktalarıdır. Kaliningrad doğalgaz, elektrik ve tren ağı ile Litvanya'ya bağımlıdır. Kaliningrad'a askeri transferler sadece tren ile

²⁰⁶Igor Maslov, *Russia and NATO: A Critical Period*, Mediterranean Quartely, Cilt 9, Sayı 1, (1998), s.12.

²⁰⁷W. Alejandro Sanchez Nieto, "Assessing Kaliningrad Geostrategic Role: The Russian Periphery and A Baltic Concern", *Journal of Baltic Studies*, (2011), s 467.

²⁰⁸Nieto, *a.g.e.*, s.468.

yapılmaktadır. Litvanya bu transit taşımacılığını ise Rusya ile arasında bir pazarlık aracı olarak kullanmaktadır. Ancak Rusya doğal gazını Baltık denizinden direkt olarak Almanya'ya ulaştırmayı amaçladığı Kuzey Ağı Boru hattı ile başta Litvanya olmak üzere Baltık Devletlerini enerji koridoru olarak es geçmeyi amaçlamaktadır.²⁰⁹ Bu enerji koridorun Kaliningrad'dan geçerek Kaliningrad enerji taşımacılığı konusunda bağımlılığını azaltmayı hedeflemiştir.

Rusya'nın Kaliningrad ile ilgili endişesi ise bölgenin coğrafi ayrılığı ve komşularının NATO ve EU'ya üye olmasıyla ilgilidir. Çünkü Baltık Devletlerinin Rusya'nın nüfuz altında yer almasını sağlayan temel etkenlerden biri de "Kaliningrad Oblast"dır.²¹⁰ Rusya Sovyetlerin dağılmasıyla ekonomisi ve askeri gücü zayıflamış, bölgeye yeterince destek sağlayamamıştır. Bu dönemdeki en büyük korkusu bölge üzerindeki kontrolünü kaybetme olmuştur. Rusya komşularına yönelik politikaların sertleşmesinden Kaliningrad payına düşeni alarak Rusya bürokrasi konusunda aşırıya kaçmıştır. Kaliningrad'ın ekonomik olarak Rusya'ya bağımlılığı ise bölge için bir çok sorun teşkil etmektedir. Bölge üzerinde yasadışı göç ve uyuşturucu kaçakçılığı fuhuş gibi organize suçların merkezine dönüşmüştür.

Rusya, 1999 yılında Kaliningrad'ı AB ile ilişkilerin geliştirilmesi stratejisinde “pilot” işbirliği bölgesine dönüştürmeyi teklif etmiştir.²¹¹ Rus hükümeti, bölgenin sürdürülebilir kalkınması için Kaliningrad'a yönelik bir Sosyo-Ekonomik Politika Kavramı adlı belgeyi kabul etmiş AB ve Baltık ülkeleriyle işbirliğinin önündeki engelleri kaldırmak bu kavramın içine yerleştirmiştir.²¹² Rusya genişleme sürecine karşı tepkili olmasına rağmen, AB'nin Polonya ve Litvanya genişlemesi, yeni AB pazarlarına yakınlığı nedeniyle Kaliningrad ihracatında olumlu bir etkisi olacağı düşünülmüştür. Ancak Litvanya'nın AB'ye üye olması ve Rusya Litvanya arasındaki sınır

---

²⁰⁹ Ingmar Oldberg, Kaliningrad's Diffucult Plight between Moscow and Europe, UI Pa-per, No.2, (2015) , s.7.

²¹⁰ Sleivyte, *a.g.e.*, s.43.

²¹¹ Arkady Moshes, Kaliningrad: Challenges Between Russia and Europe, Prospects and Risks Beyond EU Enlargement, 2003, s.183.

²¹² Moshes, *a.g.e.* s.185.

antlaşmasının 2003'te imzalanması ile Kaliningrad AB ile Rusya arasında bir sorun olarak görünmeye başlamıştır. 2002 yılı içinde Putin Kaliningrad' da yaşayanların vize olmadan Litvanya'ya üzerinden Rus anavatanına seyahat edebilmesini istemiş, AB Schengen sisteminin bütünlüğü için herhangi bir istisna yapmayı red etmiştir.²¹³ Bunun yerine "Kolaylaştırılmış Transit Belgesi" adı altında sadece Litvanya üzerinden transit seyahate izin veren bir belge ile Kaliningrad da yaşayanların ana vatanları Rusya topraklarına gitmesine izin verilmesi ise birçok Rus tarafından düşmanca görünmektedir.²¹⁴

Kaliningrad'ın 1990'larda Baltık'ta bir Rus Hong Kong ya da 2000'li yıllarda Rusya-AB işbirliği için bir pilot bölge olma umutları, ne yazık ki rafa kalkmıştır.²¹⁵ 2014'ten bu yana Baltık Denizi bölgesindeki Rus silahlı kuvvetlerinin artan askeri faaliyetlerinden sonra Rusya tarafından Kaliningrad'ın Sovyet zamanlarında olduğu gibi askeri bir üs konumuna sokması, komşularına tehdit oluşturarak NATO bünyesinde askeri önlemler almaya itmiştir. Rusya'nın 2008 yılında ABD tarafından verilen sözler karşılığında konuşlandırmaktan vazgeçtiği İskender füzelerini 2016 yılında geliştirilmiş İskender-M füzelerin Kaliningrad'a göndermesi özellikle Baltıkların endişelerini yükseltmiştir. Avrupa güvenliğini tehdit eden bu gerilim ise Küba Krizine benzetilmiştir.²¹⁶

Sonuç olarak Kaliningrad bölge içindeki özerkliğinin militarizeleşmesi bölge güvenliği için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Ancak bu sorunun çözümü Avrupa'da etkin büyük güçlerle aranmak yerine bölgesel ve yerel düzeyde çözüm aranmalıdır. Böylece Kaliningrad dengeli bir gelişim göstererek askeri bir tehdit olmaktan çıkarak siyasi özerkliğine sahip olup, Avrupa içinde bahsedilen pilot bölgenin oluşumuna olanak sağlayacaktır.

---

²¹³ Kasekamp, *a.g.e.*, s. 22.

²¹⁴ Christopher S.Browning, *The Internal/External Security Paradox and the Reconstruction of Boundaries in the Baltic: The Case of Kaliningrad*, *Alternatives Global, Local, Political*, Cilt:28,Sayı:5, (2003), s.551.

²¹⁵ Oldberg, *a.g.e.*, s.11.

²¹⁶ Andrei Akulov, *Iskander Missiles Deployed in Kaliningrad: Whom Do They Threaten?*, <https://www.strategic-culture.org/news/2016/10/13/iskander-missiles-deployed-kaliningrad-whom-they-threaten/> (erişim tarihi:28.06.2019)

2.6. Baltık Devletleri Ve NATO İlişkileri

NATO ve Baltık Devletleri arasındaki resmi ilişki 1991 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine davet edilmesiyle başlamıştır. 1992 yılından itibaren Konsey'e katılan Baltık Devletleri arasında Litvanya 1994 yılında NATO'ya üye olmak için başvurusunu yapmıştır. Aynı yıl içinde Litvanya'yı Letonya ve Estonya izlemiştir. Bu devletler daha sonra NATO katılım için işbirliği ve hazırlık programı olarak nitelendirilen BİO'nun içinde yer almışlardır.

NATO stratejik açıdan Baltık bölgesinin üzerine yönelmesini iki döneme içinde incelenebilir. SSCB'nin çöküşünün ardından üç Baltık devletinin yeniden şekillendireceği güvenlik politikalarını belirleme ve savunma gücünü kuvvetlendirmeye çalıştığı yeniden bağımsızlık dönemi ve 2010 yılında kabul ettiği stratejik konseptin hedeflerinden biri olan kriz yönetimi çerevesinde Ukrayna krizi sonrası bölgenin yönelik güvenlik ve savunma politikalarına ağırlık verdiği dönem olarak ayrılabiliriz.²¹⁷

1990'ların ilk yarısında başta Litvanya olmak üzere üç Baltık devleti teorik olarak tarafsızlık, küçük devletlerle işbirliği ya da büyük güçlerin yer aldığı çok uluslu bir ittifakın içinde yer almak dış politika ve güvenlik stratejilerinin temelini oluşturmuştur. Bu devletlerin bölge içindeki önemleri göz önünde bulundurularak tarafsızlık statüsünde olmaları düşünülse de bağımsızlıklarına tekrar ulaştıklarında bunun gerçekleşmesi zor olduğu görülmüştür. Çünkü bağımsızlıklarına ulaşmış olmalarına rağmen İsveç yâda Finlandiya gibi bağımsızlıklarını güçlü bir savunma gücü ile destekleyememiş, yeni başlayan askeri işbirliği girişimleri, birbirlerini desteklemede zayıf kalmışlardır.²¹⁸ Ayrıca işbirliği olarak Baltık bölgesindeki başta İskandinav ülkeleri olmak üzere kendi aralarında bir birlik güvenlik konusunda geçici bir çözüm olarak görülmüş ve üç devletin yeniden yapılanmalarına

---

²¹⁷NATO'nun 2010 Stratejik konseptinden sonra Baltık bölgesine ağırlık vermesi 3. bölüm içinde Rusya Federasyonunun karşı hamleleri ile birlikte incelenecektir.

²¹⁸ Oldberg, *a.g.e.*, s.15.

odaklanmalarından dolayı etkisiz kalmıştır.²¹⁹ NATO'nun bölge üzerine yönelmesini iki dönemde inceleyebileceğimiz gibi, NATO'yu bölge içinde, politik ve askeri çok taraflı bir aktör ve ABD 'nin büyük güç olarak bölgeye dâhil olmak için kullandığı bir platform olarak iki şekilde görmek mümkündür.²²⁰ Clinton döneminde (1993-2001) Sovyetlerin dağılmasıyla bölgede oluşan boşluktan faydalanarak ABD bölge üzerindeki etkisini arttırmayı hedeflemiştir. Clinton'a göre bölgenin yenedünya düzeni şekillenirken önemli rol oynamaya başlaması üzerine ABD çıkarları arasına girmiştir.²²¹ NATO'yu ise bu çıkarları için kullanarak, İttifak genişlemesi ile Orta Avrupa da istikrarı arttıracak düşüncesi ile eski Sovyet ülkelerinden Polonya ile önce stratejik ortaklık kurmuş 1999 yılında ise Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan NATO'ya üye olmuştur. ABD'ye göre Eski Sovyet devletleri ve uydu devletlerine üyelik verilmesi farklı etnik unsurların yer aldığı ve dini uyuşmazlıklara eğilimli bir bölgede yeni demokrasilere güven vereceğine inanmışlardır.²²²

Sovyet sonrası dönemde NATO'nun ilk genişlemesiyle Polonya, Baltık bölgesi için Almanya ile birlikte önemli aktörler iken, Baltık devletleri başarılı demokratikleşme ve ekonomik reformlarla Baltık Deniz Bölgesinin güvenlik çemberi içinde yer alamaya başlamıştır. Stratejik güvenlik ortamı Baltıkların NATO'ya katılma düşüncesi ile Orta Avrupa ve İskandinav ülkeleri için değişiklik göstermiştir. Danimarka bu devletlerini arka planda destekçisi olmuş bölge için yeni bir güvenlik ağı oluşturmaya çalışmıştır. Finlandiya ve Norveç ise Sovyet dönemi sonrası bu devletlerin dönüşümlerini tamamlamada yardımcı olmayı hedeflemiştir.²²³

---

²¹⁹ G. Miniotaitė, 'Lithuania's Evolving Security and Defence Policy: Problems and Prospects, Lithuanian Annual Strategic Review 2006, s.179.

²²⁰ Anna Wieslander, NATO the U.S and Baltic Sea Security, UI Paper, no:3 2016, the Swedish Institute of International Affairs ,s5.

²²¹Hanska, *a.g.e.*, s13.

²²²Owenn Hassing, Vodka Politics and NATO Expansion: Variables Contributing to a Strong Russian Reaction ,The Monitor,2009-Bahar, s. 4

²²³Soğuk Savaş sonrası Orta Avrupa ve Baltık bölgesi ile işbirliği içinde olarak güvenlik stratejindeki gittiği değişik ile askeri işbirliklerine daha fazla destek vermiş, özellikle Litvanya'nın Batı'ya entegrasyonunda kilit rol oynamıştır. Andrew A. Michta, Central Europe and the Baltic Littoral in NATO,Orbis, Cilt 48, Sayı 3, s. 410-412.

Baltık devletleri sınırları içinde kalan Rus askeri birliklerin çekilmeye başlamasıyla beraber bu devletlerin NATO'ya katılma istekleri artmış, Rusya ise 1997 yılında Baltık devletleri için bir dizi güvenlik garantileri sunarken bu devletlerin bölge içindeki rolünün tarafsız olmasını istemiştir. Baltıklar ise NATO'nun öngördüğü askeri güç standartlarına ulaşmayı amaç edinmişlerdir. NATO'nun genişleme tartışmaları özellikle sıra Baltık Devletlerine gelince şiddetlenmiştir. Baltıkların attığı adımlar NATO'ya üyeliğine hazır olup olmamasının değerlendirilmesi yerine daha çok Rusya Baltıklara bakış açısı belirleyici olmuştur. Bu arada Baltıklar, NATO içindeki rolünü ise çoktan belirlemiştir. NATO Baltık güvenliğini sağlamada yardımcı oluken, Letonya ise NATO ile istikrarlı ve yapıcı bir ilişki içinde olduğunu vurgulayan Rusya NATO ve AB'nin Rusya ile ilişkilerini derinleştirmelerine yardımcı olacağını belirtmiştir²²⁴ Nihayetinde 1 Mayıs 2004 tarihinde NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ikinci ve en büyük genişlemesi ile İttifaka katılmışlardır.

Baltık Devletlerinin NATO'ya üyeliği genel olarak politik açıdan değerlendirildiği görülmektedir. NATO klasik görevi çerçevesinden bakarsak bölge üzerinde oluşabilecek bir savunma olasılığında askeri gereksinimleri karşılayıp karşılamayacağı dikkatli incelemekte fayda vardır. Öncelikle Baltık Devletleri coğrafi olarak küçük ve hiçbir stratejik derinlik sağlamayan, topografik olarak savunmaya uygun olmayan, demografik olarak az olmasından dolayı destek kuvvete ihtiyaç duyması stratejik açıdan NATO'yu bir çıkmaz sokabileceği düşüncesi üyelik sürecinde ve sonrasında arka plana atılmıştır.²²⁵ ABD için Baltık bölgesi gerginlik zamanında göz önünde tutulmuş, geçici olarak bölgeye odaklansa bile bağlarını tamamen koparmamıştır.²²⁶ ABD'nin bakış açısı NATO'nun bölgeye yönelik politikalarında yansımıştır. Örneğin Baltıkların 2004 yılında üye olması ve NATO Rusya ilişkilerini göreceli bir şekilde tekrar kurulmasıyla beraber bölge üzerindeki ilgi azalarak ittifakın alan dışı Irak ve Afganistan'daki ISAF

---

²²⁴NATO Parliamentary Assembly, NATO's Role In Baltic Security: New Challenges, New Oppurtunities, 2002, s.2.

²²⁵Stuart J. Kaufman, NATO, Russia, and the Baltic States, PONARS Policy Memo No.216, 2002, s2.

²²⁶Anna Wieslander, *a.g.e.*, s5.

operasyonlarına kaymıştır. Avrupa'nın yüz yüze kaldığı ekonomik krizden sonra İttifakı ileri taşıyabilecek modern savunma sistemlerinin geliştirilmesi anlamında kullanılan akıllı savunma NATO'nun ISAF operasyonlarında önemli olmaya başlamıştır²²⁷ Baltık Devletleri gibi küçük devletler kısıtlı askeri ve ekonomik araçlara rağmen politik nedenlerle ittifakın diğer büyük müttefiklerine göre daha fazla kaynak ayırmaya çalışmaktadır. Baltık Devletleri de askeri birliklerinde yüksek standartlara ulaşmak ve korumak için eğitimlerle NATO bünyesinde bir alanda uzmanlaşarak devletlerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Örneğin Estonya siber güvenlik alanında ön plana çıkmış NATO Siber Savunma İşbirliği Mükemmeliyet Merkezi 2008 yılında kurulmuştur. Litvanya ise enerji güvenliğinde NATO içinde önemli adımlar atmaktadır

Baltık devletlerinin NATO ve AB'ye katılım süreci paralel yürümüştür. İki süreç resmi olarak bağlantılı olmasa da biri diğerine ivme kazandırdığı açıktır. Bu üç devlet için NATO üyeliği AB'ye üye olmaktan daha cazip olmuştur.²²⁸ Baltık Devletleri için güvenlik her zaman önceliğini korumuştur. Bu yüzden bu üç devlet için NATO temel işlevi, ulusal güvenliklerini korumadaki klasik bir rolüdür. NATO sözleşmesinin 5. Maddesi saldırıya uğramış bir üyenin toplu savunmasını garanti etmesi ve NATO ile beraber ABD'nin Avrupa güvenliğine sağladığı katılım; Sovyet sonrası demokrasiler olarak yollarını bulmaya çalışan bu acemi devletlerin üyeliği için güçlü bir devlet olma yolunda yardımcı olmaktadır.²²⁹

Baltık devletlerinin NATO'ya katılımın Avrupa bölgesindeki güvenlik dengesi için önemli bir katkısı olup olmayacağı üyelik süreci ve daha sonrası tartışılmıştır. Bu tartışmayı şekillendiren diğer bir unsurda Rusya'nın Baltıkların ittifaka katılımı karşısında tutumu olmuştur. Baltık Devletleri'nin üyelik sürecini Rusya'yı karşısına almak istemeyen ittifakın Avrupalı büyük

²²⁷Vaidostas Urbelis, Implications of Smart Defence Initiative for Small Members of NATO, Lithuania Annual Review, Cilt11,Sayı1,2013,s.18.

²²⁸AB Sovyetlerin dağılmasından sonra ekonomik olarak kenidini yenileyebileceği bir ortak br pazar olarak algınlınıyordu ve örgüt güvenlik boyutuna henüz ulaşmamıştı. Kasekamp, *a.g.e.*, s. 23.

²²⁹ Ronald H. Linden, "Putting on their Sunday Best: Romania, Hungary, and the Puzzle of Peace," International Studies Quarterly 44, no.1 , 2000 , s. 125.

devletleri askıya almasa da uzatmışlardır. 11 Eylül sonrası Rusya'nın uluslararası terör konusunda ABD ile işbirliği adımını atması Baltık devletlerin üyelik sürecini hızlandırmış ve ittifaka üye küçük devletler olmalarına rağmen NATO'nun başta uluslararası operasyonlarında yer alarak İttifak yararlı bir müttefik olduğunu göstermeye çalışmıştır. Baltık Devletleri askeri açıısından bakıldığında ise NATO'nun SSCB'nin dağılmasından sonra sunacağı güvenlik garantilerine ihtiyaç duymuşlardır. İttifak genişleyerek bir dönüşüm sürecine girmiş ve yeni roller biçilmişse de Baltık Devletleri için ittifaka üyelik bir hala sigorta poliçesidir.

2.7. Baltık Devletleri ve AB ilişkileri

AB'ni 1993 yılındaki Kopenhag Zirvesinde kapılarını Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine açmış 2004 yılında Baltık Devletlerini dâhil ederek genişlemiştir. Baltık denizi ise Doğu Batı ayrımındaki sınır çizgisi yerine çoğunluğu AB üyesi olan devletlerle çevrili bir deniz olmuştur. SSCB'nin dağılmasıyla Avrupa kıtası üzerinde oluşan boşlukta Orta ve Doğu Avrupa AB ve NATO'ya üyelik süreci devletlerin güvenlik ve dış politika tercihlerinin temelini yerleşerek bir yol haritası çizmiştir. Aslında NATO'nun, AB'nin genişlemesi Orta ve Doğu Avrupa Devletlerinin Avrupa Konseyi ve AGİT'e de katılması ortak bir dış politika çerçevesi oluştururken devletlerin içsel dönüşümünüde yasallaştırmıştır.²³⁰

Sovyetleri Birliğinin yıkılmasıyla birlikte Avrupalı devletler güvenlik ve savunma politikalarını geliştirme kararı almışlardır. İlk adım 1998 Aralık ayında Saint Malo Zirvesinde gerçekleşerek AB için ABD'den bağımsız bir savunma politikası kurmak için birliğin ekonomik gücüyle desteklenmiş askeri güç oluşturma fikrinin kurumsalaşma sürecine girilmiştir. AB Köln Zirvesinde ise AGSP kavramı ilk kez yer alarak bu politikanın güçlendirilmesi amaçlamıştır.²³¹ 1999 AB Helsinki Zirvesi ile Acil müdahale kuvveti

²³⁰Adam D. Rotfeld, the Process of Trasforming Foreign and Security Policies, American Foriegn Interests, No.29, 2007, s. 62.

²³¹ Bu politika barışı koruma, barış yapma ve kriz yönetimi gibi görevlerinden oluşan Petersburg görevleri AB'nin yeni güvenlik kimliğine katkıda bulunması için AB'ye

oluşturarak birliğe üye olmayan NATO devletlerinin de AB kriz yönetimi operasyonlarına katılımına izin verilmiştir. 2009 Lizbon Antlaşmasıyla AGSP'nin adı OGSP olmuş, bu politikanın araçları daha aktif bir şekilde kullanılarak dondurulmuş bölge içindeki ya da komşuların arasındaki çatışmaların çözümüne katkıda bulunarak AB'nin temel hedefleri istikrar, özgürlük, refaha ulaşılması hedeflenmiştir. Örneğin Estonya AGSP ervesinde ilk kriz yönetimi operasyonunu Balkanlar da gerçekleştirerek 2006 yılında görevleri globalleşmiş, Asya ve Afrika bölgesinde gerçekleştirmiş sınır muhafızlarının ve gümrük uzmanlarının da katıldığı Moldova ve Ukrayna sınırındaki AB Sınır Yardımı Misyununun çalışmaları sonucunda ise Transnistria yoluyla kaçakçılık önemli ölçüde azaltılarak Moldova'nın ve Ukrayna'nın devlet bütçelerinde daha fazla gümrük vergisi toplanmasına ve suç yapılarının yayılmasını engellemiştir.²³²

Ortak bir savunma kimliğinin yanında AB bölgedeki güvenlik sorunlarının çözümüne odaklanarak 2004 yılında bir Avrupa Komşuluk Stratejisini yayınlamıştır. Bu stratejinin uygulanmasında Baltık Devletleri ve Polonya aktif yer almıştır. Letonya Doğu komşularının için açık kapı politikasını destekleyici olmuş ve bu politikaya ek olarak bölgesel ve ikili ilişkilerde de aktif rol oynamıştır. Letonya Moldova ve Gürcistan'ı Litvanya ve Polonya Ukrayna'yı, Estonya ise Gürcistan'ı kalkınması için hedef ülke seçmişlerdir.²³³ Ayrıca Litvanya demokratik ve Avrupalı bir Belarus için

---

sorumluluklar yüklemiş bu sorumlulukları yerine getirebilmek içinde askeri güce ihtiyacına dikkat çekmiştir. Bu askeri gücün özellikle NATO'nun aynı amaçlı operasyonlarına halel getirmeksizin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü o döneme kadar bu görevi Avrupa için yerine getiren NATO'dur. AB içindeki İngiltere'nin başını çektiği Atlantikçi görüş ve ABD'den den daha bağımsız bir savunma politikası izlenmesini savunan Fransa'nın önderlik ettiği Avrupalı görüş Saint Malo Zirvesinde uzlaşarak AGSP'nin ilk adımlarını atmışlardır. Belgin Akçay, İlke Göçmen, "Avrupa Birliği, Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s.600-606.

²³²Estonya Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, Avrupa güvenlik Savunma Politikası <https://vm.ee/sites/default/files/content-editors/web-static/476/ESDP.pdf> (erişim tarihi:18.06.2019)

²³³ Letonya ayrıca Belarus'taki gelişmeleri takip ederek bir politika geliştirmeye çalışmıştır. Letonya politikası komşu ülkelerinde demokratikleşmeyi desteklemek için gösterdiği çaba ile Rusya ve enerji konularına odaklanan bir mevcut gerçeklere ülke çıkarlarının uygun şekilde gözeltildiği "Realpolitik" bakış açısı ile arasındaki kapsamlı bir denge olarak görülebilir. Andris Spruds, "Shared Neighbourhood": Between the Perceptions and Interests of EU "Ostpolitik" and Russia's "Near Abroad" Policy, s14-15. <http://library.fes.de/pdf-files/id/04875.pdf> (erişim tarihi:23.05.2019)

Stratejiler geliştirerek Kaliningrad bölgesi üzerindeki çıkarları uygulamaya başlayarak AB'nin doğu politikası için ivme kazandırdığı görünmektedir.²³⁴

AB'nin işleyişinde önemli değişiklikler meydana getiren 1 Aralık 2009 tarihinden yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması Baltık devletleri için önemli bir rol oynayarak anlaşmanın öngördüğü politikaları güçlendirerek uygulamaya çalışmıştır. Lizbon Antlaşması ile AB güvenlik politikasına odaklanarak müşterek bir savunma zorunluluğu getirmiş, ortak savunma konusunda aynı ilgiye sahip olan bazı devletlerarasında işbirliğinin yoğunlaştırarak, Birliğin değerlerini koruması için inisiyatif almasına izin vermektedir.²³⁵ Baltık Devletleri politik ve ekonomik çıkarları için geçmiş ve günümüzdeki sorunlarının çözüm aracı olarak Lizbon antlaşmasını kullanmak istemiştir. AB'de Baltık Devletlerine yönelik politikalarında dikkatli davranarak bu bölgenin eski Sovyet ülkeleri günümüzde AB'nin Doğu komşularına Birliğin kapısını açık tutmuş Baltık devletlerine stratejik açıdan verdiği önemi göstermiştir. Baltık devletleri de komşuluk ilişkileri çerçevesinde Birliğin Doğu komşularıyla ilişkilerini geliştirmeyi kendisine görev bilmiştir. Ancak 2014 Ukrayna krizinden sonra bu görev dağılımında değişiklik gözlemlenmiştir. Rusya ile ortak komşular konusunda AB ve NATO'nun stratejilere daha az odaklanarak dış politika hedeflerine diğer yönelmişlerdir. Estonya dış politika hedeflerini İskandinav Devletleriyle daha fazla ilişkilendiriş, Litvanya Polonya benze bir şekilde davranarak ama Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonunu zorlamaya devam etse de başarılı olamıyor, Letonya ise komşularıyla ilişkerde köprü görevini sürdürerek AB ve NATO ile kendi entegrasyonunu güçlendirmeye odaklanmıştır. Ancak Ukrayna krizinden sonra başta Letonya olmak üzere diğer Baltık Devletlerin AB'nin komşuluk politikasındaki yerleri konusunda farklı açıdan yaklaşmaktadırlar. Estonya dış politika politika tercihlerini Nordik ülkelere yaklaştırmış, Litvanya Polonya gibi NATO'nun

---

²³⁴Iris Kempfe, Filling in a strategic white spot on the European map, in Russia, the EU and the Baltic States, http://www.cap.lmu.de/download/2006/2006_Russia-EU-Baltic.pdf (erişim tarihi:16.05.2019)

²³⁵ Ligia Istrate, *a.g.e.*, s.48.

Ukrayna'ya yakınlaştırmaya çalışmış, Letonya ise komşuluk politikasından daha çok AB ve NATO'ya kendi entegrasyonu ile ilgilenmektedir.²³⁶

Baltık Devletleri AB'ye her zaman AB'nin kendisine ihtiyaç duyduğundan daha fazla ihtiyaç duymuştur. Rusya ilişkiler yönelimi AB ile nispeten uyumlu çalışmıştır. AB'de enerji meselesi gibi hassasiyet gerektiren konularda Baltık devletlerinin güvenlik endişeleri dikkate almamıştır. AB üyesi olmak, özellikle Rusya ile ilişkilerinde hem ekonomik hem de politik avantaj sağlamıştır. 2008-2010 döneminde ekonomik kriz, Baltık ülkelerinin ekonomik-politik tedbirler için bir tür test olmuştur.²³⁷

Sonuç olarak Baltık Devletleri AB'yi Rusya ile sorunlarını çözebilecek bir platform olarak gördüğü söylenebilir.²³⁸ Bu platformdaki sorun haline dönüşen konular kademeli olarak artmakta ve şekil değiştirmektedir. Baltık Devletlerinin AB'yi Baltık Rusya ilişkilerinin içine çekilmesi ise Rusya'yı rahatsız etmektedir.²³⁹ Çünkü Rusya enerji konusunda AB ile önemli bir ortaktır. Daha açık bir ifadeyle AB enerji konusunda Rusya ve yönetimdeki Avrasya gaz ve petrolüne bağımlıdır.

AB'nin enerji bağımlılığı Doğu komşularına yönelik politikalarda Rusya'ya karşı tanınan imtiyaza dönüşmemesi gereklidir.²⁴⁰ Gürcistan ve Ukrayna'daki renkli devrimlerden sonra bu devletlerde yüzünü tıpkı Baltık Devletleri gibi yüzlerini batıya dönerek AB ve NATO 'ya yakınlaşması üzerine Rusya yakın bölgesinde etkisini sürdürebilmek için enerji sağlayıcı kozunu kullanmıştır. Önce Gürcistan ve Ukrayna'ya doğal gaz salınımını kesmesi, AB ve dünya piyasasında gaz ve petrol fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Bu durum AB'nin Rusya 'ya enerji konusundaki bağımlılığını gözler önüne sermiş olmasıyla beraber AB enerji kaynakları konusunda alternatif arayışına

²³⁶Jeremy W. Lamoreaux, Nicholas Dyerly Does Latvia Matter in Regional Geopolitics?, Journal on Baltic Security, Cilt4 Sayı:1, 2018, s.16.

²³⁷ Mait Talts, Some aspects of the Baltic countries' pre- and post- accession convergence to the European Union ,Baltic Journal of European Studies , Cilt3 Sayı.1,2013,s. 77-78

²³⁸Iris Kempe, The Baltic States and the EU's Russia Policy, 2007, s.27 <http://library.fes.de/pdf-files/id/04875.pdf> (erişim tarihi:06.05.2019)

²³⁹ Bastion, Beacon or Bridge? Conceptualising the Baltic Logic of the EU's Neighbourhood, 2007, Cilt 12 Sayı 1, s.121.

²⁴⁰ Arunas Molis, Standpoint of the Baltic states towards NATO and ESDP: the Russian factor, Lithuanian Foreign Policy Review, Sayı 20, 2008, s.29.

itmiştir. AB alternatif arayışına giderken ise Rusya'yı karşına almamak için ortak komşularına yönelik politikaları derinleştirememiş Baltık Devletleri bu açığı kapatmak için çaba göstereceği yüzeysel kalmıştır. Renkli Devrimlerle başlayan bölge içinde gerilimler ise Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna askeri müdahaleleri ile Rusya ile iyi ilişkiler kurma döneminin sonuna geldiğini göstermiştir.

Bu bölümde NATO ve Rusya ilişkileri arasındaki Baltık Devletlerinin yerini daha iyi tanımlayabilmek için devletlerin kısa tarihine, jeopolitik konumuna, bağımsızlığını tekrar nasıl kazandığına dair değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Bölge üzerindeki etkili Rusya Federasyonu, bu devletlerinin NATO ve AB ile ilişkilerinin temelini ve Avrupa ile Rusya arasındaki jeopolitik konumu belirlemiştir. Baltık Devletleri; AB ile ilişkiler istikrar sağlama üzerine, NATO ile ülke güvenliğini sağlanması ve Rusya ile Sovyet sendromu etkisiyle tehdit algısı üzerine şekillendiği sonucuna varılmaktadır. Bu çerçevede üçüncü bölümde Baltık devletlerini artan güvenlik kaygılarına NATO Rusya ilişkilerine etkisi ve ülkelerinin NATO ve Rusya arasındaki konumu gözler önüne serilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO 2010 KONSEPTİ SONRASI

NATO-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ VE

BALTİK DEVLETLERİ

NATO-Rusya Federasyonu ilişkilerin gelişimi NATO'nun geçirdiği dönüşüm süreciyle sıkı bir şekilde bağlantılı ilerlemiştir. Stratejik konseptler ise bu dönüşüm sürecinin çıkış noktası olmuştur. Dönüşüm sürecinin bir parçası olarak Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği için genişleyen bir NATO ve SSCB'nin dağılmasıyla yenedünya düzeninde güçlü bir devlet olarak var olmaya çalışan Rusya Federasyonu düşman olmaktan çıkmıştır. İki tarafta Avrupa güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası Rusya ve NATO yüzleştiği iki önemli kriz karşımıza çıkmaktadır. 2008 yılında Gürcistan'da meydana gelen iki özerk bölge Güney Osetya'ya ve Abhazya'ya Rus güçlerinin girmesiyle başlayan savaş ve paylaştıkları ortak mahalleye bakış açılarının değişmesi sonucu daha şiddetli patlak veren Ukrayna krizidir. Ukrayna krizi NATO-Rusya ilişkileri arasında bir dönüm noktası olmuştur. Baltık Devletleri de bu dönüm noktasının merkezine yerleşmiştir. Baltıklar bağımsızlığından itibaren algıladığı Rus tehdidinin boyutunu değiştirdiğini NATO'nun fark etmesini sağlamıştır. NATO için Baltık bölgesinin güvenliği öncelikli konu olmuş ve zirvelerinde çıkan kararlara yansımıştır.

Çalışmanın bu bölümünde NATO'nun en yeni stratejik konsepti ile değişen ilişkileri bahsedilmeden önce NATO-Rusya Federasyonu ilişkilerinin gelişim sürecine, bu sürece etki eden başlıca olaylara değinilecektir. Rus dış politika tercihleri ise NATO ve Baltıklar açısından önemleri dikkate alınarak, NATO-Rusya ilişkilerinde Baltık devletlerinin rolü ve değişen koşullar çerçevesinde uluslararası alandaki varlığı açıklanmaya çalışılacaktır. Baltık

Devletlerin ilişkilerdeki rolü anlamak için Ukrayna Krizi ve sonraki yaşanan gelişmeler analiz edilecektir.

3.1. NATO-Rusya Federasyonu Arasında İlişkiler

NATO-Rusya arasındaki ilişkiler SSCB'nin dağılmasıyla yeni bir evreye girmiş, NATO'ya ihtiyaç kalmadığı düşüncesine karşılık yeni düzen oluşurken Avrupa'da güvenliğinin sağlamlasında ihtiyaç duyacağı gerçeğiyle yüzleşmişlerdir. NATO Avrupa güvelliği için yen stratejisi açıklamış ve eski Sovyet devletlerine yönelik genişlemeyi tercih etmiştir.

Sovyetler Biriliğın dağılmasıyla birliğin içindeki devletler değişim süreci içine girmişlerdir. Rusya Federasyonu, birliğin içindeki diğer devletlere göre sahip olduğu kaynakları ve demokratikleşme çabalarıyla yeni dünya düzenine daha hızlı bir geçiş yapması beklenmiştir. Ancak Rusya siyasi istikrarsızlığa girmiş ekonomik sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bu sorunların çözümü için ise Rusya halkı güçlü bir lidere ihtiyaç duymaya başlamıştır.²⁴¹ Rusya iç sorunlarıyla uğraşırken dış politikalarını eski SSCB devletleri ve komşularıyla sınır tutmuşlardır.²⁴² 1998 yılındaki ekonomik sıkıntılar Rusya karşısına ekonomik kriz olarak çıkmış. Boris Yeltsin Başbakanlık görevinden istifa ederek vekâleten yerini Vladimir Putin'e bırakmıştır. Putin Rus dış politikasında Batı ile dostluk ya da stratejik işbirliği kurmak yerine pragmatik bir işbirliğin kurmayı hedeflemiştir. Putin'nin Batıya yönelik değişen politik anlayışı Rusya'nın stratejik belgelerine de yansımıştır. 2000 yılındaki dış politika doktrinine göre güvenlik birincil öncelik olarak yer almış, yakın çevresi içinde yaşayan vatandaşların haklarının korunmasını güvenlik kapsamına dâhil etmiştir.²⁴³ Aslında Rusya'nın dış politikadaki iddialı tercihleri, güç dengesini değiştirme ve Batı devletlerini Avrupa'daki ve

²⁴¹ Arkady Moshes, *Uncertain Partnerships; Russia's Relations with NATO and EU After the Double Enlargement*, Sam Paper 2006, s.168.

²⁴² Havva Kök, "NATO'nun Genişlemesi:Avrasya'da Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi", **Yeni Büyük Oyun**, (Der Mehmet Seyfettin Erol), Barış Platin Yayınları, Ankara, 2009, s.104.

²⁴³ Kök, *a.g.e.*, s.119.

dünyadaki özel konumunu tanımaya ikna etme arzularından kaynaklanmaktadır.²⁴⁴

NATO-Rusya İlişkilerin temel sorunu Rusya'nın Avrupa güvenlik stratejinin gerçekleşmesinde etkili olacak büyük bir devlet olarak görülmesine rağmen, ittifak kararlarına karşı veto yetkisinin olmamasıdır. Bu durum Rusya tarafından ikiyüzlülük olarak algılanmış ancak bu durumun iki tarafın arasında bir güç savaşı olması dışında bir amaç meselesine dönüşmüştür. Çünkü NATO 1991 yılında benimsediği açık kapı politikasıyla Doğu Avrupa'da güven ve istikrarı sağlamayı amaçlamıştır.²⁴⁵ Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'yı artık düşman olarak görmediği birçok kez tekrarlamasına rağmen Rusya NATO'nun genişleme hamlelerini kendi varlığına yönelik algılayarak ilişkilerin gelişiminde yapıcı bir rol oynamak yerine daha çok engelleyen bir aktör konumunda olmuştur.

3.1.1 Soğuk Savaş Sonrası NATO-Rusya Federasyonu arasındaki İlişkiler

Soğuk savaştan sonra Rusya'nın dış politika hedefleri; ülkenin ekonomik büyüme ve gelişmesine elverişli olan ve Rusya'yı küresel ekonomik sisteme entegre eden uluslararası bir ortam yaratmak ve Rusya'nın modern bir büyük güç konumunu yeniden kazanmak üzerine şekillenmiştir. Gorbaçov ve Yeltsin'in dış politikaları öncelikle Batı'ya dâhil olmayı ve bütünleşmeyi amaçlamış, Putin ise Batı'dan bağımsız ama Rusya için olumlu olacak batı etkileşimi kabul etmiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle Rusya'nın NATO'ya üye olmasına yönelik tartışmalar gündeme gelmiş ve NATO ile ilgili dış politikasını şekillendirmesini sağlamıştır. Boris Yeltsin 1991 yılında NATO'ya tam üye olarak katılmak isteğini belirtmiş, bunun siyasi bir amaç olarak göstermesine rağmen daha sonra metinde aslında olumsuzluk ekinin atlanarak yer almadığını ve ittifaka üyeliği gündeme getirmedikleri şekilde okunması gerektiğini

---

²⁴⁴Riina Kaljurand A Big Fish in a Small Pond - Russia's Security Interests in the Baltic Sea ,Briefing Paper 1/2012 s.1 .

²⁴⁵James M. Goldgier, The Future of NATO, Council Special Report No. 51, 2010, s.10.

açıklanmıştır.²⁴⁶ Ancak bu baskı hatası açıklamasına rağmen diğer bir görüşe göre İttifak Rusya'nın hazır olmadığı gerekçesiyle red ettiği'dir.²⁴⁷ Ancak Rusya'yı tamamen dışlamayacağını farkındalığı ile KAİK ve BİO programına davet etmiştir. KAİK 1992 yılında üye olarak batı yanlısı oluşunu göstermekle beraber 1993 yılında kabul ettiği Askeri Doktrin ve Dış Politika Konsepti etkisiyle NATO operasyonlarına katılımlarını sağlayacak BİO'yu, İttifakın Bosna'daki müdahalesinden sonra 1994 yılına kadar imzalamamıştır. Rusya aynı yıl içinde Çeçen Savaşı'nda Rusya'nın insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle kınayan Batıya karşı NATO'nun Soğuk Savaş sonrası varlık nedeni ve NATO'nun genişleme politikasını eleştirmiştir.²⁴⁸ NATO'nun genişlemesi Yeltsin'e göre Avrupa'ya bu sefer soğuk bir barış ortamı getirmiş ve yeni bir bölünme yaratarak Rusya izole etmiştir.²⁴⁹ NATO ise bu algıyı yıkmak için 1994'ten beri iki yönlü bir strateji izlemiştir. Yeni katılacak üyeler için bir üyelik planı hazırlayarak ve Rusya ile karşılıklı güvene dayalı işbirliğini ilerletmek, resmi bağları güçlendirerek NATO ile Rusya arasında istişareler oluşturmak hedeflenmiştir.

Aslında bu strateji Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin ve Rusya'nın savunma güçlerinin NATO ile birlikte çalışabilir hale getirmek için zaman kazanmayı hedeflemiştir.²⁵⁰ NATO, genişleme politikasının Rusya karşı olmadığı Soğuk savaş sonrası Avrupa güvenliği için olduğunu vurgulayarak ilk genişlemesi dalgası Polonya Macaristan Çekoslovakya'yı dâhil etmiştir. Eski Sovyet ülkelerinin NATO'ya katılmasını ne karşı durmuş ne de sıcak karşılamıştır. Rusya'nın söylemleri ikisi arasında büyük bir boşluk yaratmıştır. Çünkü kendisi de bu genişlemeyi nasıl değerlendirmesi gerektiğine yaşadığı içsel dönüşüm sürecinde karar verememiştir. Nihayet Rusya NATO'nun doğu genişlemesinin ilk dalgası konusundaki endişelerini gidererek "NATO-Rusya Federasyonu Kurucu Senedi" 1997 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşma ile

---

²⁴⁶ Jamarov, *a.g.e.*, s106.

²⁴⁷ Merve Yapıcı, Rusya-Nato İlişkilerinin Dünü, Bugünü Ve Geleceği, "Rusya-NATO İlişki 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, 2007, s.1453.

²⁴⁸ Yapıcı, *a.g.e.*, s.1454.

²⁴⁹ Lane, *a.g.e.*, s.300.

²⁵⁰ Lane, *a.g.e.*, 301.

Avrupa güvenliğini sağlamanın ortak çalışma için "Daimi Ortaklık Konseyi" (DOK) kurulmuştur. NATO ve Rusya DOK içinde çeşitli güvenlik sorunlarında istişare edebilecek bir mekanizmaya kavuşmuş olsalar da kriz durumunda görüşme ve danışma organına dönüşmemiştir.²⁵¹ Konsey işbirliği içinde çalışması NATO'nun eski Yugoslavya toprağı Kosova'da yaşanan çatışmaları durdurmak için düzenlediğı hava saldırısı konusunda anlaşamamaları üzerine faaliyetlerine ara vermiştir. Eski düşman tarafların arasında sürdürülebilir bir güvenlik işbirliğini sağlama girişimi, kısa ömürlü olmuştur. Balkanlardaki krizin devam etmesi ve NATO yeni bir stratejik konsept(1999) ile görevlerini yeniden tanımlaması ve NATO'nun genişlemesinin devam edeceğinin anlaşılması kurucu senette ön görülen hedeflere ulaşamamasının ana sebebi olarak görülebilir.

NATO ile Rusya arasındaki bu ortaklık sırasında Rusya Baltık devletlerin üye olmasını istememiştir.1997 yılında Rusya Dış İşleri Bakanı Primakov "Baltık Ülkelerinin NATO'ya katılımları Rusya için kabul edilemez olduğunu söylemiştir.²⁵² Rusya Baltık devletlerini bir bütünün parçası değil, tek tek karşısında görmek istemiştir. Ancak DOK ile Rusya'ya başta Baltık devletlerinin NATO'ya katılması ve yeni üyelerin katılmasına karar verecek bir yetki tanımamıştır. DOK' un matematiksel formül olarak toplam 17 katılımcısı 16 NATO üye devlet ve Rusya olarak "16+1" olarak gösterilmesinde bunu en önemli kanıtıdır.²⁵³ Bu yüzden Rusya için bu ortaklık yeniden gözden geçirilmesi gerektiğı inancı oluşmuştur²⁵⁴

NATO'ya Polonya Macaristan ve Çekoslovakya 1999 yılında üye olduğunda sonra ki üye olacak Baltık devletlere göre kolay bir süreç yaşamıştır. Bu devletler Üyelik Katılım Planı denilen NATO'ya üyelik şartları kendilerine uygulanmamıştır. Baltık Devletleri ise bu şartları yerine getirebilmesi için plana dâhil edildiğinde, Üyeliğe katılım süresini uzatmak

²⁵¹Jamarov, a.g.e, s.129.

²⁵²J L. Black, "Russia and NATO Expansion Eastward - Red-Lining the Baltic States," International Journal Cilt54, Sayı 2,1999, s251.

²⁵³Martin Smith, "NATO-Russia Relations: Will the Future Resemble Past", **NATO In Search A Vision** Gülnur Aybent, Rebecca Moore,(Ed.), Georgetown University Press, Washington DC, 2010, s.101,

²⁵⁴Hassig, a.g.e., s 60.

için Rusya hamlelerini sertleştirmiş, Avrupa içinde Silahsızlanma Antlaşmalarını, sınıra füze konuşlandırma içeren yaptırımlar, askeri tatbikatları korkutmaya dayalı hamleler Baltıkların NATO'ya üyelik isteğini arttırmıştır.²⁵⁵

Rusya'nın NATO'nun genişlemesine yönelik tepkileri ve kurucu senet beraber değerlendirildiğinde, karmaşık bir yapıdadır. Rusya hem genişlemeye karşı tepkisini ortaya koymakta hem de NATO ile arasında kurulan "özel ilişkiyi" kaybetmek istememiştir. Bu ikilem taraflar arasında yapıcı bir ilişki kurmasına izin vermemiştir.

3.1.1.1. 11 Eylül Saldısı sonrası NATO-Rusya İlişkilerinde Yeni Dönemin Başlaması

11 Eylül olayları, Kosova krizinden sonra NATO ile Rusya ilişkilerinin yeniden kurulmasına katkıda bulunmuştur. NATO 11 Eylül saldırısına karşı hızlı tepki göstererek 12 Eylül'de terör eylemlerinin yurt dışından yönlendirildiğine dair kanıtlar üretildiği takdirde, bu eylemlerin NATO üyesi bir devlete karşı bir saldırı olarak değerlendirileceğini ve diğer devletlerin 5. Maddeye uygun davranacağını ilan etmiştir. Uluslararası terörizm NATO'nun gündemine girerek 2 Ekim 2001'den itibaren ise NATO, 5. Maddeyi düzenleyen hükümlere uygun olarak hareket etmeye başlamıştır. İttifakın güçlü müttefiklerin ABD NATO üyeliğinden faydalanarak kendisin maruz kaldığı terörizm faaliyetinin Afganistan kaynaklı olduğunu ve buraya yapılacak operasyonu NATO'yu merkezine oturtmuştur.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin terör saldırılarından sonra Amerika Devlet başkanı George W. Bush aramış baş sağlığı dileyerek, uluslararası terörizm karşı işbirliğine hazır olduğunu belirtmiştir. Rusya ile Batı'nın arasında yeni bir dönemin başlangıcına işaret ederek, Rusya güvenlik ve dış politikasındaki stratejik bir değişime gitmiş ve Batı karşıtlığından vazgeçerek işbirliği ve dayanışmaya gibi terimler yer almaya başlamıştır. Hatta bu terör saldırıların iki kutuplu uluslararası sistemi tekrar ortaya çıkardığını ancak bu

---

²⁵⁵ Yetsin NATO üyeliğini engellemek için Baltık Devletleri'ne ittifaklar yaratmak istemiş, garantiler sunmuş ve bu garantiler ile Baltık devletleri için NATO üyeliğinin gereksizleştirmek istemiştir. Hassig, *a.g.e.*, s.61.

sefer taraflar doğu ve batı olarak değil, ABD ve Rusya'nın dâhil olduğu terörle mücadele ve terör örgütleri olarak ayrılmıştır.²⁵⁶ ABD'nin önderliğinde NATO ile Rusya ilişkileri yeni bir döneme girerek Rusya ile ilişkilerin tekrar durmaması için 2002 yılında NATO-Rusya Roma Zirvesinde NATO-Rusya Koseyi (NRK) DOK'a göre farklı bir formatta karşımıza çıkmıştır. DOK, NATO toplam üye sayısı artı Rusya'yı içerirken (16+1) NRK'da ittifakın tüm üyeleri ve Rusya veto hakkı olmaksızın eşit statüde sayılmıştır. NATO, Rusya'yı özel bir ortak olarak tanımlamaktan kaçınmasına rağmen NRK'dan başka hiçbir ortaklık kurduğu devlete eşit statü vermemiştir.²⁵⁷ NRK'nın diğer bir önemide güncel güvenlik konularında süregelen bir siyasi diyalogun geliştirilmesi için bir forum oluşturmasıdır. Başta Ukrayna, Belarus, Orta Doğu gibi NATO'nun dönüşümü, enerji güvenliği, füze savunması, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması konularında görüşmeler yapılarak pratik işbirlikler için fikirler üretilmiştir.

NATO ile Rusya arasındaki ilişkiyi tazeleyen Putin dış politikasında pragmatik yaklaşımının kökeni Avrasyacılıktan gelmekler beraber bu dış politika modeli Avrasyacılığın bir revizyonu olarak görülmektedir.²⁵⁸ NRK ile tarafların yakınlaşması rağmen Rusya'nın NATO'nun genişlemesi ile ilgili endişeleri son bulmamıştır. Putin'in izlediği çok yönlü dış politika başarılı bir şekilde ilerlerken özellikle batı ile sağladığı yakın ilişkiler çerçevesinde daha esnek bir politika izlemiştir. Uzun zamandır NATO'nun gündeminde olan Baltık Devletlerinin ittifaka katılmasına ses çıkarmaması için NRK oluşturulmuştur.²⁵⁹

NRK çerçevesinde işbirlikleri artarak 2005 yılında denizaltı kurtarma teknolojik desteğiyle Rusya'ya yardım ederek 7 denizcinin hayatını kurtarıldı.

---

²⁵⁶Ceslovas Laurinavičius, Russia's Foreign Policy after September 11, Lithuania Strategic Review, 2002, s.166.

²⁴⁸DmitryDanilov,Russia-NATO: Strategic Partnership Dilemmas https://RussianCouncil.ru/enanalytics-and-comments/analytics/Russia-NATO-strategic-partnership-dilemmas/?sphrase_id=29798020

²⁵⁸ Sleivyte, *a.g.e.*, s15.

²⁵⁹Rusya Baltık Devletlerinin belli bir askeri güç, teçhizat konusunda sınırlamalar getiren AKKA'yı o dönemde imzalamasından dolayı sınır komşusu bu devletlerde NATO'nun sınırsız bir askeri güç konuşlandırmasından olanağından dolayı bu genişleme dalgasına uzun süre karşı çıkmıştır. Yapıcı, *a.g.e.*, s. 1463-1464.

2006 Riga Zirvesinde ise Rusya Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyelik tartışmalarının artmasından dolayı dikkatle takip etmiş, bu iki ülke ile ilişki diyalog seviyesinde kalmıştır. NATO, Rusya'yı tekrar karşısına almamak için bu ülkelere karşı temkinli davranmıştır. Riga Zirvesinde genişleme konusu dışında enerji tedarikçilerinin NATO üyesi bir devlete yönelik gazı kesmesine karşın ortak bir tutum izleme teklifi ortaya atılmıştır.²⁶⁰ Özellikle Baltık Devletleri ve Polonya Rusya ile yaşadığı siyasi gerilimlerin sonucunda yaptırım unsuru olarak enerji kozunu kullanmasını engellemek istemiştir.

2007 Münih Güvenlik Konferansı Rusya Devlet Başkanı Rusya'nın gelecekteki politikalarının temelini belirtmiş yeni bir Soğuk Savaş mı sorusunu gündeme getirmiştir. Aynı konferansta NATO'nun genişlemesi ittifakın modernleşmesi ve Avrupa güvenliğinin sağlanmasına bir katkısını görmediğini belirtmiştir.²⁶¹ 1999 yılında onayladığı Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'na NATO Devletlerinin Rus askeri kuvvetlerini Moldova ve Gürcistan'dan çekilmeden onaylamayacaklarını belirtmeleri üzerine katılımını askıya almış ve Rusya'nın 2007'de stratejik bombardıman uçuşlarına yeniden başlamasıyla Rusya'nın NATO ve AB arasındaki artan uyumsuzluğu göstermiştir.²⁶²

3.1.1.2. 2008 Rus- Gürcistan Savaşı ve Baltık Devletleri

Rus-Gürcistan savaşı Avrupa bölgesindeki Eski Yugoslavya Devletlerinin arasındaki savaştan sonra iki devletin karşı karşıya geldiği ilk savaştır.²⁶³ Kosova ve Bosna Hersek konularında anlaşamamış olsa bile Rusya do çatışmaların içerisinde yer almamıştır. Ancak Rusya askeri seçenek kullanarak uluslararası anlaşmalar ile koruma altındaki Gürcistan'ın iki özerk bölgesi Güney Osetya ve Abhazya özerk bölgesine müdahalede bulunarak bunun değiştiğini göstermiştir.

---

²⁶⁰ Kök, *a.g.e.*, s115.

²⁶¹Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy(10.02.2007),<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> (erişim tarihi:03.0.2019)

²⁶²Andrew Monaghan, A 'New Cold War'? Abusing History, Misunderstanding Russia , Chatham House, Mayıs 2015 (Rapor), s.4.

²⁶³James S. Corum, The Security Concerns of the Baltic States As NATO Allies, the Letort Papers, Strategic Studies Institute, 2013, s.17.

Abhazya ve Güney Osetya, Sovyet sonrası Gürcistan ve Rusya arasında özerk bir konuma sahiptir. Sovyetlerin dağılmasıyla Gürcistan bağımsızlığını ilan ederken Güney Osetya'daki bağımsızlık fikirleri gündeme gelmiştir. Ancak Gürcistan'ın da baskılarıyla bölge özerklik statüsüne her iki tarafta razı olmuştur. Ancak kendi hükümetleri olmasına rağmen Gürcistan sınırları olan iki bölgenin Rusya ile yakın olması Gürcistan için hep bir sorun olmuştur.²⁶⁴ Aslında Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'ya yönelik stratejileri, Sovyet sonrası diğer yakın komşularına yönelik uyguladığı stratejiler farklı değildir. Sadece bölgede Rus desteğinden dolayı bir içi çatışma savaşa dönüşmüştür. Gül Devrimi ile Rus etkisi altından çıkmaya çalışmış Güney Osetya ve Abhazya için barışı korumak görevi adı altında, Gürcistan içindeki Sovyet döneminden kalma askeri birliklerinin varlığı ve NATO Bükreş Zirvesinde Gürcistan ve Ukrayna'nın üyelik konusunu ertelemesi Gürcistan için son nokta olmuştur. Gürcistan Başbakanı Sakaşvili ise NATO'dan beklediği sonucu göremiyince Rusya'nın Gürcistan üzerindeki provokatif hareketlerine karşı Güney Osetya özerk bölge üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. Rusya için beklediği ortam oluşmuş Rus etnik varlığı ve bölgenin özerkliğinin geri kazandırılması bahanesiyle askeri müdahale düzenlemiştir. Gürcistan kuvvetleri Güney Osetya'ya doğru ilerlerken karşısında, hava saldırıları ve Rus silahlı kuvvetleri ile ülkenin ana doğu-batı yolunu kesmiş, Rus güçleri Poti limanına ulaşarak ve Gürcistan'ın başkentine yaklaşmıştır. Beş günlük çatışmada, Gürcistan'dan 170 asker, 14 polis ve 228 sivil öldürüldü ve 1,747 kişi yaralanmış, 67 Rus askeri, 365 Güney Osetya asker ve sivil öldürülmüştür.²⁶⁵

Fransız Devlet Cumhurbaşkanı Sarkozy arabuluculuk girişimi ile Rusya ve Gürcistan arasında ateşkes imzalanmıştır. Ancak bu ateşkes, savaşı bitirmesine rağmen bölgenin akıbetini belirsiz bırakmıştır. Aslında Rusya, AB ve NATO'dan iki tür siyasi tepki beklemiştir. Öncelikle Saakaşvili rejiminin demokratik olarak reddedilmesi beklemiş ve Rusya'nın Sovyet sonrası

---

²⁶⁴Andre W. M. Gerrits, Max Bader, "Russian Patronage Over Abkhazia and South Ossetia: Implications For Conflict Resolution", East European Politics, Cilt 32, Sayı 3, 2016, s.299.

²⁶⁵Council Of European Union, "Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia", Report, Cit 1, 2009, s.15.

bölgedeki Kremlin özerk bölgelere özel haklarının tanınmasını istemiştir.²⁶⁶ Rusya ise bu özerk bölgelerinin uluslararası alanda temsilcisi olacağını vurguluyordu. Güney Osetya ve Abhazya Rusya'dan başka üzere çok az ülke tarafından tanınmasına rağmen Batı Devletlerinin Gürcistan sınırları içinde özerk olarak kabul ettiği Rusya ve Gürcistan arasında şu an için dondurulmuş çatışma olarak iki ülke arasında yeniden yükselme olasılığı yüksektir.

Rusya'nın Gürcistan toprak bütünlüğüne yaptığı müdahale ise Baltık devletlerinin güvenlik endişelerinin artmasına neden olmuştur. Aslında bağımsızlığı kazandıklarından beri Rusya'ya karşı duyduğu güvensizliği diğer Avrupa ülkelerine de göstermesi açısından bir örnek oluştursa da maalesef bu devletleri endişeleri Rusya ile geçmiş ilişkilerinin nedeniyle abartıldığı düşüncesiyle ciddiye alınmamıştır. Rusya yakın gelecekte bu devletlere karşı bir silahlı saldırı düzenleme olasılığı düşük olsa bile Baltık Devletleri böyle bir saldırı olasılığını engelleneme konusunda endişelenmiştir.²⁶⁷ Baltık Devletlerinin bu endişesinin altında elbette Çarlık dönemi ve Sovyet dönemindeki Rus yayılcılığı dayanak olmuş ve bunun bitmediğini göstermeye çalışmıştır. Gürcistan Savaşı sırasında Rusya Devlet başkanı Mederev Rus politikalarının etki alanlarını açıkça sınır komşuların kapsadığını belirtmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ile Letonya Dışişleri Bakanı Maris Riekstins, arasındaki 9 Ekim 2008 tarihli bir toplantıda Gürcistan'daki savaşı Rusya'nın komşularına saldırmaya hazır olduğunu açıkça ortaya koymuş Rus ordusunun Baltık bölgesinden sadece 100 kilometre (60 mil) mesafede egzersiz yaptığını belirtmiştir.²⁶⁸

Savaşı NATO açısından değerlendirirsek bu savaş ile Rusya vermek istediği mesajı ulaştırmıştır. Gürcistan'nın NATO'ya üyeliğine karşı olduğunun ve buna asla izin vermeyeceğini savaşa müdahil olmasıyla

---

²⁶⁶Andrey Makarychev, Russia, NATO and the International Societies: Models, Policies, **Strategies Perceptions of NATO and the New Strategic Concept** (Eds. V. Dubovyk, L. Rodriguesand) IOS Press, 2011, s.78.

²⁶⁷ Mark Kramer, Russis The Baltic Region And The Challenge for NATO, Ponars eurasia Memo no: 267, 2013, s.2.

²⁶⁸Ulrike Demmer, Ralf Neukirch, NATO Developed Secret Contingency Plans for Baltic States (07.12.2010) <https://www.spiegel.de/international/europe/fear-of-Russia-NATO-developed-secret-contingency-plans-for-baltic-states-a-733361.html>(erişim tarihi:06.06.2019)

göstermiştir. Çünkü bu bölge stratejik bir kavşak iken Rus jeopolitiğinin en kırılgan noktalarından biridir. Rusya göre NATO için genişlemesinin durması gereken sınırdır.

Gürcistan savaşıdan sonra Estonya'daki siber saldırı ve ABD önderliğinde Baltıkları ve Polonya'yı savunma amacıyla Eagle-Guardian kod adlı bir savunma programının taslağını 2009 Strasbourg-Kehl Zivesinde oluşturabilmişlerdir.²⁶⁹ Baltık Devletlerinin yoğun çabalarına karşı aslında NATO içindeki büyük devletlerin daha küçük müttefiklerin güvenliğini korumak için atılan ilk adımdır. Ancak bu girişim Rusya tarafından tehdit olarak görüleceğinden ve ardında NATO'nun hazırlıklarına karşı koymak için Rusyan askeri adımlar attığı bir güvenlik ikileminin neden olabileceği düşüncesidir.²⁷⁰ Çünkü NATO Soğuk Savaşın bitmesiyle artık Rusya'yı düşman olarak görmek yerine işbirliği içinde Avrupa güvenliğini bir parçası kabul etmekteye başlamıştır. Gürcistan savaşı ise bu durumun değişeceğinin ilk göstergesi olmuştur.

Gürcistan Savaşı Avrupa'nın güvenliğe yönelik geleneksel askeri tehdittin ortadan kalkmadığını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Gürcistan Savaşı'nın ortaya çıkışı yeni bir Stratejik konsept hazırlama süreci ile aynı döneme denk gelmiştir. Yeni Stratejik konsept Gürcistan Savaşı'nın etkilerini görmek mümkündür. Bu yüzden Stratejik Belgelerinde 2010'dan itibaren siber güvenlik konvansiyonel tehditler, istihbarat gibi konulara ağırlık verilerek NATO'nun birincil görevi toplu savunmanın bir kez daha altı çizilmiştir.

Günümüzde Güney Osetya Savaşının etkileri Avrupa Bölgesi üzerindeki fark edilememiştir. Avrupa aslında bu savaşı görmezden gelmiş, gerekli tepki vermekte geç kalarak Rusya'nın 6 yıl gibi kısa bir süre sonra Kırım ilhakına teşvik etmiştir. Max Frasa'a göre "Güney Osetya savaşı ile Rusya, uluslararası

---

²⁶⁹ Ancak bu savunma planı Baltıkları nasıl korucağını açıklama konusunda eksik kalmıştır. Edward Lucas, *The Coming Storm: Baltic Sea Security*, CEPA, 2015, <https://www.cepa.org/the-coming-storm> (erişim tarihi:18.06.2019)

²⁷⁰ Kramer, *a.g.e.*, s.1.

hukuku çiğneyebildiğini, başka ülkeleri işgal edip bununla başa çıkabildiğini ve aynı şeyleri yine yapabileceğini Ukrayna'da yeniden göstermiştir.²⁷¹

3.2.Ukrayna Krizinde Baltık Devletleri

Ukrayna krizi Ukrayna AB ile 2013 yılında komşuluk politikasının araçlarından ortaklık antlaşmasını Vilnius'daki zirvede imzalaması üzerine anlaşılırken Yanukoviç, vazgeçmesi ile başlamıştır.²⁷² Yanukoviç yönetimi dış politika tercihi değişerek Rusya'nın yakın çevre politikasının önemli araçlarından bir olan Avrasya Gümrük Birliği Projesini kabul ettirmesiyle patlak vermiştir.²⁷³ Bunun üzerine ülke içinde karşıt görüşler seslerini yükseltmiş, hükümet politikasını eleştiren gruplara yönelik şiddet eylemleri başlamıştır. İç savaş olasılığı yükselmesine rağmen Batılı devletler hatta Rusya temkinli davranarak krize aktif olarak katılmamıştır. Putin Ukrayna'da yaşanan bir devrim değil taşkınlık olarak değerlendirmiştir.²⁷⁴ NATO, AB, ABD ise olayları kınamakla yetinerek taraflar için diyalog çağrısında bulunmuşlardır. Ancak şiddet eylemleri artarak insanlar hayatını kaybetmeye başlamış Rusya yanlısı olarak nitelendirilen Yanukoviç ve hükümeti istifa etmiştir. İstifası ne yazık ki krizi dindirmemiş aksine Rusya bir darbe girişimi olarak değerlendirmiş ve yine ülkedeki yaşamakta olan Rusların varlığını kullanarak Kırım'ı ilhak etmiştir.

Sovyetlerin dağılmasıyla birlite bir ulusal devlet olan Ukrayna Rusya açısından bir jeostratejik açıklığa sebep olmuştur. Dugin bu yüzden egemen bir Ukrayna'nın varlığı Avrasyacılıkta kabul etmez stratejik olarak Ukrayna'ya

²⁷¹İsmail Cıtaç, Chris Harris "Avrupa, Güney Osetya Savaşı'na gerekli tepkiyi verseydi Rusya Kırım'ı ilhak edemezdi." <https://tr.euronews.com/2018/08/09/-avrupa-gurcistan-ve-osetya-savasina-gerekli-tepkiyi-verseydi-rusya-kirimi-ilhak-edemezdi> (erişim tarihi:26.06.2019)

²⁷² Ortaklık Antlaşması AB'nin üyelik şartlarından bir olan serbest ticaret antlaşmasının altyapısını içermektedir. Ukrayna bu anlaşma red ederek aslında AB kapılarını kendisine kapatıyordu. Larsen, H.B.L."Great Power Politics and the Ukrainian Crisis:NATO, EU and Russia after 2014", Report 2014:18 Kopenhag: DIIS, Danish Institute for International Studies. s. 9.

²⁷³M.Seyfettin Erol,"Ukrayna-Kırım Krizi ya da İkinci Malta Süreci",Karadeniz Araştırmaları,2014, Sayı41, s.2-3.

²⁷⁴Putin: Ukrayna'da Yaşananlar Anayasaya Darbe ve İktidarı Silahla Ele Geçirme (04.03.2014) <https://www.haberler.com/putin-ukrayna-da-yasananlar-anayasaya-darbe-ve-5742866-haberi/>(erişim tarihi:27.06.2019)

tarihsel bağlar ile Moskova'nın Batı ve güneyinde yer alan bir uzantısı olarak görmektedir.²⁷⁵ Brzezinski ise Ukrayna'nın jeostratejik önemi konusunda bir katalizör olarak görmektedir.²⁷⁶ Sovyetlerden dağılmasıyla diğer Sovyet Cumhuriyetlerine örnek teşki ederken, 20 yıla aşkın bir süre sonra Avrupa güveninin çöküşünde yer almıştır. Vivienne Walt'a göre Rusya Ukrayna'da tencereyi kaynatırken küçük komşu devletler sıcaklığı hissetmektedir.²⁷⁷

"Kırım İlhakı" Avrupa'yı hazırlıksız yakalamıştır. AB ve NATO üyesi devletler ortak bir politika geliştirememişlerdir. Baltık Devletleri, AB'nin Ukrayna Krizine yönelik tepkisini geç ve ılımlı bulmuştur.²⁷⁸ Ancak Baltıklar birlik içinde hareket ederek, Ukrayna egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü desteklemiş ve Rusya'nın uluslararası hukuka dayanmayan eylemlerini tüm diplomatik kanallar aracılığıyla kınamıştır. Baltık devletlerinin Ukrayna'ya maddi yardım, proje desteği, reformlar konusunda uzmanlık, hükümetler tarafından sağlanan insani yardım ve sivil toplum örgütlenmelerin desteklenmesinde katılımı sağlamış hatta Litvanya, Ukrayna'ya askeri yardım göndermeyi kabul eden üç devletten biri olmuştur.²⁷⁹ Baltık Devletlerinin bu politikaları izlemesinde itici güç ise kendi güvenlikleri içinde duyduğu korkudur. Bu korku Litvanya Cumhurbaşkanı'nın sözlerindedir yansımıştır. Dalia Grybauskaitė göre "Avrupa'nın her şeyden önce Rusya'nın şu anda yaptığı şeyin savaş sonrası haritayı ve sınırları yeniden çizme girişimi olduğunun farkına varması gerektiğini ve Rusya önce Ukrayna ile başladı, bir sonraki Moldova nihayet Baltık Ülkeleri ve Polonya'ya ulaşabilecek."²⁸⁰ Bu yüzden Baltık Devletlerinin ilk tepkisi güvenliklerinin birincil garantisi olarak gördükleri NATO'yu göreve çağırmak olmuş, ittifak ise bölge içinde ortak tatbikatlar ve üç Baltık devletinde askeri birlikler konuşlandırmışlardır. Baltık

²⁷⁵ Dugin, *a.g.e.*, s.171.

²⁷⁶ Brzezinski, *a.g.e.*, s.134.

²⁷⁷ Vivienne Walt The Baltic Preaper for Putin (1 Mayıs 2014) <http://fortune.com/2014/05/01/the-baltics-prepare-for-putin/> (erişim tarihi:20.06.2019)

²⁷⁸ Maili Vilson, The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: A Case of Europeanization? , New Perspectives: Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics & International Relations Vol. 23, No. 2/2015 ,s 58

²⁷⁹ Vilson, *a.g.e.*, s.56.

²⁸⁰ The Baltic States Turn a Wary Eye Toward Ukraine., Stratfor Analysis, Mart 2014, <https://worldview.stratfor.com/article/baltic-states-turn-wary-eye-toward-ukraine> (erişim tarihi:10.06.2019)

Devletleri savunma bütçelerini arttırmak için çalışmaya başlamış krizden bu yana devletler NATO'nun öngördüğü GSMH'ların yüzde 2'sini savunmaya ayıramamıştır.

Putin'in Ukrayna Krizindeki saldırgan dış politikasının yeni Rus emperyalizmi olarak görülmektedir. Ukrayna konusundaki saldırgan dış politikası sadece eski Sovyet ülkesi şimdiki yakın çevresi içinde bulunan bir devlet üzerindeki jeopolitik etkisini geri kazanmanın yanı sıra iç kökenleride vardır. Ukrayna'nın demokratikleşme hareketlerini kendi ülkesine yansımından çekinerek Ukrayna'daki durumu medya baskısıyla farklı yansıtmıştır²⁸¹ Rusya'nın Kırım ilhaki Letonya Savunma Bakanı Raimonds Vejonis'in belirttiğine göre Avrupa güvenlik sistemini yok etmiştir.²⁸² Avrupa savunma bütçelerinde 2008 başlayan küresel krizde etkisiyle savunma harcamalarını kısarken yanın başında Rusya Sovyet dönemi askeri gücünü modernleştirerek askeri harcamalarını arttırmış ABD ve Çin'den sonra üçüncü sırada yer almıştır. Nitekim Rus askerleri 2008 Gürcistan Savaşına göre Kırım ilhakinde yeni askeri zırhları, geliştirmiş GPS sistemini kullanmıştır.

Baltıklar Rusya ile bölge içindeki konumları Rusya ile bağlantılı ulaşım ağı nedeniyle en fazla ihracat yapan ülkeler arasındadır. Baltıklar üzerinden Rusya'nın ihracatı Avrupa'ya ve diğer ülkelere ulaşmaktadır. Kriz sırasında Rus Firmalarına ve iş adamlarına karşı uygulanan ekonomik yaptırımlar karşısında Rusya sessiz kalmamış 6 Ağustos 2014 tarihinde Rusya devlet başkanı Vladimir Putin AB başta olmak üzere ABD, Norveç ve Kanada'ya çeşitli tarımsal üren et ve süt gibi gıda maddeleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Yaptırımlardan sonra üç Baltık devletinin jeopolitik konumu gereği olumsuz etkileneceği düşünülürken ülkelerin ihracat ithalat düzeyinde çok küçük değişikliğe sebep olmuştur.²⁸³ Kriz sonrasında Baltık Devletleri Ekonomik açıdan fazla etkilenmemiş olsalar da Rusya'nın saldırgan politikası karşısında endişeleri artmıştır. Sadece üç Baltık devleti değil Baltık Deniz bölgesi

---

²⁸¹ Murza, *a.g.e.*, s.21.

²⁸² Vivienne Walt, The Baltic Preaper for Putin (1 Mayıs 2014) <http://fortune.com/2014/05/01/the-baltics-prepare-for-putin/> (erişim tarihi:20.06.2019)

²⁸³ Kaspar Oja, "No milk for the bear: the impact on the Baltic states of Russia's counter-sanction Baltic Journal of Economics, Cilt 15 Sayı 1, 2015, s.47-48.

içindeki başta İsveç olmak üzere diğer ülkeleri de rahatsız etmiştir. İsveç Savunma Bakanı Peter Hultqvist göre, Rusya siyasi amaçları için uyguladığı şiddeti arttırmış, taktiksel nükleer silahların askeri tatbikatlarda yer alması Baltık böleşini daha az güvende olduğunu göstermiş ve bu durum daha zorlayıcı bir hal almıştır.²⁸⁴ NATO üyesi olmayan Baltık ülkeleri bölge içinde askeri bir bütünlük için önemli artmıştır.

Kırım'daki Rus işgali ve Ukrayna'yı istikrarsızlaştırma girişimi Baltık Devletleri bir kez daha NATO'yu Doğu Avrupa'da ve Baltık ülkelerinde güvenliklerini desteklemek askeri güçler göndermeyi kabul ettirmeye çalışmıştır. Baltıklar için Ukrayna Krizi komşu ülkelerdeki etnik Rusların yaşadığı alanları Rusya Federasyonu'na yakınlıştırmayı amaçlayan yeni bir Rus stratejisinde ilk adım olduğu yönündedir. Rusya bunu gerçekleştirmek için geliştirdiği araç ise Ukrayna Krizi gibi belirsiz bir savaştır.²⁸⁵ Bölge devletleri Ukrayna Krizin bölgeye yansımından çekincisiyle daha somut adımlar atmaya başladılar. 2014 yılında, Baltık devletleri ve Polonya potansiyel Rus askeri saldırganlığının ön cephesi haline gelmelerini önlemek için kolektif savunmalarına daha fazla bağlılık göstermesini talep ederek NATO topraklarında kalıcı bir askeri üs kurmalarını istemişlerdir.²⁸⁶ ABD ve NATO ülkeleri bölgedeki askeri tatbikatların boyutunu ve yoğunluğunu artırmışlar 2015'e kadar devam edecek yarı kalıcı bir güç rotasyonunu(VJTF) kabul etmişlerdir. Baltıklar için Ukrayna Krizi sonucu askeri baskı dışında Kırım da yapılan bir refandum gibi Baltıklarda yaşayan etnik Rusların uzun vadeli çaba gerektirerek Rusya'ya bağlama girişimi olabileceğini bir tehdit olarak görünmektedir. Ancak yakın zaman içinde böyle girişim olmamıştır. Çünkü Baltıklarda yaşayan etnik Rus ya da Rusça konuşan azınlıkların Kırımdaki gibi yüksek bir oranla Rusya'yı tercih etmesi olasılığı düşüktür. Ancak Rus azınlıkların çoğunlukta olduğu Estonya da Narva bölgesi ve Letonya Rusça'nın

---

²⁸⁴Tony Osborne, How Baltic States Respond To An Aggressive Russia, Aviation Week&Space Technology, 2016, s.1-2.

²⁸⁵Thomas R. McCabe, "The Russian Perception of the NATO Aerospace Threat Could It Lead to Preemption?", Air & Space Power Journal, Cilt 30, Sayı 3, 2016, s.64

²⁸⁶Poland, Baltic States Will Continue to Promote Ukraine's Western Ties, Stratfor Analysis, Ocak 2010, <https://worldview.stratfor.com/article/poland-baltic-states-will-continue-promote-ukraines-western-ties> (erişim tarihi:14.06.2019)

eğitim hayatında kullanılması için protestolar düzenlenmektedir. Rusya bu protestolar artarsa destek vermekten geri durmayacağı ve Baltıklar üzerindeki baskısını arttırabileceği bilinmekle beraber Baltık Ülkelerindeki Rusça konuşan azınlıkların kendi ülkelerine sadakati ve AB içindeki ekonomik refahın Rusya ile karşılaştırdığında Rusya'nın büyük ölçekli bir protesto yada ayrılıkçı hareketleri proveke etmesi zor gözükmetedir.²⁸⁷

Melez Ukranya Krizinden sonra literatürde daha sık kullanılmaya başlasada belirli bir tanımlaması mevcut olmadığı görölmektedir. Radin'e göre, "melez savaş" hedef ülkelerin iç siyasetini etkilemek için konvansiyonel yada nükleer kuvvetler tarafından desteklenen gizli veye inkar edilebilir faaliyetleri olarak tanımlanabilir.²⁸⁸ Ayrıca Ukrayna krizinden sora Rusya'nın "Melez Savaş" argümanları; açık askeri operasyonlar yanında ekonomik müdahaleler, yerel halkın Rusya'ya desteği yükseltmek amacı ile banka ve finans şirketlerinin faaliyetleri, bilgilendirme kampanyaları durdurmak amacıyla siber saldırılara maruz kalmıştır.²⁸⁹ Ukrayna melez savaş argümanlarıyla baş etmeye çalışmaktadır.

Ukrayna Krizi Rusya için Kırım'ın ilhakı ile son bulmuş iken ABD ve Avrupalı devletler bu yasadışı ilhakı tanımamaktadır. Ukrayna'yı zaman içinde güçsüzleştirerek Rusya'ya bağımlı hale geleceği düşünceci amacına ulaşamamıştır. Ukrayna güçsüz bir devlet fikrini ulusalcı yaklaşımlarıyla yıkmaya çalışmaktadır. Ancak bu durum Ukrayna'nın Başarısız Devletler kategorisine girmesini engellememiştir. Ukrayna Rusya karşısında başarısız bir devlet olarak görölmektedir.

---

²⁸⁷ Andrew Radin, Hybrid Warfare in The Baltics Thearts and Potential Response, RAND Corporation, 2017, s.2.

²⁸⁸ Radin, *a.g.e*, s.7.

²⁸⁹ Roman Rukomeda, Russia's Hybrid War Against Ukraine: The Latest Developments and Trends (08.09.2018) <https://cids.no/2018/09/28/Russias-hybrid-war-against-ukraine-the-latest-developments-and-trends/> (erişim tarihi.15.06.2019)

3.3. NATO'nun 2010 Konsepti sonrası Rus Dış Politikasındaki gelişmeler ve Baltık Devletleri

NATO'nun yeni stratejik konseptinin kabul edilmesinden sonra iki taraf arasında başlayan ılımlı diyalog süreci taraflar arasında ortaya çıkan ve gittikçe dengesiz bir hal alan çatışmalar ile bozulmaya başlamıştır. Bu tarafların kullandığı yanlış iletişim araçlarından kaynaklandığı görülmektedir. NATO ile Rusya arasındaki ilişkilerinin zayıflamasıyla ilgili ortaya çıkan genel görüş Rus tarafındaki kilit sorunun emperyalist bir dış politika izleyerek, Moskova'nın uluslararası hırslarının büyümesi dayanakların batı tarafında kabul edilmemesidir.²⁹⁰ Rus dış politikası olgunlaşarak Rusya kendine güveneni tekrar kazanmış, iddialı ve batı karşıtlığının artarak kendisini enerjinin süper gücü olarak görmeye başlamıştır Jeopolitik bilim adamlarından George Friedman ise ABD ve Avrupa'nın güçsüz olduğu için Rusya'nın kendisini güçlü gördüğünü savunmaktadır.²⁹¹

NATO'nun Lizbon Zirvesinde Stratejik konseptini kabulünün yansısı NATO ve Rusya, füze savunması ve diğer güvenlik konularında işbirliği yapmayı teklif etmiştir. Rusya Devlet Başkanı bu teklifi kabul etmiştir. Aslında NATO'yu tekrar Rusya ile işbirliğine iten süreç Rusya'nın Gürcistan'a 2008'deki askeri müdahalesinden bu yana gergin olan ilişkilerde yeni bir başlangıç yapmak idi. ABD başkanı Obama'ya göre bu durum Rusya Amerika ilişkilerinin tekrar kurulmasıydı.²⁹² Bu ilişkilerin yeniden kurulumuna ise NATO'damdâhil olmuş yeni stratejik konseptini oluşum sürecinde Rusya'nın ilk kez fikirleri alınarak, Rus diplomatlara ilgili belgelerine erişimi sağlamıştır.²⁹³ Ancak ilişkilerin tekrar kurulması bir küçük girişim hareketleriyle desteklense de istenilen seviyeye maalesef ulaşamamıştır.

---

²⁹⁰Makarycev, *a.g.e.*, s.75

²⁹¹Wieslander, *a.g.e.*, s 4.

²⁹²Barack Obama calls for 'reset' in US-Russia relations (07.07.2009)

<https://www.theguardian.com/world/2009/jul/07/barack-obama-Russia-moscow-speech>
(erişim tarihi:07.06.2019)

²⁹³Dmitri Danilov, Russia-NATO: Strategic Partnership Dilemmas,(09.03.2009)
https://RussianCouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/Russia-NATO-strategic-partnership-dilemmas/?sphrase_id=29798020(erişim tarihi:13.06.2019)

NATO stratejik konseptinde yer alan füze savunma sistemi potansiyel bir nükleer tehdit olarak gördüğü İran'a karşı kurmak istese de Rusya bu sistemin kendisine karşı olduğunu düşünerek karşı çıkmıştır. İttifak Rusya'ya füze savunma sistemini daha kısa ve orta menzilli İran füzelerin tehdidine karşı koymak için tasarlandığına dair güvence vermiştir.²⁹⁴ Medvedev bu güvence ile birlikte, füze sistemini ittifakın savunma planlarının içinde olacağı ve ilerleye zamanda NRK ile kendilerine dikte edilmesini istemediği kurulacak ortak bir sistemde eşitlik isterken, Raasmusen'e göre yan yana çalışan bağımsız iki füze savunma sistem kurulmalıdır.²⁹⁵ Ancak işbirliğin pratiğe dökülmesi belirsiz ve bürokrasiye takılmıştır. 2012 yılında Rusya da yeni seçimler gerçekleşerek Putin tekrar devlet başkanı olmuş, Batı'ya karşı olan politikaların sertleştirerek Rus yakın bölgesi üzerinde etkisinin artacağını belli etmesiyle beraber savunma sistemini kurulması yönelik NRK bünyesindeki rafa kalkmıştır. Lisbon da gerçekleşen NATO-Rusya zirvesi bir kez daha kağıt üzerinde kalmıştır.

ABD'nin 2010 Stratejik konsepti ile ittifak bünyesine kattığı Balistik Füze sisteminin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine kurulmasına kararına fikrine karşın Medvedev Kaliningrad'da "Pionerskoye" füze radarını aktif etmiş, balistik füze sistemi için oturlan pazarlıkta Kuzey dağıtım ağının ABD tarafından kullanılmayarak böylece ISAF güçlerinin Avrupa'dan Afganistan'a ulaşmasını engelleyebileceğini konusunu gündeme getirmiştir.²⁹⁶ Ukrayna krizine kadar NATO-Rusya siyasi ilişkiler karmaşık seyrine ilaveten iki tarafın askeri tatbikatları eklenmiştir. Ağustos 2013 yılında önce Rusya Belarus ile Sovyetler döneminden beri Batı-2013 (Zapad-13) en büyük askeri tatbikatını gerçekleştirmiştir. Bu tatbikattan sonra ise NATO Polonya'da üye ülkelerinin en yüksek katılımı Exercise Steadfast Jazz tatbikatını gerçekleştirmiştir. Bu

---

²⁹⁴Avnish Patel, Taking forward NATO-Russia Missile Defence Cooperation RUSI Analis <https://www.Rusi.org/go.php?structureID=commentary&ref=C4D886D88718D2#.VWYDrOs3nyk> (erişim tarihi: 15.06.2019)

²⁹⁵Dmitri Danilov, Russia - NATO: Strategic Partnership Dilemmas,(09.03.2009) https://RussianCouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/Russia-NATO-strategic-partnership-dilemmas/?sphrase_id=29798020(erişim tarihi:13.06.2019)

²⁹⁶ Bussines Monitor International, Russia Resurgence Baltic Anxiety, Central Europe & Baltic, Emerging Europe Monitor, Cilt 19, Sayı 2, 2012, s. 2.

tatbikatlar birbirlerine karşı gerçekleştirilmiş görünsede aslında NATO-Rusya ilişkilerinin etkisi diğer politik konularla karşılaştığında etkisiz görünmektedir. Taraflar terör ve korsanlıkla mücadelede gelişmiş koordinasyon ile ortak eylemler için oldukça etkili bir diyalog sürdürürken, füze savunması, barışı koruma ve Avrupa genelindeki dondurulmuş çatışmaların çözülmesi gibi siyasi açıdan hassas alanlarla ilgili ortak karar vermek için herhangi bir çaba sarf etmedikleri görünmektedir.²⁹⁷

2013 yılı içinde Rusya'nın Dış Politika Konseptinde, yumuşak güç kavramı resmi olarak yer almıştır. Belgede, yumuşak güç dış politikanın kapsamlı bir aracı olarak tanımlanmaktadır ve sivil toplumun yetenekleri, insancıl ve klasik diplomasi yöntemlerine karşı diğer alternatiflere dayanan çözümler olarak belirtilmiştir. Baltıkları Rusya'nın yumuşak gücü konusunda özel kılan ise AB ve NATO içinde bulunmasıyla bağlantılı olarak Rus etnik varlığıdır. Rusya dışında yaşayan Rusların haklarını korunması benimseyen Rusya için Baltıklar bir etki alanıdır. Ancak Rusya'nın bu etki alanı Baltık Devletlerinin abarttığı kadar Rus dış politikasını temelinde bulunmamaktadır. Bu durum Rusya'nın dış politika stratejilerine bakıldığında da görünmektedir. 1993 yılında kabul edilen eski dış politika belgesinde Baltık Devletlerine bir sayfadan fazla yer verilmiş iken son dış politika belgesinde Baltık Devletlerinden hiç bahsedilmemektedir. Rusya Bu etki alanı üzerinde yumuşak gücünü kullanarak Putin'in pragmatik dış politika anlayışı çevresinde fayda sağlamayı amaçlamıştır. Ancak 2014 yılı Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ile bu durum Baltık Devletlerine göre değişmiştir.

Baltıklar Ukrayna'dan sonra kendilerine yönelik melez savaş çerçevesinde tehdit altında olduklarını düşünmektedir. Rusya'nın melez savaşın bir aracı olarak bilgi savaşında maruz kalmaktadır. Estonya'ya karşı yapılan siber saldırılar (Rusya kaynaklı olduğuna inanılmakta), Baltıklar içindeki Rus yanlısı medya kuruluşları, Rus çıkarlarını destekleyen organizasyonlar, Rusça eğitim veren özel okul ve üniversiteler, sivil toplum

---

²⁹⁷ Yuri Nadtochei, Russia-NATO War Games: Confidence-Building Measures (29.11, 2013)https://RussianCouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/Russia-NATO-war-games-confidence-building-measures/?sphrase_id=29793901(erişim tarihi 27.06.2019)

kuruluşları faaliyetleri Rusya'nın Baltıklar üzerindeki yumuşak güç unsurlarıdır. Ayrıca Rusya'nın enerji kaynakçısı ve dağıtıcısı rolü melez savaş aracı olarak kullama ihtimali çok yüksek bir alandır. Bu yüzden Baltık Devletlerinin için etkili bir savunma her türlü Rus saldırganlığına karşı güvenlik açıklarını azaltmaya bağlıdır.

Baltık Devletleri 2010 yılından itibaren Rusya'ya enerji konusundaki bağımlılığını azaltmak için harekete geçmiştir ABD'de bu girişimi desteklemiş, Rusya'nın monopol gücü Gazprom Litvanya enerji firması Lietunos Dujos yüzde 37,1 hissesine sahip olması Litvanya bu konuya öncülük etmesine nedenlerinden biri olmuştur. Enerji bağımlılığını üreterek kırabileceğinin farkında olmalarına rağmen bölgesel bir proje üzerinde uzlaşmamışlardır. Sıvılaştırılmış Doğal Gaz Terminali ve nükleer Santral gibi enerji tesislerinin nereye kurulacağı konusunda anlaşmaya varamamış AB uzlaşmamış bir projeye destek vermemiştir. Bu yüzden Rusya enerji konusunu hala bir avantaj olarak elinde tutmaktadır. Baltıklar Devletleri arasında Rusya'nın propaganda hareketlerine en sert tepkileri veren Litvanya olmuştur. 2014 yılında Baltıklar arasında Rusya'ya karşı muhalefet sesi olarak yükselen Litvanya Cumhurbaşkanı Dalia Grybauskaitė Rusya'yı terörist devlet olarak ilan ederek iç politik desteğini arttırmak için bir adım olarak atılmışsa da bölümlere sebep olarak Rusya'nın istediği ortamı yaratmasına neden olabilecek gereksiz bir hamle olarak görünmüştür. Letonya ve Estonya daha çok Rus azınlığına sahip olmasına rağmen Rusya hakkında olumsuz yorumlardan çekinmişlerdir.

Rusya'nın Kırım ilhakı ile Rusya'nın NATO ile ortaklığı defacto son bulmuştur. Rusya'nın müdahalesinin Genel Sekreteri Rasmussen, "Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Avrupa güvenliğine yönelik büyük tehditle karşı karşıyayız." demiştir. Önce Gürcistan Savaşı ve daha sonra Ukrayna Krizi NATO'nun güncel savunma modelin zayıf kaldığını göstermiştir.²⁹⁸ İttifakın asimetrik savaşa (belirsiz savaş) karşı kırılganlığın ortaya çıkması üzerine buna çözüm aramaya başlaması gerekmiştir. Aranılan çözümler ise 2014 Galler Zirvesi ve 2016 Varşova Zirvesinde bulunmuştur. NATO'nun Wales

---

²⁹⁸Viljar Veebel, "Nato Options And Dilemmas For Deterring Russia In The Baltic States", Defence Studies, 2018, Cilt:18, Sayı 2, s. 229-230.

Zirvesinde bir caydırıcılık önlemi olarak 5000 asker kapsayan Çok Yüksek Hazırlık Ortak Görev Gücü (VJTF) ve "tuzak eli" adlı küçük rotasyonları içeren Hazırlık Eylem planı (HEP) kabul edilmiştir.²⁹⁹ İttifakın önde gelen üyeleri Doğu Avrupadaki güvenlik krizini diplomatik yollarla çözmeye odaklanarak NATO Rusya Kurucu Senedinin sınırları içinde kalarak bölgeye kalıcı bir görev gücü konuşlandırmaktan kaçınmaktadır.³⁰⁰ Ancak askeri ve diplomatik yollar arasındaki dengeyi sağlamakta zorlanmaktadır.

2015 yılında yapılan Rus askeri tatbikatı Kırım İlhakının akabinde gerçekleşmesinden dolayı batı tarafından daha dikkatli izlenmiştir. Hava, kara ve denizde yapılan bu tatbikatlarda kullandığı askeri gücü ve senaryosu ile NATO tarafından basit bir tatbikatan çok Avrupa ile potansiyel bir çatışmayı taklit etmek için kasıtlı olarak tasarlandığı fikri ile Avrupa için bir alarm niteliğindedir.³⁰¹ Baltık Devletleri bölgedeki güvenlik durumuna verilen caydırıcılık önlemi olarak kalıcı bir rotasyonel NATO kuvvetleri istemiştir.³⁰² ABD ise dönüşümlü olarak konuşlandırılacak taburun daimi olarak bölgede konuşlandırılmasını sağlamak için büyük çaba sarfetmiştir. Almanya ise Baltıklarda ve Polonya da dönüşümlü bir bölük bulundurmamak istemektedir.

2016 Varşova Zirvesi Avrupa değişen güvenlik ortamına cevap verebilecek kararlarıyla önemli bir kilometre taşı olmuştur. Varşova Zirvesi kararları ile ittifak temelini geri dönerek caydırıcılık özelliği vurgulanmıştır. Varşova Zirvesinde alınan kararlar çoğu önceden konuşulduğu için Rusya için bir sürpriz olmamıştır. Ancak Rusya'nın zirve kararlarına karşı ılımlı yaklaşması saldırgan askeri bir tepki bekleyen taraflar için sürpriz sayılabilir. Ancak Zirveden öncesinde Kaliningrad'a İskander füze sistemini yerleştirme tehdidi

---

²⁹⁹Eoin Micheál McNamara, Nordik-Baltık Bölgesinin Güvenliği, NATO Dergisi, <https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/security-baltic-defense-nato/TR/index.htm>

³⁰⁰Christian Nünlis, Martin Zapfe, NATO after Wales: Dealing with Russia– Next Steps, CSS Analyses in Security Policy, N0. 161, October 2014,s2. <https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse161-EN.pdf> (erişim tarihi.17.06.2019)

³⁰¹Russia Targets NATO With Military Exercises (19Mart2019)<https://worldview.stratfor.com/article/russia-targets-nato-military-exercises> (erişim tarihi:19.06.19)

³⁰² Wieslander, *a.g.e.*, s.14.

ya da Nükleer Kuvvetler Antlaşması'nda çekilme kozunu tekrarlamak yerine, Rusya'nın NATO'ya yönelik politik hamleleri ılımlı bir hava içinde hatta özellikle Baltık Bölgesindeki savaş uçakları ile ilgili yaşanan gerilimleri sona erdiren bir anlaşma girişimini desteklemiştir.³⁰³ Rusya'nın Ukrayna Krizinden sonraki bu diyalog girişimleri 2016 ABD başkanlık seçimlerinin kimin kazanmasını beklediği ile ilgili gelişmiştir. Rusya için Trump ABD güvenlik politikasını gözden geçirerek Avrupa üzerindeki çıkarlarıyla ilgili stratejik bir uzlaşma sağlayabilecek bir aktör olmuştur.³⁰⁴ Avrupa'daki NATO-ABD füze savunma sistemi projesi ve Polonya'da bölge güvenliği için daimi bir NATO üssünün kurulması gibi askeri faaliyetlerin yeniden gözden geçirilmesin beklemiştir.³⁰⁵

NATO'nun 2018 Brüksel Zirvesinde NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg "Gürcistan bir gün NATO'ya üye olacak" belirterek, Gürcistan'ın Avrupa Atlantik ilgisine tam destek verdiğini ve NATO üyeliği için yapılan başarılı reformların altını çizmiştir Brüksel zirvesinden kısa bir süre sonra Rusya'da gerçekleşen Dış işleri Bakanlığında düzenlenen bir toplantıda Putin, Ukrayna ve Gürcistan'ın ittifak yörüngesine çekilmesini sorumsuz bir politika örneği olduğunu ve "Rusya'ya doğrudan tehdit oluşturan bu tür saldırgan adımlar aynı şekilde yanıt vereceğiz" demiştir.³⁰⁶ Ayrıca Avrupa'da güvenlik ve istikrarın sağlanması için temel nokta NATO'nun Rusya sınırlarında şu an yaptığı gibi yeni askeri üsler ve askeri yapılar konuşlandırması değil işbirliğini geliştirmek ve karşılıklı güveni artırmaya yönelik olması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak NATO için artık Doğu Avrupa'ya asker konuşlandırması bir zorumluluk haline dönüşmüştür. Baltık Devletleri olmak üzere üye devletler NATO güvencesini gittikçe şiddeti artan bir tehdit karşısında yanında

³⁰³ Marek Menkiszak, Piotr Żochowski, Russia's reaction to the NATO summit in Warsaw, Analyses 13.07.2016, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-07-13/russias-reaction-to-nato-summit-warsaw>, erişim tarihi: 18.06.2019)

³⁰⁴ Dmitri Trenin, The Relationship Between the USA and Russia in the Trump Era, 14 May 2019, <https://carnegie.ru/2019/05/14/relationship-between-usa-and-russia-in-trump-era-pub-79119> (erişim tarihi: 28.06.2019)

³⁰⁵ Marek Menkiszak, Piotr Żochowski, Russia's reaction to the NATO summit in Warsaw, Analyses 13.07.2016, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-07-13/russias-reaction-to-nato-summit-warsaw> (erişim tarihi 29.06.2019)

³⁰⁶ "Putin Rusya'yı Tehdit Eden Saldırgan Eylemlere Aynı Ölçüde Yanıt Vereceğini Söyledi", <https://sptnkne.ws/jdrt> (erişim tarihi: 27.06.2019)

görmek istemektedir. 2014 yılında Kırım krizini hemen ardından Baltık hava sahasının güvenliği için savaş uçaklarının sayısı arttırılmıştır.³⁰⁷ ABD'nin bölge güvenliğine konuşlandırılmaya başlayan kuvvetlerin saldırı durumunda askeri ekipmanlara ulaşım hızını arttırmak için askeri teçhizat için Polonya'da bir depolama tesisi kurma planı NATO Genel Sekreteri Stoltenberg tarafından doğrulanmıştır.³⁰⁸ NATO caydırıcılık ve savunma tatbikatlarını güçlendirilmesi için Baltık Devletlerine HEP çerçevesinde yeteneklerin gelişme fırsatı verirken Küçük nüfuslu bu ülkelerde; Estonya askeri güçleri zorunlu askeri hizmet yapanlar ve gönüllülerden oluşmuş,

Litvanya ise zorunlu askerlik hizmetini yeniden başlatmıştır. Baltık Devletleri bir bakıma NATO tarafından klasik yöntemlerle oluşabilecek melez bir savaşa hazırlandığı görünmektedir. Baltık Devletleri ise daha fazla örneğin savunma füze sistemlerinin konuşlandırılması gibi Rusya için tehdit algısı yüksek hamleler beklemektedir.

NATO faaliyetlerini hem ortaklık çerçevesinde hemde bölgesel bir güç olarak takip eden Rusya yakın geçmişinde, 2010 Lizbon zirvesinden önce yeni askeri doktrini kabul etmiş ve NATO'nun genişleme stratejisini temel güvenlik tehdidi olarak ele almıştır. NATO'nun yeni askeri doktrine tepkisi ise NATO ne bir tehdit ne de düşman olduğunu belirtmiştir. 2013 yılında Rus jeopolitiğini baskın çıktığı yeni dış politika konsepti ile Rusya güç dengesinin yeniden dağılımında ekonomik diplomasi, "yumuşak güç" unsurları güncellenmiş ve Rusya dışında yaşayan Rus halkının çıkarlarının korunması ön plana çıkmaktadır.³⁰⁹ 2013 konsepti agresif bir dış politika anlayışına geçerek Ukrayna Krizinde kendini göstermiştir. Rusya Ukrayna'da "yumuşak güç " unsurları bir fırsata çevirmesinin yanı sıra meydan da okumuştur. Bu meydan

---

³⁰⁷NATO'nun Rusya ile ilgili çekincelerind dolayı isteksiz olduğu zamanlarda ise ABD Baltık Devletleri ve Polonya'yı askeri egzersizler için Baltık Devletlerine 450 Polonya'ya 150 asker göndermiş, Baltık savunması için güvenlik uygulamasındaki savaş uçak sayısını arttırmıştır. Henrik B. L. Larsens, *a.g.e.*, s.22.

³⁰⁸ Steve Coman, (23 Mart 2019) NATO plans to build a facility in Poland to store equipment from the United States, <https://freenews.live/nato-plans-to-build-a-facility-in-poland-to-store-equipment-from-the-united-states/> (erişim tarihi:28.06.2019)

³⁰⁹ Halit Mammadov, Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme ve Araştırma Dizisi, No.16, 2014, s. 52.

okuma Rusya'yı NATO için tekrar bir güvenlik tehdidi haline dönüştürmüştür. Rusya dış çevresindeki yeni gelişmeleri dikkate alarak "Bilgi Güvenliği Doktrinini" ile "Dış Politika Konseptini" 2016 yılında revize etmiştir. NATO'nun Rusya sınırlarına yaklaşmasını vurgulayarak Avrupa Atlantik bölgesindeki jeopolitik genişlemenin Avrupa da ortak bir güvenlik işbirliğinin oluşmamasının altındaki en büyük neden olarak bahsetmiştir.³¹⁰ Kısacası Avrupa güvenliği için Rusya'yı tehdit olarak gören görüşlerin aksine özellikle NATO genişlemesini göstermiştir. Baltık Deniz Bölgesine verdiği önemi ise Baltık Denizi Devletleri Konseyi faaliyetlerinde aktif katılımı gerçekleştireceğini teyit ederek bu bölge ve Kuzey Avrupa ortaklıklarının geliştirilmesini savunmaktadır.³¹¹

Rusya, AB ve NATO ile ortak mahallesi (Belarus, Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan) içindeki gelişmeler Rusya için hassas bir konudur. Aslında konunun Rusya için hassas olması nedeni komşu devletlerine karşı sahip olduğu bakış açısı ile ilgilidir. Örneğin AB için komşu ülkeler birliğin içinde yer almayan ve ilişkiler dış politikanın bir parçası olarak görülürken, Rusya realistlik bakış açısıyla iç siyasi düzenin devamlılığı için bir araç olarak kullanılmaktadır.³¹² Bu yüzden Rusya eski SSCB üyeleri, günümüzdeki komşularına yönelik birçok eş zamanlı politika izleyerek belirsiz, çelişkili hareketler uygulamaktadır. Önce Gürcistan ve Ukrayna'daki yapılan devrimler Rus siyasilerini ve halkı harekete geçirmiş ve Rusya'nın tepkisini sertleştirmiştir. Ukrayna Krizinden sonra özellikle NATO ve AB ile ikili ilişkiler en alt seviyede seyretmiş, kriz tırmanma aşamasına geçmiştir.

Baltık Devletleri komşuluk ilişkileri konusunda fikir birliğine sahip olarak ortak geçmişleri ve gelecek umutları neticesinde, Baltık hükümetleri Moldova, Gürcistan ve Ukrayna'nın daha geniş Avrupa'ya dâhil edilmesini hızlandırmak istemişlerdir. Ancak NATO'nun 2008 Bükreş zirvesinden beri üyelik umutları süren Ukrayna ve Gürcistan için ne yazık ki yakın zamanda bu

³¹⁰The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation(30.10.2016), par 61&70 https://www.rusemb.org.uk/rp_insight (erişim tarih:25.06.2019)

³¹¹The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation(30.10.2016), par 71. https://www.rusemb.org.uk/rp_insight (erişim tarihi:25.06.2019)

³¹² Spruds, *a.g.e.*, s.15.

mümkün görünmemektedir. NATO'nun 2018 yılındaki Brüksel Zirvesinde Ukrayna ve Gürcistan ile ilişkilerin geliştirilmesi konusu üzerine Rusya Devlet Başkanı Putin; ‘‘Ukrayna ile Gürcistan’ın ittifakın yörüngesine dâhil etmeye çalışan meslektaşlarımız, böyle bir sorumsuz politikanın olası sonuçlarını düşünmeli’’ diyerek izin vermeyeceklerini çok net belli etmiştir.³¹³ Ayrıca Ukrayna ve Gürcistan ittifaka katılmakta ne kadar istekli olursa olsun, NATO'nun üyelik şartlarını şu an için yerine getirebilecek durumda değildir. Bölgesel çatışma içinde olmaları NATO'ya girişlerini engellemektedir.

Rus dış politikasının baskı unsurlarına baktığımızda sadece Estonya, Letonya, Litvanya'nın içinde bulunduğu Avrupa'nın alt bölgesi Baltık Deniz Bölgesini de etkilemiştir. NATO Ukrayna krizinden sonra Baltık Deniz Bölgesine yönelerek bu bölge içinde tatbikatlara başlayınca Rusya'da bölge içindeki aktivitelerin arttırmıştır. Rus savaş uçakları uluslararası sularda İsveç ve Amerikan keşif uçakları arasında yaşananların yanı sıra 2013-2014 yılı içinde İsveç hava sahası, Finlandiya ve Baltık Devletlerinin hava sahası birçok kez ihlal edilmiştir. Baltık Deniz Bölgesindeki Devletler AB ve NATO ile eşgüdümlü çalışarak Rusya ile işbirliklerini azaltmışlardır.³¹⁴ 2015 yılı içinde Mayıs ve Haziran aylarında sırasıyla Baltık Denizi ve Arktik'te büyük NATO egzersizleri yapılmıştır. Rusya ve NATO bu gelişmeleri karşılıklı yanıt vermesi gereken provokasyonlar ve tehditler olarak algılamaktadır.

Bölge güvenliği için taraflar her iki bölgedeki (Baltık ve Kutup) askeri faaliyetleri tartışması gerekmektedir. Ancak bu tür askeri işbirliklerine rağmen güvenliğin sağlanması için bölgesel bir Rusya'nın savunduğu gibi ortak mekanizma eksikliği vardır.

---

³¹³EURACTIV.com with Reuters, Putin says he warned Trump against closer NATO ties with Ukraine and Georgia <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/putin-says-he-warned-trump-against-closer-NATO-ties-with-ukraine-and-georgia/> (erişim tarihi: 15.06.2019)

³¹⁴ BDB içindeki Norveç, 2014'te Rusya ile ikili askeri işbirliğini askıya alarak ulusal savunmayı yeniden düzenlemekte, Finlandiya NATO ile işbirliğini hızlandırılmış ve NATO'ya üyeliği tartışılmaya başlanmıştır. Tobias Etzold and Stefan Steinicke, Regional Security and Cooperation in the Arctic and Baltic Destabilisation Follows Ukraine Crisis German Institute for International and Security Affairs Comment 44 september , 2015, s.3.

Bu bölümün sonucu olarak NATO-Rusya ilişkilerini karmaşık bir seyirde ilerlemesi Rusya ve NATO'nun farklı uluslararası aktör olmalarına rağmen benzer bir gündemle hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. NATO Rusya'yı Avrupa güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görürken Rusya ise NATO'yu bir ortak mı ya da tehdit mi olarak görme konusunda karara varamamıştır. Bu durum Rusya'nın Soğuk savaş sonrası var olmaya çalıştığı bölgedeki konumu ve yeniden inşa süreciyle ilgilidir. Diğer bölümde değindiğimiz Baltık Devletlerini yeniden ulus olma sürecinin yanı sıra Rusya ise bir federasyon şeklinde var olmaya çalışmıştır. Ancak paylaşılan bir bölge üzerinde var oluş mücadeleleri ülkelerin dış politika tercihleri çerçevesinde güvenlik tehdidine dönüşmüştür.

Rusya-NATO ilişkileri NATO'nun 2010 Stratejik Konseptinin kabulü dönüm noktası olarak kabul edilebilir bu konseptini hazırlanma sürecinde Rusya'nın fikirleri ve konsept içerisinde Rusya'nın kaygılarını temel almıştır. NATO stratejik konseptiyle küresel bir rol oynamaktan kaçınması ve BM bu konuda öncü olacağını yinelemesi ile Rusya Lizbon kararların önemini takdir etmesini rağmen sonuçların değerlendirmede ise daha dikkatli olmaya çalışmıştır.

NATO ve Rusya arasındaki ilişkilerde NATO üyesi küçük devletler olan Baltık Devletleri yeni stratejik konseptle belirlenen görevler yerine getirilmesinde aktif rol alırken 2014 yılında ortaya çıkan Ukrayna krizine ise üç tarafın bakış açısı çok farklı olmasından dolayı ortak bir zemin kurulamamıştır. Baltıkların duyduğu Rusya kaynaklı güvenlik tehditleri çeşitlenerek NATO diğer üye devletlerince benimsenmiştir. Ancak bu güvenlik tehditlerine nasıl karşılık verileceği konusunda ortak bir karar alınma sürecinde üye devletler bireysel çıkarları baskın gelmiştir. NATO temelindeki caydırıcılık özelliğini geri dönerek ortak savunmayı gerçekleştirmek isterken caydırıcılık özelliğini etkili olduğunu savunulamaz. Ancak Baltık Devletleri bu caydırıcılık özelliğinin güvenlik tehditlerine karşı NATO'nun alt bölgesi Baltık bölgesinde etki etmesi için büyük bir çaba sarf etmektedir.

SONUÇ

NATO, Baltık, Rusya ilişkileri taraflar sabırsız ve asimetrik bir bakış açısı sahip olmuşlardır. Küçük devlet yaklaşımıyla Baltık devletleri için Rusya ilişkilerini gelişimi bir varlık kurma meselesi iken, bölgesel bir büyük devlet olan Rusya için ilişkiler nüfuz alanı oluşturmaya yöneliktir. Baltıklar Batı'yı tercih ederek bunu engellemeye çalışsa da başaramamıştır. Rusya Baltık Devletleri'nin Batıyı tercih etme nedenlerine karşı görüş olarak Çarlık döneminde ve diğer geçmiş dönemler boyunca Moskova ile kurulan ilişkilerin aslında Baltık Devletlerinin çıkarları konusunda kârlı sonuçlandığı savunulmuştur. Vardığımız noktada aslında farklı dönemlerde farklı çıkarlar konusunda Baltık Devletleri ve Rusya da karlı çıkmıştır

Sovyetler Birliğini parçalanmasıyla Baltık ülkeleri ve Rusya'nın elinde yeni bir ortaklıklarla desteklenmiş pozitif bir ilişki temeli 1990 yılların ilk başlarında var olmasına rağmen her iki tarafta geçmişin miras olarak siyasi hedeflerini ulaşılmaya çalışmış ve başarısız olmuştur. Baltık Devletlerinin kimliklerini Sovyet kimliğinden uzaklaştırmaya çalışırken tehdit algısını üzerine yoğunlaşmışlardır. Aynı coğrafyada var olmaya devam edecek bu devletler işbirliğinden uzak olması devletler için bir kazanım sağlamayacağı açıktır. Baltıklar ve Rusya arasındaki tehdit algısı aslında Baltık Devletlerinin Sovyetler zamanındaki yeri ile alakalı görünmektedir. Sovyetler zamanında Rusya için Baltık bölgesi Avrupa'ya açılan kapısı iken. Baltık Devletleri bağımsızlığını kazanması ile Rusya'nın Avrupa'dan uzaklaştırabileceği düşüncesi ile Baltıkların Batı ile entegrasyonu geciktiren hamlelerde bulunmuştur. Ancak Rusya enerji devleti olarak Avrupa bölgesinin içine işlemiş konumdadır. Baltık Devletlerinin NATO ya da AB'de yer alması bunu değiştirmeyeceği Sovyetler sonrası kendisini yenileyen Rusya tarafından fark etmesi zor olmuştur.

Rusya federasyonu demokratikleşme sürecinde Avrupa ve Asya birleştiren Avrasya kimliğini sahiptir. Rusya kendini sivil bir kimli inşası ile Avrasyacı tanımlamış olması karşısında Baltık Devletleri en azından ulusal bir devlet olarak Rusya için bir tehdit değildir. Ancak NATO ve AB içindeki Rusya'ya karşı olan tutumlarını dikkatle takip etmiştir. Neo-empyralist bir yaklaşımla bu devletler Rusya'nın ulusal ve

ekonomik(enerji dağıtımı, transit taşımacılık, Kaliningrad) çıkarların bulunduğu bir coğrafya üzerinde olmasından dolayı her zaman Rusya için önemli olacağı Baltık devletlerine ve Batıya da göstermiştir

Baltık devletleri, NATO ve AB içinde modern, yetkin ve işbirlikçi olarak görünmek için ittifaka katkılar sağlayarak Rusya'nın endişe duyduğu genişleme desteği, doğu politikası gibi konularda aktif yer almayı tercih etmektedir. Bu yüzden üç devlet zaman zaman Rusya karşıtı söylemleri sertleştirirse de Rusya ile doğrudan bir çatışmadan kaçınmaya çalışmaktadırlar. Çünkü Baltık Devletleri için güvenlik konusu her zaman önce gelmektedir. Çalışmada yer verdiğimiz Knudsen'in belirttiği gibi küçük devletlerin güvenlikleri için dışarıdan destek alma isteği Baltık Devletler için birebir uymaktadır. Baltık Devletleri NATO'nun sağladığı geleneksel "sert" güvenlik ile AB'nin sağladığı daha geniş ekonomik, sosyal ve hatta askeri güvenlik içeren politikalarına ihtiyaç duymaktadır. Baltık Devletleri ulusal güvenlik sorunları ve öncelikleri diğer NATO ve Avrupa ülkelerinden farklı olsa da, NATO ve AB üyeleri olarak, bu ittifakların güvenlik politikalarını aynı şekilde kabul etmiştir. NATO ve AB ile üç devlet arasında güvenlik tehdidi hakkında ortak bir Baltık görüşü varsa, Rusya'nın devam eden bir tehdit ve sorun olduğu konusu üzerinedir. Ancak bu tehdit Gürcistan'da yapılan yâda Ukrayna'daki gibi Baltık Devletlerin en büyük korkusu bir askeri saldırı olması ihtimali çok düşüktür. Rusya'nın böyle bir askeri saldırı ile bu üç devletin toprak bütünlüğü bozmaya yönelik literatürde birçok senaryolarla karşılaşılsada bu amaç için askeri güç geliştirdiğine dair bir kanıtla karşılaşılmamıştır. Rusya'nın son dönemde geliştirdiği savunma sanayisi ve büyük çaptaki tatbikatlar bir meydan okuma ya da Sovyetlerin dağılmasıyla kaybettiği süper güç statüsünü geri kazanma çabası olarak görülmüştür. Rusya'nın Baltık devletleri için askeri bir tehdiye dönüşmesi ise bu ülkelerin topraklarına füze savunma sistemlerinin konuşlandırılması halinde ortaya çıkabilir.

Askeri bir saldırı ihtimalinin düşük olmasına rağmen Rusya, yumuşak gücünü ekonomik gücünü ve enerji tedarikçisi rolü ile Baltık devletlerini sabote ederek diplomatik ilişkilerde baskı kurmuştur. Rusya'nın bu güçlerinin etkisini kırmak için ise Baltıklar NATO ve AB'nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Baltık devletlerinin bu tehditlere karşı dirençli olmasını sağlamak düşük seviyeli çatışmaların tırmanma riskini azaltacağına farkındalığıyla güvenlik politikalarını diplomatik, askeri ve ekonomik ortaklığa dayandırmaktadır. Baltıklar NATO ve ABD ortak bir politika devam ettiği sürece ise savunma açısından kendilerini güvende hissetmektedir.

Baltık devletleri AB ve NATO üyeliğinin Rusya'nın politik ve ekonomik etkisini dengelemesini beklemiştir. Baltık devletleri geleceklerinin bu çıkar dengesine korunmasına bağlı olduğunu düşünmektedir. Ancak Rusya'nın Ukrayna krizindeki tutumu ve sonraki dış politika tercihlerinin sertleşmesi Baltık Devletlerinin de tutumunu teorikte sertleşmiş gibi görünse de Rusya karşısında küçük bir devlet olarak yapabilecekleri sınırlı kalmıştır.

Baltıkların bağımsızlıkların kazanmaları ile Baltık deniz bölgesi içinde bölgenin güvenliği ön plana çıkmıştır. Soğuk savaş zamanı doğu ve batılı güçlerin yarattığı güvenlik ikilemi ortadan kalkmış, zaman içinde sertleşen Rus politikaları bölgesel işbirliklerinin artmasına katkı sağlamıştır. Bölge içindeki güvenlik rejimi Baltık devletlerin NATO'ya üye olması ve başta Finlandiya ve İsveç diğer devletlerin NATO kuvvetli bir işbirliği içinde olması NATO merkezinde olduğu bir rejime dönüşmüştür. Ancak NATO başta olmak üzere kolektif güvenliğe dayalı kuruluşların bölgedeki varlığı bölgeye duyulan güveni arttırmakla beraber Baltık Deniz bölgesinde ortak bir güvenlik topluluğu oluşturma konusunda yoksun kalmıştır. Rusya'nın Baltık Deniz bölgesine yönelik Ukrayna krizinden sonra bile istenilen seviyede bir işbirliği gerçekleşmemiştir.

Baltık Devletlerin Rusya ile bir savaşa girmesi düşük bir ihtimal olarak görülse de bölge güvenlik konusunda hassas bir konumdadır. AB, NATO, Rusya ve bölge devletlerinin gerginleri tırmandıracak adımlar atmaktan çekinmelidir. Olası bir Baltık krizinde en fazla etkilenebilecek ülke Letonya'dır. Sahip olduğu Rusça konuşan azınlık ile sorunlar yaşayan bu ülke için Rusya'nın azınlıklara yönelik desteklerini artırarak ülkenin siyasi istikrarına daha fazla müdahil olabilir hatta 2012 yılındaki referandum ile red edilen Rusça'nın ikinci resim dil oylaması tekrar edilebilir.

Estonya'ya bakıldığında yaşanabilecek bir krizin güvenlik boyutu daha ağı basmaktadır. Rusya ile en uzun sınıra sahip olması güvenlik endişelerini arttırmış, NATO devamlı bir merkez kurması için diplomatik faaliyetler yürütmüş. Estonya Savunma bütçesini arttırmayı hedefleyerek askeri teçhizatlarını modernleştirmeye çalışmaktadır. Ancak 2018 yılı itibaren NATO'nun belirlediği yüzde iki sınırının altında kalmıştır. Estonya Nordik ülkeleri ile ticari ilişkilerini artırmaktadır. Ekonomisinin daha iyi bir duruma geldiğinde savunma bütçesindeki hedefi yakalayabilir.

Litvanya bölgesinde politikalara şekil verice bir lider olmak istemiş ve Rusya'nın Baltıklara ve sınır komşularına yönelik politikalarını zaman zaman sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ancak Litvanya bu hedefleri için AB ve NATO'nun bölgeye yönelik stratejilerini derinleşmesin gerekliliğın farkına vararak söylemlerine son dönemde dikkat ettiği gözükmektedir. Rusya ile enerji konusundaki bağımlılığı, Kaliningrad Rusya için önemini farkındalığıyla adımlarını dikkatli atmış, ittifak ve AB'nin desteğiyle Baltık deniz bölgesinde sınırlı olan işbirliğini arttırmaya çalışmaktadır. Litvanya Kaliningrad'ın politik ekonomik sorunlarıyla ilgili konularda ise Polonya ile ortaklaşa hareket ederek bölgesel düzeyde çözüm bulunulmasına yardımcı olmalıdır. Böylece bölge içindeki devletlerin destekleriyle Kaliningrad varlığı bir sorun teşil etmek yerine "pilot " bölgeye dönüşebilir.

Avrupa ve Rusya arasında transit bir yol konumundaki bu ülkeler için karşılaşabileceği Rusya kaynaklı en büyük tehdit ticari ilişkiler ve enerji konusunda anlaşmazlıklardır. Rusya enerjinin konusunda atacağı olumsuz bir adım küresel krizden sonra kendine gelmeye çalışan bölge ekonomilerini tekrar altüst edebilir.

Baltık devletleri için ülke güvenliğini sağlanmasına ne kadar önem verdiği çalışmanın içinde birçok kez tekrar edilmiştir. Dış politika tercihleri ve güvenlik stratejileri küçük devlet anlayışa dayanarak ittifak içinde yer almaları ise güvenlikleri için birincil öncelikleri olmuştur. Güvenlikleri için seçtiği ittifak başka bir emsali olmayan NATO'dur. Ancak Baltıklar Rusya'nın istikrarı bozmaya yönelik melez savaş argümanlarına karşı kırılğan bir konumdadır. Kendisini güvende hissetmek amacıyla kısa sürede olağanüstü bir çaba göstererek bu kurumlar içinde yer alan bu devletler için hüsrarla sonuçlandığı görülmektedir.

Coğrafi olarak iki düşman devlet arasında görel olarak güçsüz devletlere tampon devlet olarak bahsedilmektedir. Tampon devletler varlığı küçük gerginliklerin bir çatışmaya dönüşmesini engellemektir. Soğuk Savaş döneminde Sovyet Rusya ile NATO arasında tampon bölge olarak yer alan Baltık devletler yerini, NATO'nun genişlemesi ile Rusya Federasyonu arasındaki Ukrayna'ya bırakmıştır. İlk zamanlarda "Yakın yurtdışında" Batı ile çatışmaktan kaçınan Rusya 2014 başlayan kriz ile Ukrayna'da Avrasyacı ve Atlantikçi görüşler çatışmıştır. Rus saldırgan eylemleri, değişen Rus dış politika hedeflerine ulaşmak için bir araç iken Baltık Devletlerinin Rusya için stratejik öneminin daha farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Sovyetler dönemindeki Baltık devletlerin konumu ve Ukrayna'nın Rusya'nın çıkar alanı olarak

gördüğü BDT alanının içinde yer alması sonucu ortaya çıkan stratejik farklılık bu devletlerin aynı kaderi paylaşma olasılığını düşürmektedir. Ayrıca Rusya ile Batı arasında Baltık Devletlerinin konumu, literatürde karşımıza çıkan Ukrayna'nın tampon bölge konumundan farklı olduğu görülmektedir.. Rusya'nın yakın bölgesindeki potansiyel tehditleri karşı dikkatli olmak amacıyla Ukrayna'yı Batı'dan ayıştırmaya çalışırken, Baltık Devletleri Ukrayna'nın aksine Batı ile bütünleşmiş bir şekilde Batı ile Rusya arasında yer almaktadır.

NATO-Rusya ilişkilerinden yola çıkarak literatürde yeni bir soğuk savaş düzeni tartışılmaya başlanmıştır. İki taraf kâğıt üzerine partner olarak görülse de özellikle Avrupa güvenliği konusunda birçok kez karşı karşıya gelmektedir. Baltık Devletleri de taraflardan birinden yoğun tehdit algısına sahipken Soğuk Savaş sonrası kazandıkları bağımsızlıkları ile kendilerine belirlediği köprü görevini görmesi zorlaşmıştır. Yeni bir Soğuk savaş kuşkusuz 1990 yılında bir bloğun çöküşü biten düzenden farklı olacağı beklenmektedir. Baltık Devletleri yeni Soğuk Savaş düzeninde iki büyük gücün arasında yer alarak bu büyük güçlerin çatışmalarını, en çok hissedecek olması açısından pek bir değişiklik beklenmemektedir. Eskiden ABD'nin başı çektiği Batı Bloğu ile Sovyet Rusya'nın arasında bir tampon bölge konumundayken (Doğu Bloğunun içinde yer almasına rağmen), Günümüzde ise NATO ile agresif Rusya arasında tekrar tampon bölgeye dönüşmektedir.

Baltık Devletlerinin bir tampon bölge olması ayrıca bir paradox içermektedir. Avrasyacı görüşün Batı'nın çevreleme politikası ürünü olarak gördüğü ve Rusya'nın siyasi emelleri önündeki büyük bir engel olarak nitelendirdiği tampon bölge ya da devletler günümüz Rusya'sına politik ve askeri açıdan fayda sağlamaktadır. Baltık Devletleri Rusya için bir yatırım kaynağıdır. Baltık Denizi de askeri gücünü test ederek modernleştirdiği bir bölgeye dönüşmüştür. Rusya'nın bu çıkar alanlarına yönelik nükleer ve konvansiyonel güc uygulaması çıkarlarına hizmet etmeyeceği açıktır..

Tampon Bölge olarak Baltık devletleri ile Rusya'nın askeri bir çatışma içine girmesi ise Baltık topraklarına füze savunma sistemlerinin konuşlandırılması halinde ortaya çıkabileceği literatürdeki birçok olası senaryolar içinde yer almıştır. Rusya için o zaman Baltık Devletleri askeri bir tehdit unsuru olacağı açıktır. Ancak Baltık devletleri ve NATO Rusya saldırganlığını bertaraf etmek için sadece konvansiyonel veya nükleer güç ile yeterli olmayacağını hatta bu adımların yeni bir kriz yaratabileceğini farkındadır. Baltıklar Devletlerinin Rusya'yı caydırması için sahip olduğu askeri, siyasi güvenlik

açıklarını kapatmasına bağlıdır. Ayrıca Avrasya Birliği aracılığıyla BDT ile daha güçlü bir ilişki kurmaya yönelik küresel hedefler çerçevesinde hareket eden Rusya için Baltık Devletleri Rusça konuşan azınlıklar ve NATO ve AB içindeki Rusya'ya yönelik tutumları dışında bir güvenlik tehdidine dönüşmesi çok zordur. Ancak NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna yönelik batı ile bütünleşme tutumları Rusya için NATO ve Rusya arasında çatışma olasılığını arttırarak Rusya ile coğrafi olarak ilk karşı karşıya gelecek temas bölgesi Baltık Devletleri olmaktadır. Rusya Batı'nın Ukrayna ile ilgili atabilecek adımlarına karşılık elinde bulundurduğu enerji, siyasi, ekonomik gücü ile bu devletlerin istikrarını bozarak ittifaka ve AB'ye zarar verebilecek güçtedir.

Olası küçük çaplı çatışmaların bir krize dönüşmemesi için NATO, Baltık, Rusya üçgeninde atılacak önemli adımlar ise, tarafların saldırgan tutumların altındaki güvenlik endişelerini azaltarak, Doğu Avrupa da nükleer güce dayalı bir füze sistemlerinin konuşlandırılmasını engellemek ve konvansiyonel silahların kontrolüne yönelik atılan adımların sözde kalmaması üzerine yeni bir çerçeve oluşturarak Rusya'nın 2014 yılında askıya aldığı AKKA güvencesi altında Rus, Baltık ve NATO konvansiyonel güçlerin bölge üzerinde azaltılması gibi çözümler söz konusudur. Taraflar sahip oldukları istekleri ve gösterecekleri çabaları daha iyi ortak zemin bulana kadar devam etmeleri ise önce alt bölge olarak Baltık bölgesini ve Avrupa'da Ukrayna Krizi gibi bir krizin çıkmasını önleyebilecek potansiyele sahiptir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ataöv, T. (1968). Marshall Planın'dan NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp. *Ataöv Türkkaya. "Marshall Planın'dan NAT Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, Cilt. 23, Sayı. 3, 275-310.*
- Atis Leini, Z. O. (1997). Latvia –The Middle State''. A. L. Gunnar Arteus içinde, *Baltic Security: Loking Towards the 21st Century* (s. 33-53). Riga: Latvia Institute Of International Affairs.
- Aybet, G. (1999). NATO's Developing Role İn Collective Security. *Journal Of International Affairs*.
- Andre W. M. Gerrits, M. B. Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution. *East European Politics, Cilt:32, Sayı:3*
- Batır, K. (2017). *Uluslararası Hukukta Vatandaşlık*. Ankara: Adalet .
- Belgin Akçay, İ. G. (2014). *Avrupa Biriliği, Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Belkin, P. (2016). *NATO's Warsaw Summit: In Brief*. Congressional Research Service.
- Berg, E. a. (2009). *Identity and Foreign Policy: Baltic-Russian Relations and European Integration*. Farnham: Routledge.
- Black, J. L. (1999). Russia and NATO Expansion Eastward: Red-Lining the Baltic States. *International Journal Cilt54, Sayı 2, 249-266.*
- Bleiere, D. (1999). *The Role of Central Europe in Baltic State Policies* . Brüksel: NATO Fellowship Programme.
- Brzezinski, Z. (1995). *A Plan For Europe: How to Expand NATO*, Foreign Affairs
- Brzezinski, Z. (1997). *Büyük Satranç Tahtası, Amerika'nın küresel üstünlüğü ve bunun jeostratejik gereklilikleri*,.İstanbul: İnkılap Kitapevi,
- Buzek, Grigas, A., Kasekamp, A., Maslauskaite, K., & Jerzy, L. Z. (2013). *The Baltic States In The EU: Yesterday, Today And Tomorrow*. Brüksel: Notre Europe

Carlos Gaspar. (2011). NATO's Strategic Concept. L. R. Dubovyk içinde, *Perceptions of NATO and the New Strategic Concept* (s. 31-45). IOS Press.

Cheskin, A. (2016). *Russian Speakers In Post Soviet Latvia: Discursive Identity Strategies*. Edinburgh: University of Edinburgh Press.

Corum, J. S. (2013). *The Security Concerns of the Baltic States As NATO Allies*. Philadelphia: Strategic Studies Institute.

Lithuania's Securi Center Center For Strategic and International Science(CSIS). (2002). *Lithuania's Security And Foreign Policy Strategy*. Washington D.C:

Çakmak, H. (2004). *Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri*. Ankara: Platin.

Çakmak., H. (2003). *Avrupa Güvenliği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

David j. Galbreath, A. L. (2008). *Continuity and Change in the Baltic Sea Region Comparing Foreign Policies*. Amsterdam: Rodopi B.V.

David J. Galbreath, J. W. (2007). Bastion, Beacon or Bridge? Conceptualising the Baltic Logic of the EU's Neighbourhood. *Journal Geopolitics Cilt12 Sayı1*, 109-132.

David J. Smith, D. J. (2010,). *David J. Smith ,David J. GalFrom Recognition to Restoration Latvia's History As A National State*. Amsterdam-Newyork: Rodop.

Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

Doğan, N. (2005). ,NATO'nun Örgütsel Değişimi:1949-1999 Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne. *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi Cilt:60, Sayı:3*, 70-108

Dugin, A.(1999), Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım,. Küre Yayınları, İstanbul,

Dukanovic, D. (2010). 'NATO's New Strategic Concept And Its Influence On Stability Of The Western Balkans. *Crotian International Realitons Review*, 105-109.

Durkalec, J. (2010). *New Strategic Concept and NATO's "visible assurances" towards Central and Eastern Europe*. Warsaw: , The Polish Institute of International Affairs.

Ebeqbulem, J. C. (2011). The Failure of Collective Security in the Post World Wars I and II International System' . , *Transscience, Vol.2, Issue.2, s. 23. , 23-29*.

Elsuwerge, P. V. (2008). *From Soviet Republics to EU Member States : A Legal and Political Assessment of the Baltic States' Accession to the EU*. Martinus Nijhoff Publishers.

- Erdem Özlük, D. Ö. (2014). NATO'yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 31, 209-225.
- Erol, M. (2014). "Ukrayna-Kırım Krizi" ya da "İkinci Yalta Süreci". *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 41, 1-14.
- Goldgeier, J. (2011). The Future of NATO. L. N. Volodymyr Dubovyk içinde, *Perceptions of NATO and the New Stratejik Concept*. IOS Press.
- Gönlübol, M. (2000). *Uluslararası Politika*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Götz, E. (2019). Enemy at the Gates: A Neoclassical Realist Explanation of Russia's Baltic Policy, *Foreign Policy Analysis*, Cilt.15 Sayı: 1, s.99-117.
- Gründer, A. H. (2002). *Small States-Big Worries, Choice and Purpose in the Security of Baltic States*. Bonn International Center For Conversation.
- Hassing, O. (2009). Vodka Politics and NATO Expansion: Variables Contributing to a Strong Russian Reaction. 55-68.
- Hekimoğlu, A. N. (2007). *Rusya'nın dış politikası I : ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Gallis, P. B. (2010). Enlargement Issue At NATO's Buchaest Summit. (Eds. B. Gourman)NATO and Issue of Russia (s. 47-75). Nova Science Publishers.
- Gavin, F. J. (2001). The Myth of Flexible Response: United States Strategy in Europe during the 1960s. *The International History Review*, Vol. 23, no:1, , 847-875.
- Grigas A, Kasekamp A. (2013) *The Baltic States In The EU: Yesterday, Today And Tomorrow*. Brüksel: Notre Europe Jacques Delors Institute.
- Istrate, L. (2012). The Baltic States Between The Old And New Europe. The Benefits Of Lisbon Treaty For Lithuania, Latvia, Estonia,. *Revista Română de Geografie Politică*, 45-50.
- Jamarov, S. (2007). *Dünden Bugüne Rusya - NATO İlişkileri*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Kaarel Piirimäe, O. M. (2017). The End of Cold War and The Baltic States, Peter Lang.
- Karagiannis, R. T. (2016). The Russian Threat to the Baltic States: The Problems of Shaping Local Defense Mechanisms. *The Journal of Slavic Military Studies* ,Cilt:29 Sayı:3, 331-351.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2012). *NATO'nun Dönüşümü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaufman, S. J. (2001). *NATO, Russia, and the Baltic States* . Washington DC: PONARS Policy Conference .

Keller, P. (2017). *Patric Keller, A New Strategic Konsept for NATO ?* The American Enter-prise Institute.

Kempe, I. (2007). The Baltic States and the EU's Russia Policy. *Russia, the EU and the Baltic States*, Villnius (s. 27-33).

Kissinger, H (2006). *Diplomasi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Knudsen, O. (2002). Small States, latent and extand: towards a gederal perspective. *Journal of International Relations and Development* , 182-198.

Kök, H. (2009). NATO'nun Genişlemesi: Avrasya'da Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi. *Yeni Büyük Oyun* (s. 99-132). Ankara: Barış Platin Yayınları.

Kramer, M. (2013). *Russia The Baltic Region And The Challenge for NATO*.,PONARS Eurasia.

Lamoreaux, J. W. (2014). Jeremy W. Lamoreaux, Acting small in a large state's world: Russia and the Baltic states., *European Security, Cilt:23 Sayı:4*, 565-582.

Larsen, H. (2018). *Great Power Politics and the Ukrainian Crisis:NATO, EU and Russia after 2014*. Kopenhag: Danish Institute for International Studies (DIIS).

Jan Hanska. (2015). *The Role Of The Baltic Region For The United States An Analysis Of U.S. Presidential Rhetoric From The Reagan Years To Today*. Helsinki: FIIA Working Paper.

Jeremy W. Lamoreaux, N. D. (2018). Does Latvia Matter in Regional Geopolitics? . *Journal on Baltic Security*, 15-23.

Laurinavièius, C. (2002). Russia's Foreign Policy after September 11. *Lithuania Strategic Review*,, 165-181.

Linden, R. H. (2000). Putting on their Sunday Best: Romania, Hungary, and the Puzzle of Peace. *International Studies Quarterly Cilt 44, no.1*, 121-145.

Linna Maurant, D. S. (2006). The Effect of the Russian Energy Sector on the Security Of Baltic States. *Linna Maurant ,Daniel Schaer ,The Effect of the Russian Baltic Security and Defence Review* , 66-80.

Lorot, P. (1991). *Baltık ülkeleri* . İstanbul: İletişim Yayınları.

Maili Vilson. (2015). The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: A Case of Europeanization?. *New Perspectives:Interdisciplinary Journal of Central &East European Politics &International Relations Vol. 23, No. 2*, 49-76.

Makarychev, A. (2011). Russia, NATO and the International Societies: Models, Policies, Strategies. L. R. V. Dubovyk içinde, *Perceptions of NATO and the New Strategic Concept* (s. 75-85). Berlin, Amsterdam, Tokyo, Washington DC: IOS Press.

Mammadov, H. (2014). *Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini*. Ankara: , Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme ve Araştırma Dizisi.

Marin Ilie, I. G. (2011). The New Strategic Concept NATO 2010. *Journal Of Defense Resources Managment Cilt:1 Sayı:2*, 51-56. Ocak 1, 2019 tarihinde alındı

Martynas Zapolskis. (2012). 1999 and 2010 NATO Strategic Concepts: A Comparative Analysis. *Lithuanian Annual Strategic Review, Cilt:10, Sayı1*, 35-56.

Maslov, I. (1998). Russia and NATO: A Critical Period. *Mediterranean Quartely, Cilt.9, Sayı1*, 1-15.

McCalla R,(1996)'NATO Persistence After The Cold War'',International Organization, Cilt:50 Sayı:3, s.445-475.

McCabe, T. R. (2016). The Russian Perception of the NATO Aerospace Threat Could It Lead to Preemption? *Air & Space Power Journal* , 64-77.

McNamara, E. M. (2016). Nordik-Baltık Bölgesinin Güvenliği. *NATO Dergisi*.

Michta, A. A. (2004-Yaz). Central Europe and the Baltic Littoral in NATO . *Orbis*, 409-421

Molis, A. (2008). Standpoint of the Baltic states towards NATO and ESDP: the Russian factor. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 1-29.

Molis, A. (2009). Baltic Millitary Cooperation:Past,Present and the Future. *Lithuanian foreign policy review. Vilnius : Foreign policy research center, 2009, Sayı 22*, 28-47

Monaghan Andrew. A 'New Cold War'? Abusing History, Misunderstanding Russia . London: Chatham House, 2015, 297-313.

Moore, R. R. (2012). Lisbon and the Evolution Of NATO's New Partnership Policy. *Peceptions, cilt:17, Sayı:1*, 55-74.

Moshes, A. (2004). Kaliningrad: Challenges Between Russia and Europe. 178-194.

Moshes, A. (2006). *Uncertain Partnerships; Russia's Relations with NATO and EU After the Double Enlargement*. Ankara: Center for strategic Research Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs.

Nieto, W. A. (2011). Assessing Kaliningrad's Geostrategic Role: The Russian Periphery and A Baltic Concern. *Journal of Baltic Studies Cilt:42,Sayı:4*, 465-489.

Nowowiejski, D. A. (2013). NATO's Level of Ambition Beyond Strategic Reach. *JFQ, Cilt:69, Sayı:2*, 72-77.

Oja, K. (2015). No milk for the bear: the impact on the Baltic states of Russia's counter-sanction. *Baltic Journal of Economics Cilt15 Sayı1*, 38-49.

Oktay Bingöl, A. B. (2014). *NATO' nun Galler Zirvesi*. Merkez Strateji Enstitüsü.

Oldberg, I. (1997). No Loves Is Lost –Russian With Baltic States. A. L. Gunnar Arteus içinde, *Baltic Security Looking Towards The 21th Century* (s. 152-185). Riga: Latvian Institute of International Affaris.

Oldberg, I. (2003). *Relucant Rapprochement: Russia and Baltic States in the Context of NATO and EU Enlargments*. Stockholm: 2003,Sweedish Defence Research Agency((FOI).

Oldberg, I. (2015). *Kaliningrad's Diffucult Plight between Moscow and Europe*. The Sweidish Institute Of Internatnal Affaris.

Osborne, T. (2016). How Baltic States Respond To An Aggressive Russia. *Aviation Week&Space Technology*.

Popescu, C. (2012). 'NATO And The New Strategic Concept - Security Anchor In a Globalized World'. *Strategic Impact, Sayı:1*, 54-62.

Rotfeld, A. D. (2007). The Process of Trasforming Foreign and Security Policies. *American Foriegn Interests, no29* , 59-72.

Sleivyte, J. (2008, Şubat). *Russia's European Agenda and the Baltic States*. Shrivenham: Defence Academy of United Kingdom.

Smith, D. J., Galbreath, D. J., & Swain, G. (2010). *'From Recognition to Restoration Latvia's History As A National State*. Amsterdam-Newyork: Brill Rodopi.

Smith, M. A. (2000). *Russian Foreign Policy 2000: The Near Abroad*. Conflict Studies Research Centre.

Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası ilişkiler Sözlüğü* . İstanbul: Der Yayınları

Sprüds Adrias, v. (2012). *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*. Riga: Centre for East European Policy Studies, Latvian Institute of International Affairs.

Spruds, A. (2007). "Shared Neighbourhood": Between the Perceptions and Interests of EU "Ostpolitik" and Russia's "Near Abroad" Policy, . *Russia, the EU and the Baltic States* (s. 11-17). Vilnius: <http://library.fes.de/pdf-files/id/04875.pdf>.

Tovio, K. (1997). Estonia's Security Policy Priorities. A. L. Gunnar Arteus içinde, *Baltic Security: Looking Towards the 21st Century* (s. 18-32). Riga: Latvian Institute of International Affairs .

Wittmann K. (2011). An Alliance for the 21st Century? Reviewing NATO's New Strategic Concept'' Danish Institute For International Studies (DIIS) Report.

Union, C. o. (2009). *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*. Strazburg: Council of European Union.

Urbelis, V. (2013). Implications of Smart Defence Initiative for Small Members of NATO. *Lithuania Annual Review*, 9-27.

Ülman, H. (1967). NATO ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi*, 144-167.

Veebel V. (2018). NATO Options And Dilemmas For Deterring Russia In The Baltic State, *Defence Studies* Cilt:18, Sayı2, 229-251.

Vilson, M. (2015). The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: A Case of Europeanization? *New Perspectives Vol. 23, No. .*

Walt, V. (2014, Mayıs 1). *The Baltics Preparefor Putin*. Haziran 6, 2019 tarihinde Fortune: <http://fortune.com/2014/05/01/the-baltics-prepare-for-putin/> adresinden alındı

Waren, W. (2012)., *Theories of the Singing Revolution: An Historical Analysis of the Role of Music* the Estonian International Review of the Aesthetics Sociology of Music, Cilt 43, Sayı 2, 439-451.

Wieslander, A. (2016). *NATO the U.S and Baltic Sea Security*. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs.

Wijk, R. d. (1988). Towards A New Politic Strategy For NATO. *NATO Review*, Cilt 46, Sayı 2, 14-18.

Winner, A. C. (2001). The Baltic States: Heading West . *The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology* , 207-219.

Wittmann, K. (2009). *Towards A New Strategic Concept For NATO*. Roma: NATO Defense Collage Research Division.

Yapıcı, M. İ. (2007). Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Geleceği. "*Rusya-NATO İlişki 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları*

Kongresi Bildiriler Kitabı (s. 1451-1473.). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Miniotaite, G. (2006). Lithuania's Evolving Security and Defence Policy: Problems and Prospects. *Lithuanian Annual Strategic Review 2006*, 177-192.

NATO. (2004). *NATO'nun Dönüşümü*. Brüksel: NATO Public Diplomacy Division.

NATO Public Diplomacy Division. (2006). *NATO Handbook*. Bruksel.

Rouce, J. S. (1949). Joseph S. Roucek, the Geopolitics of Baltic States. *The American Journals of Economics and Sociology*, Vol.8, Issue2., 171-175.

S.Browning, C. (2003). The Internal/External Security Paradox and the Reconstruction of Boundaries in the Baltic: The Case of Kaliningrad. *Alternatives Global, Local, Political, Cilt:28, Sayı:5*, 545-581.

Steinicke, T. E. (2015). Regional Security and Cooperation in the Arctic and Baltic Destabilisation Follows Ukraine Crisis . *German Institute for International and Security Affairs SWP Comments44*, 1-4.

Talts, M. (2013). "Some aspects of the Baltic countries' pre- and post-access", *Baltic Journal of European Studies* , Cilt 3 Sayı 1 , 58-83.

Yılmaz S. (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları

Yiğittepe, L. (2017). NATO'nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları. *International Journal of Academic Value Studies*, Vol: 3, Issue:9 , 344-359.

Yost, D. S. (2010). NATO's Evolving Purposes and The Next Strategic Concepts. *Interntional Affairs*, Cilt86, Sayı 2.

İnternet Kaynakları

Akulov Andrei, Iskander Missiles Deployed in Kaliningrad :WhomSo They Threaten?, <https://www.strategic-culture.org/news/20168> (Erişim tarihi: 29,06 2019)

Eisenhower and the New Look, http://www.intelros.ru/pdf/council_of_war/7.pdf , (Erişim tarihi:11.11 2018)

Barack Obama calls for 'reset' in US-Russia relations. (7.07.2009) <https://www.theguardian.com/world/2009/jul/07/barack-obama-Russia-moscow-speech> (Erişim tarihi:07.06.2019)

Bodalska, B. (14.03 2018.). *Baltic states against EU sanctions on Poland.*,Euractiv:<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/baltic-states-against-eu-sanctions-on-poland/>(Erişim tarihi:28.03.2019)

Christian Nünlis, M. Z. (2014). *NATO after Wales: Dealing with RussiaNextSteps,CSSAnalysesinSecurityPolicy.*<https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse161-EN.pdf> Erişim tarihi:23.06.2019)

Coman, S. (2019). *NATO plans to build a facility in Poland to store equipment from the United States.*,<https://freenews.live/nato-plans-to-build-a-facility-in-poland-to-store-equipment-from-the-united-states/> (Erişim Tarihi:28.06.2019)

Minister ofLatvia Foreign Affaies (2018), Citizenship policy in Latvia<https://www.mfa.gov.lv/en/policy/societyntegration/citizenship/citizenship-policy-in-latvia>(erişim tarihi:29.06.2019)

Danilov, D. (2009). *Russia - NATO: Strategic Partnership Dilemmas*https://RussianCouncil.ru/en/analyticsndcomments/analytics/Russia-NATO-strategic-partnership-dilemmas/?sphrase_id=29798020 (Erişim Tarihi.13.06.2019)

Demirdöven, Ü. D.Soğuk Savaş Sonrasında NATO Ve Yeni Stratejisi. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/8435> , 156-162.

Estonia., *Imports of goods from EU countries, months.* Statistics Estonia: <https://www.stat.ee/34261> / (Erişim Tarihi:23.04.2019)

Jacobs Ben, ”Trump and Baltic: president brings out old hits as guests try to keep up <https://www.theguardian.com/us-news/2018/apr/03/trump-baltic-leaders-press-conference>, (Erişim tarihi:18.06.2019)

Edward Lucas. (2015). *Edward Lucas,.the Coming Storm: Baltic Sea Security.* He CEPA: <https://www.cepa.org/the-coming-storm> (Erişim tarihi:18.06.2019)

Estonia., *Statistic Estonia,* <https://www.stat.ee/news-release-2013-050?highlight=religion> (Erişim tarihi:26.03.20199)

Estonya Devleti. (11.03.2019). *Exports of goods to EU countries, years.* Statistic Estonia: <https://www.stat.ee/393249> (rişim tarihi:26.04.2019)

Estonya Dışışleri Bakanlığı. (21.06.2013). *Estonia's Foreign Policy Objectives.* Republic Of Estonia Ministry Of Foreign Affairs: <https://vm.ee/en/estonias-foreign-policy-objectives>(Erişim tarihi:03.04.2019)

EURACTIV.com with Reuters. (20.07.2018.), Putin says he warned Trump against closer NATO ties with Ukraine and Georgia:

<https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/putin-says-he-warned-trump-against-closer-NATO-ties-with-ukraine-and-georgia> (Erişim tarihi:15.06.2019)

Eurostat. (10.07.2018) *EU population up to nearly 513 million on January*<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9063738/310072018-BP-EN.pdf/ccdfc838-d909-4fd8-b3f9-db0d65ea457f>(Erişim tarihi:24.03.2019)

Eurostat. (10.10.2018). *Usually resident population on 1 January*.http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_urespop&lang=en (Erişim tarihi: 27.04.2019)

Grigas, A., (2012)*Legacies, Coercion and Soft Power:Russian Influence in the Baltic States*, <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/18532> (erişim tarihi:23.07.2019)

Gallis, P. (2008). *The NATO Summit at Bucharest, 2008*,Federation of American Scientis: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS22847.pdf>(Erişim tarihi:8.01.2019)

Mihăiță G., Sebe M., *Estonia's Non-Citizens, Citizens of the EuropeUnion*<https://citizenrights.euroalter.com/wpcontent/uploads/2016/03/Mihaita-and-Sebe-Estonia%E2%80%99s-Non-Citizens-Citizens-of-the-European-Union-2015.pdf> (Erişim Tarihi: 29.06.2019)

Ilves, T. (8.11.1997). *Implications of EU and NATO Enlargement Policies for the Baltic states*. Republic of Estonia Ministry of Foreign Affairs,<https://vm.ee/en/news/implications-eu-and-NATO-enlargementpolicies-baltic-states> (Erişim tarihi.28.04.2019)

Information About Estonia. <https://www.eesti.ee/en/republic-of-estonia/republic-of-estonia/information-about-estonia> (Erişim tarihi:24.04.2019)

Joyce Neu,Vamık. V. (1999). *A Methodology For Conflict Prevation:The Case Of Estonia*, TheCarterCenter:<https://www.cartercenter.org/documents/1201.pdf> (Erişim tarihi:31.03.2019)

Kamp., K.-H. (2016)., *Why NATO Needs a New Strategic Concept*. NATO DefenceCollege:<http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=997>(Erişimtarihi:03.06.2019)

Kaljurand, R. (2012). *A Big Fish in a Small Pond - Russia's Security Interests in the Baltic Sea* . Helsinki: Finlandiya Savunma Bakanlığı.

Lawrence S. Kaplan.(2007).*History:The 40th anniversary of the Harmel Report*https://www.nato.int/docu/review/2007/Reviewing_Riga/40_anniversary_Harmel_report/EN/index.htm (Erişim tarihi:24.06.2019)

Litvanya Ulaşım ve Ticaret Bakanlığı (2019), *Lithuania and Poland to strengthen cooperation in the field of maritime transport.*: <https://sumin.lrv.lt/en/news/lithuania-and-poland-to-strengthen-cooperation-in-the-field-of-maritime-transport> (Erişimtarihi:29.04.2019)

Marek Menkiszak, P. Ż. (2016) *Russia's reaction to the NATO summit in Warsaw.* tarihinde <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-07-13/russias-reaction-to-nato-summit-warsaw> (Erişim tarihi:29.06.2019)

Mihkelson, M. (*Baltic-Russian Realitions in light of Expanding NATO and EU.* tarihinde http://demokratizatsiya.pub/archives/11-2_Mihkelson.PDF (Erişim tarihi:01.06.2019)

Ministry of Foreign Affairs of Republic Of Latvia. (06.07.2017). *Diaspora Policy in Latvia.* <https://www.mfa.gov.lv/en/policy/2014-12-22-11-41-00/diaspora-policy-in-latvia>

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania. (07.06.2017). *Lithuania's security policy.* Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania: <http://urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/lithuanias-security-policy> (Erişimtarihi:27.03.2019)

Ministry of Transport and Communications. (2018). *Lithuania and Poland to strengthen cooperation in the field of maritime transport.* <https://sumin.lrv.lt/en/news/lithuania-and-poland-to-strengthen-cooperation-in-the-field-of-maritime-transport> .

Nadtochei, Y. (11.11.2013). *Russia-NATO War Games: Confidence-Building Measures* RIAC: https://RussianCouncil.ru/en/analytcs-and-comments/analytcs/Russia-NATO-war-games-confidence-building-measures/?sphrase_id=29793901 (Erişim tarihi:29.06.2019)

NATO, A Short History Of NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm (Erişim tarihi:20,06 2019)

NATO. (17.05.2010). *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement.* Brüksel: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm

NATO. (2004). İstanbul Zirvesi Bildirgesi. *İstanbul Zirvesi.* İstanbul: NATO . <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>

NATO. (19-20 Kasım 2019). *Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunulması için Stratejik Kavram.*

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf (erişim tarihi:01.01.2019)

NATO. (20.11.2010). *NATO Lizbon Zirvesi Deklarasyonu*. tarihinde NATO https://www.nato.int/cps/em/natohq/official_texts_68828.htm (Erişim tarihi:16.01.2019)

NATO.(29.06.2017) *Defence Expenditure of NATO Countries (2010-2017)*:https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_06/20170629_170629-pr2017-111-en.pdf (Erişim tarihi:13.01.2019)

NATO.(21.10.2017)*Readiness Action Plan*:
https://www.nato.int/cps/ra/natohq/topics_119353.htm# (ErişimTarihi:12.06.2019)

NATO.*Strategic Concepts*,https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm?SelectedLocale

NATO. (15.02.2019). *Enlargement*. tarihinde https://www.nato.int/cps/ie/natohq/topics_49212.htm?selectedLocale=n

NATO. (2019, Nisan 13). *NATO Foreign Ministers gather in Berlin*. https://www.nato.int/cps/us/natohq/news_72360.htm? adresinden alındı

NATO Dergisi. *NATO Dergisi, Esneklik: Toplu Savunmanın Temel Unsurlarından Biri*. NATO Resm, Web Sitesi: NATO Dergisi, Esneklik: Toplu Savu <https://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/TR/index.htm> (Erişim Tarihi:18.06.2019)

NATO. *Kuzey Atlantik Antlaşması, Washington DC 4 Nisan 1949*.http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim tarihi:12.12..2018)

NATO.,*NATONedir*,https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20111122_what_is_nato_tu.pdf (Erişim tarihi 19.06.2019)

NATO. *NATO's New Strategic Concept-Why?, How?* NATO Resmi Web <https://www.nato.int/strategic-concept/what-is-strategic-concept.html> (Erişim tarihi 10.01.2019)

NATO Parliamentary Assembly. (2002). *NATO's Role In Baltic Security: New Challenges, New Oppurtunites,2002,s.2*. Riga: <https://www.nato-pa.int>.

NATO's Role in the 21st Century and the New Strategic Concept. (12.10.2009).https://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_57938.htm(Erişimtarihi:29.06.2019)

Patel, A. (2011, Mart 11). *Taking forward NATO-Russia Missile Defence Co-operation*. RUSİİ: <https://rusi.org/commentary/taking-forward-nato-russia-missile-defence-co-operation> (Erişim tarihi: 15.06.2019)

Pedlow, G. W. *NATO Strategic Documents 1949-1969*.: <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a491019a.pdf> (Erişim tarihi: 16.11.2018)

Pkhaladze, N. (2018). *A Look Back on the 2018 NATO Brussels Summit*. Institute For Politics And Society. <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2018/08/The-2018-NATO-Brussels-Summit-IPPS.pdf> (Erişim Tarihi: 23.01.2019)

Stratfor Worldwide (2010) Poland, Baltic States Will Continueto Promote Ukraine's Western Ties,.: <https://worldview.stratfor.com/article/poland-baltic-states-willcontinue-promote-ukraines-western-ties> (Erişim tarihi: 23.06.2019)

Prit Jarve, V. P. (2013). *Country Report: Estonia*. EUDO Citizenship Observatory: <http://eudocitizenship.eu/docs/CountryReports/Estonia.pdf> (Erişim tarihi: 29.06.2019)

Putin: Ukrayna'da Yaşananlar Anayasaya Darbe ve İktidarı Silahla Ele Geçirme (04.03.2014) <https://www.haberler.com/putin-ukrayna-da-yasananlar-anayasaya-darbe-ve-5742866-haberi/> (Erişim tarihi: 27.06.2019)

Radin A.,(2017). Hybrid Warfare in The Baltics Thearts and Potential Response, RAND Corporation, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1500/RR1577/RAND_RR1577.pdf (Erişim tarihi: 26.07.2019)

Rukomeda, R. (2018). *Roman Rukomeda, Russia's Hybrid War Against Ukraine: The Latest Developments and Trends* . tarihinde CIDS: <https://cids.no/2018/09/28/Russias-hybrid-war-against-ukraine-the-latest-developments-and-trends> (Erişim tarihi: 15.06.2019)

Rusya ve Estonya 23 yıl aradan sonra sınır anlaşması imzaladı. (18.02.2014). <https://haberRus.com/politics/2014/02/18/Rusya-ve-Estonya-23-yil-aradan-sonra-sinir-anlasmasi-imzaladi.htm> (Erişim tarihi: 23.02.2019)

Shea, J. *Why does NATO's new Strategic Concept Matter?* https://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202010%20nr.%208/Shea.pdf (Erişim tarih: 11.02.2019)

Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. (2007) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> (erişim tarihi: 15.06.2019)

Sputnik, "Putin Rusya'yı Tehdit Eden Saldırgan Eylemlere Aynı Ölçüde Yanıt Vereceğini Söyledi", <https://sptnkne.ws/jdrt> (Erişim tarihi:27.06.2019)

Stoltenberg, J. (2018, Temmuz 11). *Jens Stoltenberg, NATO, Brüksel Zirvesi HükümetBaşkanlarToplantısı*https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_156733.htm(Erişim tarihi:03.06.2019)

Stratfor. (2019.). *The Next Stage of Russia's Resurgence: The Baltic States: The Next Stage of R*<https://worldview.stratfor.com/article/next-stage-russias-resurgence-baltic-states> (Erişim tarihi.02.06.2019)

Stratfor. (2014). *The Baltic States Turn a Wary Eye Toward Ukraine.* <https://worldview.stratfor.com/article/baltic-states-turn-wary-eye-toward-ukraine> (Erişim tarihi:28.06.19)

Stratfor. (2019).Targets NATO With Military Exercises: Russia Targets NATO Wit <https://worldview.stratfor.com/article/russia-targets-nato-military-exercises> (Erişim tarihi:, 19.06.19)

Teddy Clark, G. J. (2008). *Lithuania's Commitment To NATO:Explaining A Baltic Paradox.* <https://jamestown.org/program/lithuanias-commitment-to-NATO-explaining-a-baltic-paradox> (Erişim tarihi:18.07.19)

The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation. (2016, Kasım 30). https://www.rusemb.org.uk/rp_insight (Erişim tarihi:25.06.19)

The North Atlantic Treaty ,Washington D.C. - 4 April 1949. http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr(Erişim tarihi:12.11.18)

Trenin, D. The Relationship Between the USA and Russia in the Trump Era,). *The Relationship Between the USA and Russia in the Trump Era* Carnegie Moscow Center: <https://carnegie.ru/2019/05/14/relationship-between-usa-and-russia-in-trump-era-pub-79119> (Erişim tarihi:14.05.2019)

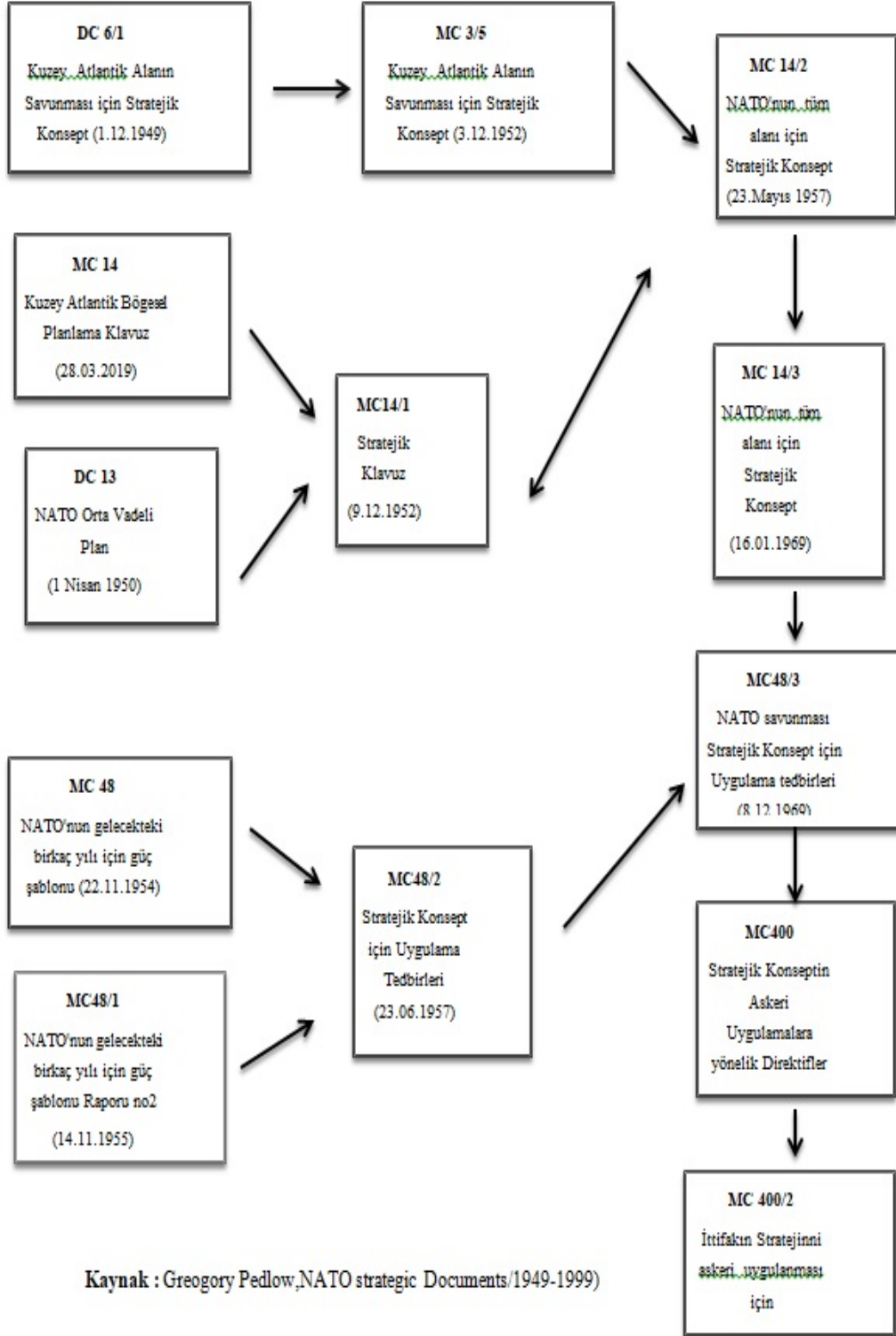
Trenin, D. *Russian Policies toward the Nordic-Baltic Region.* https://carnegieendowment.org/files/Nordic-Baltic_Security_Trenin.pdf (Erişim tarihi:02.06.2019)

Ulrike Demmer, R. N. (2010). *NATO Developed Secret Contingency Plans for Baltic States.* <https://www.spiegel.de/international/europe/fear-of-Russia-NATO-developed-secret-contingency-plans-for-baltic-states-a-733361.html> (erişim tarihi:13.06.19)

EK-1: NATO STRATEJİK GELİŞİMİ (1949-1999)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hatice İrem Çelik
Doğum Yılı : 1988
Yabancı Dil : İngilizce

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Elektronik posta: iremcelik88@gmail.com

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

2007-2011: Gazi Üniversitesi -Ankara

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler

2013-2019: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi -İzmir

Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı

2014-2015: Vytautas Magnus University (VMU)- Litvanya

Faculty of Political Science and Diplomacy, International Relations

2017- : Anadolu Üniversitesi -Eskişehir

Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Lisans Programı

BURS

- Erasmus Plus Eğitim Bursu-Litvanya- (2014)